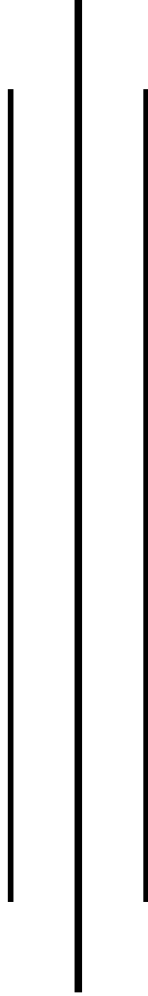

जिल्ला पार्श्व चित्र भक्तपुर

(District Profile Bhaktapur)

जिल्ला विकास समिति
भक्तपुर
मार्ग, २०६७

विषय सूची

१. जिल्लाको भौगोलिक तथा भौतिक स्थिति चित्रण.....	१
१.१ भौगोलिक अवस्थिति, सीमाना तथा राजनीतिक, प्रशासनिक विभाजन.....	१
१.२ भू-क्षेत्र.....	१
१.३ माटोको बनावट र उर्वराशक्ति	४
१.४ भू-क्षय सम्भावित क्षेत्र.....	४
१.५ जलवायु.....	४
१.६ जलभण्डार तथा पर्यावरणीय स्वरूप (ecological features).....	५
२. जनसंख्या विवरण तथा प्रक्षेपण.....	७
२.१ जनसंख्याको आकार.....	७
२.२ जनसंख्या वृद्धिदर.....	७
२.३ व्यक्तिगत घटना दर्ता विवरण	९
२.४ जनसंख्याको बनावट (Composition of Population)	१०
२.५ जनसंख्याको वितरण (Disribution of Population)	१०
२.६ धर्म, जनजाति तथा भाषागत विवरण.....	१२
२.७ बस्तीको तह, संख्या र जनसंख्या सम्बन्धी विवरण.....	१७
३. भू-उपयोग १७	
३.१ ग्रामीण क्षेत्रमा वर्तमान भू-उपयोग	१८
३.२ सरकारी जग्गाको स्थिति.....	१८
३.३ जिल्लाको शहरी क्षेत्रको वर्तमान भूउपयोग स्थिति.....	१९
३.४ नगरपालिकाका टोलहरुको नामावली सहितको विवरण	२०
४. जिल्लाको आर्थिक स्थिति.....	२१
४.१ कृषि	२१
४.२ पशु सेवा सम्बन्धी विवरण.....	२८
४.३ सिंचित क्षेत्र तथा सिंचाइ प्रणाली साना सिंचाई.....	३३

५. उद्योग, व्यापार तथा पर्यटन सम्बन्धी विवरण.....	३७
५.१ उद्योग सम्बन्धी विवरण.....	३७
५.२ व्यापार तथा सेवाक्षेत्रको स्थिति	३८
५.३ पर्यटनक्षेत्रको स्थिति.....	३९
६. भौतिक तथा सार्वजनिक पूर्वाधार	४३
६.१ सडक यातायात	४३
७. सञ्चार प्रणाली.....	४९
८. विद्युत् तथा वैकल्पिक उर्जा विकास स्थिति.....	५१
९. खानेपानी तथा सरसफाई	५१
१०. सामाजिक पूर्वाधार तथा सेवा.....	५४
१०.१ शिक्षा	५४
१०.२ स्वास्थ्य	५९
१०.३ समाज कल्याण.....	६२
१०.४ महिला विकास	६७
१०.५ महिलाको सामाजिक स्थिति	७१
११. वन तथा वातावरण व्यवस्थापन.....	७४
११.१ नदी नियन्त्रण तथा भू-संरक्षण.....	७७
११.२ शहरी वातावरण स्थिति	७७
११.३ वायु प्रदुषण.....	७७
११.४ फोहरमैला.....	७८
१२ स्थानीय निकाय सम्बन्धी विवरण	८१
१२.१ जिल्ला विकास समिति अर्न्तगतका कार्यक्रमहरू :.....	८१
१२.२ नगरपालिकाहरूको आर्थिक स्रोत परिचालन स्थिति :.....	८४
१३. दातृसंस्था तथा गैसहरू :.....	९१

तालिकाहरू

तालिका नं १ : निर्वाचन क्षेत्र र इलाका अनुसार गाविसहरूको विवरण	१
तालिका नं. २ : भिरालोपनको विवरण	३
तालिका नं. : ३ महिना अनुसार जिल्लाको तापक्रम र वर्षाको स्थिति	४
तालिका नं ४ : भक्तपुर नगर क्षेत्रमा रहेका धार्मिक र ऐतिहासिक पोखरीहरूको विवरण	५
तालिका नं. ५ : भक्तपुर नगर क्षेत्रमा रहेका ढुंगेधाराहरूको विवरण	६
तालिका नं ६ : जिल्लाको जनसंख्या स्थिति (२०२८-२०५८)	७
तालिका नं. ७ : जनसंख्या प्रक्षेपण	७
तालिका नं. ८ : जिल्लाको विगत ३ वर्षको व्यक्तिगत घटना सम्बन्धी विवरण	९
तालिका नं ९ : ०४८ सालको जनगणना अनुसार उमेर र लिङ्ग अनुसारको जनसंख्या विवरण	१०
तालिका नं. १० : लिङ्ग, क्षेत्र र घरधुरीको आधारमा जनसंख्याको तुलनात्मक विवरण	१०
तालिका नं. ११ : उमेर समूह र लिङ्गको आधारमा जनसंख्याको विवरण	१०
तालिका नं. १२ : १० वर्ष माथिका आर्थिक रूपले सकृय जनसंख्याको तुलनात्मक विवरण	११
तालिका नं. १३ : नगरपालिका तथा गाविस अनुसारको जनसंख्या विवरण	१२
तालिका नं १४ : धर्मावलम्बीहरू अनुसार जनसंख्या विवरण	१३
तालिका नं १५ : जिल्लामा रहेका जाति तथा जनजातिको विवरण	१३
तालिका नं. १६ : जिल्लाका जाति जनजातिहरूको सारांश	१५
तालिका नं : १७ : जिल्लाको विगत ४० वर्षको जनसांख्यिक विवरण	१५
तालिका नं. १८ : भक्तपुर जिल्लाको ग्राणीण र शहरी जनसंख्या	१५
तालिका नं १९ : गाविस र नगरपालिका अनुसार दलित जातिहरूको संख्यात्मक विवरण	१६
तालिका नं. २० : लैङ्गिक आधारमा दलित जातजातिको विवरण	१६
तालिका नं. २१ : जातीय आधारमा दलितहरूको विवरण	१७
तालिका नं. २२ : वस्तीहरूको तह, संख्या र जनसंख्या	१७
तालिका नं : २३ : काठमाडौं उपत्यकाको वर्तमान भू-उपयोग स्थिति	१७
तालिका नं. २४ : भक्तपुर जिल्लाको वर्तमान भू-उपयोग स्थिति	१८
तालिका नं. २५ : ग्रामीण क्षेत्रमा वर्तमान भू-उपयोग स्थिति	१८
तालिका नं. २६ : जिल्लाको सरकारी जग्गाको विवरण	१९
तालिका नं. २७ : नगरपालिकाहरूमा भू-उपभोग स्थिति	१९
तालिका नं. २८ : भक्तपुर जिल्लाको गाविस तथा नपागत बस्ती टोलको संख्या	१९
तालिका नं. २९ : मध्यपुर नगरपालिका वडा अनुसारका टोलहरू	२०
तालिका नं. ३० : भक्तपुर नगरपालिका वडा अनुसारका टोलहरूको विवरण	२०
तालिका नं ३१ : कृषि र पशु सेवा केन्द्र तथा उपकेन्द्रहरूको विवरण	२१
तालिका नं ३२: जिल्लामा कृषिजन्य बालीको क्षेत्रफल, उत्पादन र उत्पादकत्व	२१
तालिका नं ३३ : जिल्लामा उत्पादन हुने प्रमुख बालीहरूको विवरण	२३
तालिका नं ३४ : बाली चक्रको विवरण	२३
तालिका नं ३५ : प्रमुख बालीहरूमा लाग्ने मुख्य मुख्य रोग तथा किराको विवरण	२४
तालिका नं ३६ : कृषि सामग्री आपूर्तिको अवस्था (वार्षिक)	२४
तालिका नं ३७ : जिल्लाको खाद्य आत्मनिर्भरताको विवरण	२४
तालिका नं ३८ : तरकारी बालीले ढाकेको क्षेत्रफल	२५
तालिका नं ३९ : कृषिजन्य बालीका व्यवसायिक कार्यक्रम संचालनका सम्भावित क्षेत्रहरू	२५
तालिका नं ४० : जिल्लामा रासायनिक मलको प्रयोग स्थिति	२५
तालिका नं ४१ : रासायनिक मलको प्रयोग (केजी/हेक्टर)	२६
तालिका नं ४२ : कृषि क्षेत्रमा सामाजिक परिचालनको स्थिति	२६

तालिका नं ४३ : पकेट प्याकेज कार्यक्रमले समेटेका क्षेत्रहरु	२६
तालिका नं ४४ : फलफूल बालीको स्थिति	२७
तालिका नं. ४५ : जिल्लाको फलफूल तथा तरकारीको आत्मनिर्भरताको स्थिति	२७
तालिका नं. ४६ : विभिन्न तरकारी बालीले ढाकेको क्षेत्रफल	२७
तालिका नं. ४७ : जिल्लामा रहेका पशुपालन व्यवसायमा संलग्न समूहको विवरण	२८
तालिका नं. ४८ : जिल्लाका उपलब्ध पशुका किसिम र संख्या	२९
तालिका नं ४९ : पशु सेवा सम्बन्धी पकेट क्षेत्रहरुको विवरण	२९
तालिका नं ५० : पशु आहारामा उपयोगी कृषि उपज पदार्थको उत्पादन स्थिति	२९
तालिका नं ५१: पशु रोगहरुको जिल्ला प्रोफाइल (२०६६)	३०
तालिका नं ५२ : पशु सेवाको उपचार विवरण	३०
तालिका नं ५३: पशुपालन क्षेत्रमा ऋण लगानी	३०
तालिका नं ५४ : पशुजन्य पदार्थको उत्पादन सम्बन्धी विवरण	३०
तालिका नं ५५ : पशुजन्य पदार्थको उत्पादन सम्बन्धी तुलनात्मक विवरण	३१
तालिका नं ५६: पशुजन्य उद्योगहरुको विवरण	३१
तालिका नं ५७: दुग्ध उत्पादन गर्ने सहकारीहरुको विवरण	३२
तालिका नं ५८ : दुग्ध चिस्याउने केन्द्रहरुको विवरण	३३
तालिका नं ५९: जिल्लामा दुग्धको वर्तमान अवस्था	३३
तालिका नं ६०: जिल्लामा सिचाईको स्थिति	३४
तालिका नं ६१ : जिल्लामा सिचाईको वर्तमान अवस्था	३४
तालिका नं ६२ : कार्यालयबाट प्रदान गरिएको तालिम सम्बन्धी विवरण	३६
तालिका नं ६३: जिल्लामा दर्ता भएका उद्योगहरुको विवरण	३६
तालिका नं ६४: घरेलु तथा साना उद्योग कार्यालयबाट संकलित राजस्वको विवरण	३७
तालिका नं ६५ :जिल्लाका प्रमुख बजारस्थलहरुको विवरण	३७
तालिका नं ६६ : जिल्ला भित्रका धार्मिक तथा पर्यटकीय दृष्टिले महत्वपूर्ण स्थलहरुको विवरण	३८
तालिका नं ६७ : जिल्लामा पर्यटन आगमन	४१
तालिका नं ६८ : भक्तपुर जिल्लामा भएको आवास सुविधाहरु	४२
तालिका नं. ६९ : भक्तपुर जिल्लामा रहेका सडकको वर्गीकरण	४२
तालिका नं ७० : भक्तपुर जिल्लाका रहेका विभिन्न स्तरका जम्मा सडकको विवरण	४२
तालिका नं ७१ : जिल्ला सडक गुरुयोजनामा अन्तर्गतका सडकहरुको विवरण	४४
तालिका नं ७२: जिल्ला सडक गुरुयोजनाले निर्दिष्ट गरेका प्राथमिकता प्राप्त सडकहरु	४५
तालिका नं ७३: डिभिजन सडक कार्यालय, भक्तपुर अन्तर्गतका सडकहरुको अवस्था	४८
तालिका नं ७४ : जिल्लामा टेलिफोनको विवरण स्थिति	४८
तालिका नं ७५ : हुलाक मार्फत पुऱ्याइएका सेवाहरुको तुलनात्मक विवरण	४८
तालिका नं ७६ : एक्सप्रेस डेलिभरी मार्फत वार्षिक सरदर चिठीपत्र आदानप्रदान सम्बन्धी विवरण	४८
तालिका नं ७७ : जिल्लामा दर्ता भएका पत्रपत्रिकाहरुको विवरण	४९
तालिका नं ७८: जिल्ला प्रशासन कार्यालयबाट वितरण गरिएका विवरण	४९
तालिका नं ७९ निर्वाचन क्षेत्र अनुसार विद्युत सम्बन्धी विवरण	५०
तालिका नं. ८० : खानेपानी उपलब्धताको स्थिति	५०
तालिका नं ८१: जिल्लामा चर्पी प्रयोग गर्ने घर परिवार संख्या	५१
तालिका नं ८२: गाविस/नगरपालिका अनुसार घरेलु शौचालयको संख्या	५१
तालिका नं ८३ : जिल्लामा विद्यालयहरुको विवरण	५३
तालिका नं ८४ : जिल्लामा विद्यार्थी विवरण	५३
तालिका नं. ८५ विभिन्न तहका विद्यार्थीहरुको स्थिति	५५
तालिका नं ८६: शिक्षा श्रोत केन्द्रहरुको विवरण	५४
तालिका नं ८७ : स्रोत केन्द्रगत रुपमा दलित विद्यार्थी विवरण	५४
तालिका नं ८८ : उमेर समूह अनुसारको जनसंख्या र विद्यालय गईरहेको जनसंख्या विवरण	५५

तालिका नं ८९ : पूर्व प्रा. वि. शिक्षा कक्षाको अवस्था	५५
तालिका नं ९० : जिल्लाको शैक्षिक अवस्था	५५
तालिका नं ९१: अनौपचारिक शिक्षा सम्बन्धी तुलनात्मक विवरण	५६
तालिका नं ९२ शिक्षक संख्या सम्बन्धी विवरण	५६
तालिका नं. ९३ : तालिम लिएका प्रावि शिक्षकहरूको विवरण	५६
तालिका नं. ९४ : निमावि र मावि तहका तालिम प्राप्त शिक्षकहरूको विवरण	५६
तालिका नं. ९५ : शिक्षकहरूको शैक्षिक योग्यता	५६
तालिका नं. ९६ : निजी तथा आवासीय विद्यालय सम्बन्धी विवरण	५७
तालिका नं ९७ : प्राथमिक शिक्षामा सम्बन्धी जिल्लास्तरको तुलनात्मक विवरण	५७
तालिका नं ९८ : प्राथमिक शिक्षामा सम्बन्धी जिल्लास्तरको तुलनात्मक विवरण	५७
तालिका नं ९९ : छात्रवृत्ति सम्बन्धी विवरण	५८
तालिका नं १०० : शैक्षिक प्रवाह सूचक	५८
तालिका : १०१ विभिन्न वर्षहरूमा स्वास्थ्य सम्बन्धी सूचकहरूको विवरण	५९
तालिका नं १०२ : स्वास्थ्य सम्बन्धी केही सूचकहरू	६०
तालिका नं. १०३ : जिल्लाका प्रमुख १० रोगहरूको विवरण	६०
तालिका नं १०४ : परिवार नियोजनका स्थायी साधन प्रयोग सम्बन्धी विवरण	६०
तालिका नं १०५ : परिवार नियोजनका अस्थायी साधन प्रयोग सम्बन्धी विवरण	६०
तालिका नं १०६ : परिवार नियोजनको साधन प्रयोग दर सम्बन्धी विवरण	६०
तालिका नं १०७ : खोपहरूसम्बन्धी जिल्लाको तथ्यांकीय भूलक	६१
तालिका नं १०८ : जिल्ला जनस्वास्थ्य कार्यालय मातहतका स्वास्थ्य सेवा विवरण	६१
तालिका नं १०९ : स्वास्थ्य सेवाको स्थिति (जिल्ला जनस्वास्थ्य कार्यालय अर्न्तगतको मात्र)	६१
तालिका नं ११० : सामाजिक सुरक्षा कार्यक्रम सम्बन्धी विवरण	६१
तालिका नं. १११ : भक्तपुर नगरपालिकाको अपाङ्गता सम्बन्धी विवरण	६२
तालिका नं ११२ : मध्यपुर थिमी नगरपालिकाको अपाङ्गता सम्बन्धी विवरण	६३
तालिका नं. ११३ : गा.वि.स. अनुसार अपाङ्गताको विवरण	६४
तालिका नं ११४ : गाविस अनुसार महिला विकास कार्यालय मार्फत संचालित कार्यक्रमहरूको विवरण	६५
तालिका नं., ११५ : महिला विकास कार्यालय मार्फत जिल्लामा संचालित क्षमता विकासका कार्यक्रमहरू	६६
तालिका नं ११६ : मानव विकास प्रतिवेदन एक तुलनात्मक अध्ययन	६६
तालिका नं. ११७ : जोखिममा परेका सुविधाविहिन बालबालिकाहरू	६९
तालिका नं. ११८ : जिल्लामा रहेका प्रहरी तथा ट्राफिक प्रहरी संगठन र कार्य क्षेत्र	७०
तालिका नं ११९ : अपराध मुद्दा दर्ता सम्बन्धी विवरण	७०
तालिका नं १२० : सवारी दुर्घटना सम्बन्धी विवरण	७१
तालिका नं १२१ : जिल्ला अदालतमा परेका मुद्दाहरूको लगत, फछ्यौट र बाँकी विवरण	७१
तालिका नं. १२२: जिल्लाको वन क्षेत्रको विवरण	७२
तालिका नं. १२३ : भक्तपुर जिल्लामा रहेका रेञ्जपोष्टहरू	७२
तालिका नं १२४ : सामुदायिक वनमा वृक्षारोपाको स्थिति	७३
तालिका नं १२५ : सामुदायिक वनहरूबाट बिक्री वितरण गरेको वन पैदावार	७३
तालिका नं १२६ : वनजन्य उत्पादनबाट भएको राजस्व आम्दानी विवरण	७३
तालिका नं १२७: स-मिलको गाविसगत विवरण	७४
तालिका नं १२८: काठ दाउराको माग र आपूर्ति स्थिति	७४
तालिका नं १२९ : वन संरक्षण तथा जैविक विविधता	७५
तालिका नं १३० : ईट्टाभट्टाको गाविसगत विवरण	७५
तालिका नं १३१ : नगरपालिकाबाट उत्पादित फोहरमैलाको विवरण	७६
तालिका नं १३२ : नगरपालिकाहरूको फोहोर व्यवस्थापन खर्च	७६
तालिका नं १३३ : नगरपालिकाहरूबाट निष्कासित फोहरको प्रकार	७७
तालिका नं १३४ : जिविसको विगत ३ वर्षको आय विवरण	८०
तालिका नं १३५ : जिविसको विगत ३ वर्षको व्यय विवरण	८१
तालिका नं. १३६ : जिल्ला विकास समितिको विगत ३ वर्षको बेरुजुको विवरण	८१

तालिका नं १३७ : मध्यपुर नगरपालिकाको विगत ३ वर्षको आय विवरण	८२
तालिका नं १३८ : मध्यपुर नगरपालिकाको विगत ३ वर्षको व्यय विवरण	८२
तालिका नं १३९ : मध्यपुर थिमी नगरपालिकाको विगत ३ वर्षको म.ले. प. बेरुजु विवरण	८२
तालिका नं १४० : भक्तपुर नगरपालिकाको विगत ३ वर्षको आय विवरण	८३
तालिका नं १४१ : भक्तपुर नगरपालिकाको विगत ३ वर्षको व्यय विवरण	८३
तालिका नं १४२ : भक्तपुर नगरपालिकाको विगत ३ वर्षको म.ले. प. बेरुजु विवरण	८३
तालिका नं १४३ : गाविसहरूको विगत ३ वर्षको आय व्यय विवरण	८३
तालिका नं १४४ : गाविसहरूको विगत ३ वर्षको म.ले. प. बेरुजु विवरण	८५
तालिका नं : १४५ MCPM नतिजाको तुलनात्मक विवरण	८८
तालिका नं १४६ : सामाजिक परिचालन सम्बन्धी विवरण	९०

अनुसूचीहरू

अनुसूची १ : जिल्ला स्थित सरकारी कार्यालयहरूको टेलिफोन तथा फ्याक्स नम्बरहरू	९२
अनुसूची २ : गाविस तथा न.पा. अनुसार टेलिफोन नम्बर	९४
अनुसूची ३:सर्विधान सभाको निर्वाचनमा प्राप्त गरेको मतको विवरण	९५
अनुसूची ४ : आ.व. ०६६/०६७ मा जिल्ला प्रशासन कार्यालयमा दर्ता भएका गैसहरू	९६

पृष्ठभूमि

स्थानीय स्वायत्त शासन ऐनले जिल्ला विकास समितिलाई जिल्लाको भौतिक, सामाजिक र आर्थिक विकास सम्बन्धी विभिन्न १६ किसिमका कार्यहरू सम्बन्धी जिम्मेवारी तोकेको छ। जिल्ला विकास समितिले यो जिम्मेवारी पुरा गर्न आफ्नो जिल्लाको आवधिक र वार्षिक योजना तर्जुमा, कार्यान्वयन र अनुगमन तथा मूल्यांकन गर्नुपर्ने अनिवार्य व्यवस्था समेत गरेको छ। यसरी योजना तर्जुमा गर्दा सहभागितात्मक योजना पद्धति अपनाउनु पर्ने र योजना बनाउनु अगाडी जिल्लाको वस्तुगत तथ्यांक संकलन गरी जिल्लाको वस्तुस्थिति देखिने गरी स्रोत नक्सा तयार गर्नुपर्ने कुरा समेत उल्लेख गरेको छ। राष्ट्रिय योजना आयोगले जिल्लाको आवधिक योजना तर्जुमा गर्ने सम्बन्धमा जारी गरेको निर्देशिकामा हरेक जिल्ला विकास समितिले आवधिक योजना निर्माण गर्नु अगाडी जिल्लाको वस्तुगत तथ्यांकको आधारमा जिल्लाको वस्तुगत विवरण तयार गर्नुपर्ने कुरा उल्लेख गरिएको छ। यी कानूनी व्यवस्था र जिल्लाको समष्टिगत विकास गर्नुपर्ने जिम्मेवारी पुरा गर्न हरेक जिल्ला विकास समितिले आफ्नो जिल्लाको वस्तुगत विवरण तयार गरी विकास निर्माण कार्य सन्चालन गर्नु अनिवार्य कार्य भित्र परेको देखिन्छ।

सहभागितात्मक विकास प्रकृयाको माध्यमबाट विकेन्द्रीकरण तथा स्थानीय स्वायत्त शासनको अवधारणालाई संस्थागत गर्दै जाने क्रममा भएका कार्यहरू मध्ये स्थानीय स्वायत्त शासन ऐन २०५५ लाई एक महत्वपूर्ण उपलब्धिको रूपमा लिने गरिएको छ। यस ऐन कार्यान्वयनमा आइसके पश्चात सहभागितामूलक योजना तर्जुमा, कार्यान्वयन, अनुगमन र मूल्याङ्कनका विषयमा थुप्रै कार्यहरू भएको पाइन्छ। योजनाबद्ध विकास प्रक्रियालाई आत्मसात गर्दै स्थानीय तहका सम्पूर्ण सरोकारवालाहरूको सहभागितामा उपलब्ध स्रोत साधन र क्षमतालाई अधिकतम प्रयोग गर्दै स्थानीय तहको विकास निर्माणका कार्यमा एकिकृत गरी सदुपयोग गर्ने कार्यमा स्थानीय निकायहरू निरन्तर रूपमा लागी परेका छन्। खास गरी जिल्लाको समष्टिगत विकासका लागि आवधिक योजना तयार गर्ने, आवधिक योजना तथा स्थानीय माग अनुरूप सहभागितात्मक योजना निर्माण प्रक्रिया अन्तर्गत १४ चरणको योजना प्रक्रियाका आधारमा वार्षिक योजना निर्माण गर्ने, योजना कार्यान्वयन गर्ने कार्यमा स्रोत साधन र क्षमताको दुरुपयोग हुन नदिने जस्ता क्रियाकलापहरूले स्थानीय विकासमा महत्वपूर्ण भूमिका खेलेको छ। मुलुकका करिब ५३ जिल्ला विकास समितिहरूले जिल्लाको वस्तुस्थिति र आवश्यकताका आधारमा आवधिक योजना तयार गरेका छन् भने कतिपय जिल्लाहरूले आफ्नो पहिलो आवधिक योजनाको समाप्ती पछाडी दोश्रो आवधिक योजना समेत निर्माण गरेर यसैको आधारमा जिल्लाको समष्टिगत विकास अभियान सन्चालन गरेका छन्। सबै स्थानीय निकायहरूले सहभागितात्मक वार्षिक योजना निर्माण प्रक्रिया सन्चालन गरेका छन्। अधिकांश जिल्ला विकास समिति र नगरपालिकाले आफ्नो वस्तुगत विवरण तयार गरेका छन् भने केही गाउँ विकास समितिहरू पनि वस्तुगत विवरण तयार गरी यसैको आधारमा आफ्नो योजना निर्माणको कार्य गर्दै आएका छन्। स्थानीय निकायको कार्यसम्पादनलाई केन्द्रबाट उपलब्ध गराइने अनुदानसंग आवद्ध गरिएको छ। कार्य सम्पादन मापनका अधिकांश सूचकहरू योजनाबद्ध विकास र स्थानीय परिषदका निर्णय प्रक्रियाहरूसंग सम्बन्धित रहेका छन्। यस विधिको प्रयोगबाट स्थानीय निकायहरूले आफ्नो कार्य सम्पादनलाई प्रभावकारी बनाउनै पर्ने भएको छ। स्पष्ट छ

स्थानीय निकायहरूले योजनाबाद्ध विकास गरेमा मात्र कार्यसम्पादनमा सफलता हासिल गर्न सक्दछन् । जिल्लामा योजना निर्माण गर्दा वस्तुगत तथ्यांकमा आधारित रहेर गर्न सकिएमा मात्र त्यस्ता योजनाहरू सार्थक हुनसक्ने भएकोले ऐन तथा नियमावलीमा हरेक तहका स्थानीय निकायले आ-आफ्नो वस्तुगत विवरण र श्रोत नक्सा तयार गर्नुपर्ने कुरालाई अनिवार्य गरिएकोछ ।

यहि आवश्यकता अनुरूप हाल जि.वि.स. हरूले आआफ्नो जिल्लाको पार्श्वचित्र (वस्तुगत विवरण) तयार गर्ने कार्यहरू गरिराखेका छन् । यसै क्रममा जिल्ला विकास समिति भक्तपुरले पनि आफ्नो जिल्लाको चौतर्फी विकासको लागि दिर्घकालिन सोच बनाई सोहि अनुरूप आवधिक तथा वार्षिक योजना तर्जुमा गर्ने उद्देश्यले यस पार्श्वचित्र (वस्तुगत विवरण) तयार गर्ने जमर्को गरेको छ ।

यस पार्श्वचित्रमा जिल्लाको भौगोलिक, सामाजिक, आर्थिक र वातावरणिय अवस्था तथा भौतिक पूर्वाधार सम्बन्धी सुचनाहरू संकलनगरी जिल्लाको वर्तमान अवस्था झल्काउन प्रयास गरिएको छ । यस पार्श्वचित्र (वस्तुगत विवरण) ले जिल्लाको दिगो विकासका लागि भावी रणनीति तयगरी स्थानीय आवश्यकता अनुरूप उपयुक्त आयोजनाहरूको छनौट एवं प्राथमिकता निर्धारण गर्नमा सहयोग पुऱ्याउने छ ।

उद्देश्य

जिल्लाको वस्तुस्थितिको आधारमा जिल्ला विकास समितिले आवधिक तथा वार्षिक योजना तयार गर्दछ । जिल्लाको सामाजिक, आर्थिक, भौतिक विकासको क्षेत्रमा वर्तमान स्थिति के छ ? यस किसिमको स्थितिसम्म आउन सरकारी, गैर सरकारी र निजी क्षेत्रबाट के कस्ता प्रयासहरू किन र कसरी भएका छन् ? यसका लागि जिल्लामा के कस्ता अवसर तथा सम्भावनाहरू विद्यमान रहेका छन् ? ती क्षेत्रमा हाल सम्म कति लगानी (पूँजी, श्रम आदि) भएका छन् ? यी प्रश्नहरूको सुक्ष्म ढंगले खोजिएको जवाफले मात्रै जिल्लाको यथार्थ वस्तुस्थितिको चित्रण गर्न सक्ने भएकोले यस प्रस्तावको मुख्य उद्देश्य **भक्तपुर जिल्लामा सामाजिक, आर्थिक, भौतिक पूर्वाधार तथा वातावरणीयको क्षेत्रको विद्यमान स्थिति, सेवा सुविधाको क्षेत्रमा ग्रामिण जनताको पहुँचको स्थिति जस्ता आधारभूत सवालहरूलाई दस्तावेजमा उतार्ने र यही दस्तावेजलाई आधार बनाई जिल्लाको योजनाबद्ध विकासमा सहयोग प्राप्त गर्ने स्थिति निर्माण गर्न सहयोग गर्ने** रहेको छ । यो प्रस्तावका अन्य उद्देश्यहरू देहाय बमोजिम रहेका छन् :

१. जिल्लाको भौगोलिक, सामाजिक, आर्थिक, सांस्कृतिक एवं पूर्वाधार सम्बन्धी जानकारी दिने ।
२. विभिन्न सरकारी तथा गैर सरकारी कार्यालय, सघ/सस्थाहरूले गरेको कार्यहरूवारे जानकारी गराउने ।
३. जिल्लाको विषयगत क्षेत्रका वर्तमान स्थिति, सम्भावना र समस्याहरू अवगत गराउने ।
४. पार्श्वचित्रका आधारमा जिल्लाको आवधिक एवं वार्षिक योजना तर्जुमा गर्न प्रोत्साहित गर्नु ।
५. अन्य निकायहरू एवं सरोकारवालाहरूलाई आवश्यकतानुसार जिल्ला सम्बन्धी तथ्याङ्कहरू उपलब्ध गराउने ।

पार्श्वचित्र तयारीका प्रकृया

जिल्ला विकास समितिको आयोजनामा जिल्लाको वस्तुगत विवरण तयार गर्दा निम्न प्रकृया, चरण र विधिहरू अपनाइ अन्तीम रूप प्रदान गरिएको थियो ।

- जिल्ला वस्तुगत विवरण तयार गर्न जिल्ला सम्पर्क व्यक्ति तोक्ने वा कार्यदल गठन गर्ने कार्य

- विभिन्न दस्तावेजहरूको अध्ययन तथा जिल्लाको प्रथम आवधिक योजना निर्माणको समयमा तयार गरिएको वस्तुगत विवरणलाई पुनरावलोकन,
- सूचना सङ्कलनको लागि फारम तथा चेकलिष्ट तयारी, जिल्लाका सरोकारवालाहरूको कार्यशालामा प्रस्तुत गरी सहमति प्राप्त गर्ने र सूचना संकलन टोली गठन
- जिल्लाका गाउँ तथा नगरपालिकाहरू, विषयगत निकायहरू, गैर सरकारी तथा सहकारी क्षेत्र, निजी क्षेत्र र अन्य सरोकारवालाहरूबाट सूचना संकलन
- जिल्ला वस्तुगत विवरणको मस्यौदा तयारी
- जिविसबाट प्राप्त सुझाव समेत समावेश गरी अन्तिम प्रतिवेदन तयार गरी जिविसमा पेश
- परिमार्जन सहितको तथ्याङ्क र विवरणको आधारमा जिल्ला पार्श्वचित्र विवरण पुस्तिका तयारी, प्रकाशन र वितरण ।

जिल्लाको वस्तुस्थिति विश्लेषण

१. जिल्लाको भौगोलिक तथा भौतिक स्थिति चित्रण

१.१ भौगोलिक अवस्थिति, सीमाना तथा राजनीतिक, प्रशासनिक विभाजन

मध्यमाञ्चल विकास क्षेत्रको वागमती अंचलका जिल्लाहरू मध्येको भक्तपुर एक हो। यो जिल्ला नेपाल अधिराज्यको सबभन्दा सानो जिल्ला पनि हो। जिल्लाको कूल क्षेत्रफल ११९ वर्ग कि.मि. छ (केतवि, २०५८)। जिल्लाको क्षेत्रफल जिविसको अभिलेख अनुसार १३८.४८ वर्ग कि.मि. र LRMP को अभिलेख अनुसार १२७.३८ वर्ग कि.मि. रहेको छ। भौगोलिक रूपमा हेर्दा यस जिल्लाको उत्तरी सीमाना मनोहरा नदी, पूर्वमा महादेव पोखरी डाँडाको श्रृङ्खला, दक्षिणमा सूर्यविनायकको पहाडी खण्ड, पश्चिममा मनोहरा नदी र दुर्गखोला रहेको छ। यस जिल्लाको पूर्व र पूर्व-दक्षिणमा काभ्रेपलान्चोक जिल्ला पर्दछ भने उत्तर र पश्चिममा काठमाडौं र पश्चिम दक्षिणमा ललितपुर जिल्ला रहेको छ।

भक्तपुर नगरमा जिल्ला सदरमुकाम रहेको यस जिल्लामा १६ वटा गाउँ विकास समितिहरू र २ वटा नगरपालिकाहरू रहेका छन्। यस जिल्लालाई दुईवटा निर्वाचन क्षेत्रमा विभाजन गरिएको छ। जिल्लाको विकास प्रयोजनका हिसाबले यस जिल्लालाई ११ वटा इलाकामा विभक्त गरिएको छ।

तालिका नं १ : निर्वाचन क्षेत्र र इलाका अनुसार गाविसहरूको विवरण

क्र.सं.	इलाका नं.	गाविस/नगरपालिका
निर्वाचन क्षेत्र नं. १		
१	१	मथिनपा १-६, मनपा १३, १५
२	२	दुवाकोट, भौखेल, मनपा ८, १०
३	३	छालिङ्ग, चाँगु, मनपा ५, ९
४	४	बागेश्वरी, नगरकोट, मनपा ३, ४
५	५	ताथली, सुडाल, मनपा १
निर्वाचन क्षेत्र नं. २		
१३	६	चित्तपोल, नखेल, मनपा - २, ६
१४	७	सिपाडोल, मनपा ७, ११, १२
१५	८	कटुञ्जे, मनपा १४, १६
१६	९	सिरूटार, दधिकोट, गुण्डु
१७	१०	बालकोट
१८	११	मनपा १७, मथिनपा १७

स्रोत: जिविस, २०६७

यो जिल्ला २७°३६' देखि २७°४४' उत्तरी अक्षांशसम्म र ८५°२१' पूर्वदेखि ८५°३१' पूर्वी देशान्तरसम्म फैलिएर गएको छ। यस जिल्लाको पूर्व पश्चिम लम्वाई १६ किलोमिटर मात्र छ।

१.२ भू-क्षेत्र

भौगोलिक बनावटको दृष्टिकोणले यो जिल्ला उपत्यकाका अरू दुई जिल्लाहरू (काठमाण्डौ र ललितपुर) भन्दा खासै भिन्न देखिँदैन। जमिनको प्रकृतिअनुसार यस जिल्लालाई मुख्य दुई क्षेत्रमा विभाजन गर्न सकिन्छ।

१. पहाडी क्षेत्र
२. उपत्यका क्षेत्र

पहाडी क्षेत्र

भक्तपुर जिल्ला उत्तर, पूर्व तथा दक्षिण तीनै भेगबाट पहाडी क्षेत्रले ढाकिएको छ। यी पहाडी क्षेत्रहरू महाभारत पहाडी श्रृङ्खलाको अंश हुन्। उचाइका हिसाबले यो जिल्ला समुद्र सतहभन्दा १,३७२ मिटरदेखि २,१९१ मिटरसम्मको उचाइमा रहेको छ। यहाँको पहाडी खण्डलाई मुख्यतः तीन भागमा विभाजन गर्न सकिन्छ:

- क. उत्तरी पहाडी खण्ड
- ख. पूर्वी पहाडी खण्ड
- ग. दक्षिणी पहाडी खण्ड

क. उत्तरी पहाडी खण्ड: यो खण्डको पश्चिममा चाँगुनारायणको डाँडादेखि पूर्वमा नगरकोटसम्म करिब ९.६ किलोमिटर पूर्व पश्चिम भई फैलिएको छ। यस खण्डको सबभन्दा अग्लो डाँडा (नगरकोट) को उचाइ २१९१ मिटर रहेको छ। चाँगुनारायण डाँडाबाट खासाड खुसुड खोला दक्षिण पश्चिमतिर बगेर हनुमन्ते खोलामा गएर मिसिन्छ। चाँगुनारायणबाट उत्तर पूर्वको नगरकोट डाँडाबाट मनोहरा नदी पश्चिमतर्फ बग्दछ।

ख. पूर्वी पहाडी खण्ड: भक्तपुर जिल्लाको पूर्वी पहाडी खण्ड, वागेश्वरी र सुडाल डाँडाबाट सुरु भई महादेव पोखरी र सोको दक्षिणी भेगको ताथली नाला छाप, चित्तपोल तथा सिपाडोलसम्म फैलेर गएको छ। यसको फैलावट करिब १२.८ किलोमिटरसम्मको रहेको छ। यस खण्डको सबभन्दा अग्लो भाग वेवर डाँडाको टुप्पो रहेको छ। जसको उचाइ १,९७५ मिटर छ। यस खण्डको वागेश्वरीबाट तब्याखुसी खोला र चित्तपोलबाट चखुँ खोला पश्चिमतर्फ बगेर हनुमन्ते खोलामा पुगी मिल्न जान्छन्।

ग. दक्षिणी पहाडी खण्ड: सिपाडोल पहाडी खण्डको पश्चिम कालिंटारको पूर्व र चुनदेवीको दक्षिणी भेगलाई दक्षिणी पहाडी खण्डमा विभाजित गर्न सकिन्छ। यो पहाडी इलाका चुनदेवीबाट उचाइ क्रमशः बढ्दै गई गुण्डुको दक्षिणी भेगमा २०२५ मिटरसम्मको उचाइमा पुगेको छ। यस पहाडको लम्बाइ करिब ४.८ किलोमिटर रहेको छ। यसबाट उत्पत्ति हुने खोलामा पूर्वतिर सिपाडोल खोला र कल्का खोला दक्षिणबाट बगेर उत्तरतिर हनुमन्ते खोलामा मिल्न जान्छ।

उपत्यका क्षेत्र

काठमाडौँ उपत्यकाको मध्य-पूर्वी भागमा अवस्थित यो क्षेत्र उत्तर र पश्चिममा मनोहरा खोला, दक्षिण पश्चिममा गोदावरी र चारखण्डे खोलाको जलाधार रेखा तथा पूर्वमा काभ्रेपलान्चोक जिल्लाको पश्चिमी सिमाना भित्र अवस्थित छ। यस क्षेत्रको जग्गाको भिरालोपन उत्तर, दक्षिण र पूर्वबाट क्रमशः पश्चिमतिर एक देखि पाँच डिग्रीसम्मको छ। त्यसैले मनोहरा नदी, हनुमन्ते खोला लगायतका अन्य खोलाहरू पनि पूर्व, उत्तर र दक्षिणबाट पश्चिमतर्फ बग्ने गरेका छन्। भक्तपुर जिल्लाको कुल क्षेत्रफलमध्ये ५० प्रतिशत जग्गा यस क्षेत्रमा पर्दछ।

भूबनोटको दृष्टिकोणले काठमाडौँ उपत्यका परापूर्वकालमा एक तालको रूपमा रहेको थियो र पछि चोभारको गल्छी काटी उपत्यकाको सबै पानी बगेर गएपछि उपत्यका मलिलो माटोले बनेको खेतीयोग्य समतल भूमिको रूपमा परिणत भएको हो। उपरोक्त तथ्य उपत्यकाको विभिन्न ठाउँमा धेरै गहिराइसम्म

पाइने कालिमाटी तथा बालुवाबाट पुष्टि हुन्छ। उपत्यकाको न्यूनतम उचाइ समुद्र सतहबाट करिब १,३७२ मिटरसम्म रहेको छ।

यो उपत्यका क्षेत्र पूर्णतः समथर नभई ठाउँठाउँमा डोल र टारको रूपमा रहेको छ। यस्ता डोलहरूमा सुन्डोल, सान्डोल, इखुडोल तथा टारहरूमा खालिटार, सिरुटार, सोमलिङटार, कालिटार, ठिमीटार, शान्तिटारहरूलाई लिन सकिन्छ। डोल क्षेत्रमा खास गरेर सिँचाई सुविधा राम्रो हुनाले यहाँका अधिकांश जमिन कृषियोग्य भूमिको रूपमा रहेका छन्।

भिरालोपन

भिरालोपन सम्बन्धी विवरण निम्नानुसार रहेको छ।

तालिका नं. २ : भिरालोपनको विवरण

क्र.सं.	भिरालोपन	क्षेत्रफल (व.कि.मि.)	प्रतिशत
१	Alluvial plains (०-१°)	७१.७८	५६.३६
२	Alluvial fans (१-५°)	१.९९	१.५६
३	Moderately to steeply sloping	४६.२५	३६.३१
४	Steeply to very steeply	७.३५	५.७७

स्रोत: LRMP/GIS, 1999

भिरालोपन सम्बन्धी माथिको विवरण बमोजिम जिल्लाको सबभन्दा बढी ७१.७८ वर्ग कि.मि. (५६.३६ प्रतिशत) क्षेत्र ० देखि १ डिग्रीको भिरालोपनमा रहेको देखिन्छ। त्यसैगरी ४६.२५ वर्ग कि.मि. (३६.३१ प्रतिशत) क्षेत्र मध्यमदेखि ठाडो स्तरको भिरालोपन रहेको पाइन्छ। जिल्लामा रहेका पहाडी क्षेत्रको भिरालोपन सम्बन्धी विवरण देहायबमोजिम उल्लेख गरिएको छ।

उत्तरी पहाडी क्षेत्र

जिल्लाको उत्तरी पहाडी क्षेत्रतर्फ भिरालोपनको स्थिति भिन्न भिन्न रहेको पाइन्छ। चाँगुनारायण डाँडाको अधिकांश भिरालोपन ० डिग्रीदेखि ५ डिग्रीसम्म रहेको छ भने नगरकोट डाँडा ३०° र कहींकहीं सो भन्दा बढी भिरालो पनि रहेको पाइन्छ।

पूर्वी पहाडी क्षेत्र

यस क्षेत्रको महादेव पोखरी डाँडाको भिरालोपन ३० डिग्री भन्दा बढी रहेको छ। त्यसैगरी वागेश्वरी र सुडालको बीच खण्ड, चित्तपोलको पूर्वी खण्ड, नखेल र सिपाडोलको दक्षिणी खण्डको भिरालोपन पनि ३० डिग्री कै हाराहारीमा रहेको छ। नखेल र सिपाडोल डाँडाको माथिल्लो भाग पनि ३० डिग्रीभन्दा बढी भिरालो छ। यो खण्डको भिरालोपन पूर्वबाट पश्चिम र दक्षिणबाट उत्तरतर्फ क्रमशः घट्दै गएको छ।

दक्षिणी पहाडी क्षेत्र

यस क्षेत्रको गुण्डु, कटुन्जे र दधिकोटको उत्तरी खण्डको भिरालोपन ५ डिग्रीसम्म छ भने दक्षिणतर्फ भिरालोपन बढ्दै गई ३० डिग्रीसम्म पुगेको छ।

१.३ माटोको बनावट र उर्वराशक्ति

जिल्लाको उत्तरी पहाडी खण्डमा बाटोटाइटसिष्ट तथा सिस्टोज क्वार्जाइटीक र ठाउँठाउँमा कार्बज मेन्स र धातुका खनिज तत्व रहेको चट्टान पाइन्छ। जसको बनोट हावापानी र तापक्रमको सामान्य अवस्थाले सजिलै नष्ट गर्न सक्ने खालको छ। पूर्वी पहाडी खण्डमा पनि क्वार्जमेन्स र धातुका खनिज तत्वहरू रहेको पाइन्छ भने सो खण्डको पश्चिमी भागमा खैरो खाले मसिनो सिल्टी स्याण्डमा केही पत्र माटो तथा ठिमी डास्टोमाइट रहेको पाइन्छ। दक्षिणी पहाडी खण्डको विभिन्न भागमा क्रिस्टलाइन लाइमस्टोन, स्याण्डस्टोन, फिलाइट, डोलोमाइटिक लाइमस्टोन तथा कहीं कहीं सिसा जस्ताको खनिज पदार्थ पनि पाइएको छ। कतै कतै कम मात्रामा क्याल्क्यारियस स्लेट तथा क्वार्जमा केही मात्रामा आर्जिलसियस लाइमस्टोनबाट बनेको देखिन्छ।

उपत्यकाको समथर भूमिमा कालो दुमट माटो पाइन्छ। यस्तो प्रकारको माटो बढी उत्पादनशील हुनाले भक्तपुर जिल्लाको उत्पादकत्व अत्यन्त राम्रो छ। माटोको उर्वराशक्ति प्रशस्त भएकाले यहाँका किसानहरू बाह्रै मास मौसम अनुसारको खेती लगाउने गर्दछन्। जिल्लाको कूल क्षेत्रफल १२,०५७ हेक्टरमध्ये खेतीयोग्य जमिन ९,६५७ हेक्टर र बाँकी भिटपाखोमा २४०० हेक्टर रहेको छ। खेतमध्ये ८,४४० हेक्टर जमिन वर्षामा मात्र सिञ्चित हुन्छ भने बाँकी ३,६९७ (करिब ३० प्रतिशत) हेक्टर खेतमा सिँचाई सुविधा उपलब्ध छ। यहाँका खेतहरू उपत्यकाभित्रका समथर भूभागमा रहेकोले उर्वर मानिन्छन्।

१.४ भू-क्षय सम्भावित क्षेत्र

जिल्लाको उत्तर, पूर्व र दक्षिण क्षेत्रतर्फ चुरे पहाडहरू छन्। पहाडहरूले घेरिएको क्षेत्र भित्रको उपत्यकामा समथर भूमि रहेको छ। जिल्लाको पश्चिमी भागमा अवस्थित मनोहरा र हनुमन्ते खोलाले केही जमिनलाई क्षति पुऱ्याएको छ भने चुरे पहाडी क्षेत्रमा वर्षामा पहिरो जाने हुँदा बाढीपहिरोले सामान्य क्षति पुऱ्याउने संभावना देखिएको छ। भूक्षयका प्रमुख क्षेत्रहरूमा नगरकोट, सुडाल, ताथली, नखेल, चित्तपोल, छालिङ, सिपाडोल, गुण्डु, चाँगु आदि रहेका छन्।

१.५ जलवायु

प्रायः समशीतोष्ण हावापानी भएको यस जिल्लाको औसत तापक्रम २० देखि २५ डिग्री सेल्सियस रहेको छ। यस जिल्लामा गर्मीयाममा अकितम ३२ डिग्री सेल्सियससम्म र जाडोयाममा माइनस दुई डिग्री सेल्सियससम्म तापक्रम पुग्ने गरेको पाइन्छ। साथै यस जिल्लामा औसत वार्षिक वर्षा १४०० मिलिमिटर रहेको छ (जिविस, २०५९)। चैत्र महिनादेखि असोजको प्रारम्भसम्म केही गर्मी, असोजदेखि फागुनसम्म धेरै जाडो (ठण्डी) हुने गर्दछ। यसरी यो जिल्लाको हावापानी मौसम अनुसार विविध किसिमको रहेको छ।

यस जिल्लाको धेरैजसो भाग समशीतोष्ण प्रकारको हावापानी पाईन्छ। जिल्लाको पूर्व र दक्षिण तर्फको पहाडी भू-भागमा लेकाली शित प्रदेशीय हावापानी पाईन्छ। गर्मी महिनामा करिब यस जिल्लामा सरदर वार्षिक वर्षा १४९६ मि.मि. रहेको छ भने धेरैजसो वर्षा जुन देखि सेप्टेम्बर महिनामा हुने गर्दछ। अधिकतम तापक्रम सरदर ३०° सेल्सियस र न्यूनतम तापक्रम सरदर १९° सेल्सियस सम्म रहेको छ। महिना अनुसार यस जिल्लाको तापक्रम र वर्षाको स्थिति तलको तालिकामा दिइएको छ।

तालिका नं. : ३ महिना अनुसार जिल्लाको तापक्रम र वर्षाको स्थिति :

महिना	अधिकतम तापक्रम (से. ग्रे.)	न्यूनतम तापक्रम(से.ग्रे.)	सरदर वर्षा (मि.मि.)
जनवरी	२१.४	९.०	२२.४
फेब्रुरी	२४.८	११.४	२३.१

महिना	अधिकतम तापक्रम (से. ग्रे.)	न्यूनतम तापक्रम(से.ग्रे.)	सरदर वर्षा (मि.मि.)
मार्च	३०.६	१५.४	१६.९
अप्रिल	३६.४	२०.५	१६.१
मे	३७.७	२४.५	६०.२
जुन	३६.७	२६.४	१९०.३
जुलाई	३३.१	२६.३	४१०.२
अगस्त	३२.९	२६.३	३२१.७
सेप्टेम्बर	३२.५	२५.०	२१५.६
अक्टोबर	३१.६	२०.८	५३.५
नोभेम्बर	२८.२	१५.१	५.७
डिसेम्बर	२३.७	१०.३	१५.१
बार्षिक	३०.८	१९.३	१४१६.४

स्रोत : केन्द्रीय तथ्यांक विभाग

१.६ जलभण्डार तथा पर्यावरणीय स्वरूप (ecological features)

भक्तपुर जिल्लामा हिमालयबाट हिउ पग्ली बगेर आउने कुनै पनि नदीनाला छैनन् । यहाँ मुख्य गरी दुईवटा नदीहरू (मनोहरा र हनुमन्ते) छन् । जुन नदीहरूमा वर्षातको समय बाहेक अरूबेला नदीमा पानीको मात्रा ज्यादै कम हुन्छ । प्रायः नदीहरू बगरको रूपमा रहन्छन् । भक्तपुर जिल्लाको प्रमुख जलभण्डार भन्नु नै दुईवटा नदी र केही पोखरीहरू हुन् । जिल्ला भित्र बग्ने नदीहरूमध्ये सबभन्दा लामो तथा ठूलो मनोहरा हो । यो नदी महादेव पोखरी डाँडाको उत्तरी भागबाट निस्केर काठमाडौं र भक्तपुर जिल्लाको साँध बग्दै पश्चिमतिर बग्दछ । सारांचोकको केही पूर्व पुगेपछि यो नदी दक्षिण पश्चिम मोडिन्छ र लोकन्थली पुगेपछि हनुमन्ते नदीमा गएर मिल्दछ ।

यस जिल्लाको दोस्रो नदी हनुमन्ते हो । हनुमन्ते नदी महादेवी पोखरी डाँडाबाट बगेर नगरकोट डाँडा र वागेश्वरी डाँडाको बीच भागबाट पश्चिमतर्फ बग्दै गई सुडाल गाउँ विकास समितिमा पुगेपछि यसले दक्षिण पश्चिमतर्फ फन्को मार्छ । त्यसपछि भक्तपुर नगरको दक्षिणी भागबाट सिधा पश्चिमतर्फ बगेर भिकुचा भन्ने ठाउँ पुगेपछि यो मनोहरा नदीमा मिल्दछ । उपरोक्त दुईवटा नदीबाहेक भक्तपुर जिल्लामा सानातिना खोलाहरू पनि छन् । खसाड खुसुड, फुलवारी, दाखु, चंखु, डुर्गे र चारखण्डेलाई यस्ता नदीहरूका रूपमा लिन सकिन्छ । यी नदी र खोलाहरू बाहेक सिद्धपोखरी, भाजुपोखरी, कमलपोखरी, नपोखरी र नगरभित्र अरू धेरै सानासाना गरी जम्मा ३५ पोखरीहरू पनि छन् । यस्ता पोखरीको विवरण तल दिइएको छ । भक्तपुर नगर क्षेत्रमा रहेका पोखरीहरू खासगरी खानेपानी, माछापालन, शहरको सौन्दर्य बढाउनको लागि प्रयोगमा ल्याइएको पाइन्छ ।

तालिका नं ४ : भक्तपुर नगर क्षेत्रमा रहेका धार्मिक र ऐतिहासिक पोखरीहरूको विवरण

क्र.सं.	पोखरीको नाम	बडा नं.	क्षेत्रफल (sq.ft.)
पोखरीहरूको विवरण			
१	च्याहासिंह पुस्वु	१	२१००
२	जेला पुस्वु	२	१८००
३	सल्लाँ पुस्वु	३	४७२५
४	लामगः पुस्वु	३	४०००
५	बेखःपुस्वु	४	५६०७
६	क्वाठण्डौ पुस्वु	४	१०५००
७	यातु बहारे पुस्वु	४	३७५००
८	ग्वंग पुस्वु	४	२४००
९	भोला पुस्वु	५	६०००

क्र.सं.	पोखरीको नाम	वडा नं.	क्षेत्रफल (sq.ft.)
१०	नाग पुखु	५	६०४८
११	अँचा पुखु	५	३७२४
१२	खँचा पुखु	६	६००४
१३	ह्लाद पुखु	७	१६००
१४	गलसी पुखु	८	१५००
१५	यालाछे च्यासी पुखु	१०	५४८७
१६	व्यासी	१०	१३६५
१७	व्यासौ	१०	६४०
१८	लैको पुखु	११	१२००
१९	कुमारी पुखु	११	३३००
२०	ख्योः पुखु	११	११७५
२१	दुइँचा पुखु	११	१६००
२२	मंगलाछे पुखु	१३	८००
२३	भण्डाः पुखु	१३	८०००
२४	देगमना पुखु	१४	११५६
२५	मंगलतिथं पुखु	१४	२०००
२६	इन्द्रायणी पुखु	१५	३६००
२७	इन्द्रायणी पुखु	१५	१२२५
२८	व्यासी पुखु	१५	२२५
२९	कालदह पुखु	१५	२८९
३०	मचाफोग पुखु	१५	-
३१	तेखाची पुखु	१६	६५८०
३२	नः पुखु	१७	१०७७५०
३३	तः पुखु	१७	१४२९२६
३४	भाजुया पुखु	१७	१६८८२०
३५	रानी पुखु	१७	-
	जम्मा		५५१६४६

स्रोत: आजिवियो ०५९

भक्तपुर नगरपालिकामा रहेका ढुङ्गेधाराहरूको विवरण तल दिइएको छ । यस्ता ढुङ्गेधारा खानेपानी आपूर्ति र सरसफाइको प्रयोजनमा उपयोग गरिएको पाइन्छ ।

तालिका नं. ५ : भक्तपुर नगर क्षेत्रमा रहेका ढुङ्गेधाराहरूको विवरण

क्र.सं.	ढुङ्गेधारा रहेको न.पा. वडा नम्बर	ढुङ्गेधाराको संख्या	क्र.सं.	ढुङ्गेधारा रहेको न.पा. वडा नम्बर	ढुङ्गेधाराको संख्या
१	१	५	१०	१०	८
२	२	३	११	११	५
३	३	५	१२	१२	२
४	४	१	१३	१३	३
५	५	४	१४	१४	०
६	६	१	१५	१५	२
७	७	४	१६	१६	१
८	८	६	१७	१७	५
९	९	१		जम्मा	५६

स्रोत :: आजिवियो २०५९

२. जनसंख्या विवरण तथा प्रक्षेपण

२.१ जनसंख्याको आकार

राष्ट्रिय जनगणना, २०५८ अनुसार यस जिल्लाको कूल जनसङ्ख्या २,२५,४६१ रहेको छ। २०२८ सालदेखि २०५८ सालसम्मको जनसङ्ख्या स्थिति तल दिइएको छ।

तालिका नं ६ : जिल्लाको जनसंख्या स्थिति (२०२८-२०५८)

राष्ट्रिय जनगणना वर्ष	जनसङ्ख्या					वृद्धिदर प्रति वर्ष (%)	परिवार सङ्ख्या	औसत घरपरिवारको आकार
	कूल	पुरुष	%	महिला	%			
२०२८	११०१५७	५६५५०	५१.३३	५३६०७	४८.६६	२.०४	१८९०८	५.७७
२०३८	१५९७६७	८१८३३	५१.२२	७७९३४	४८.७८	३.७२	२५०४७	६.४
२०४८	१७२९५२	८६८१८	५०.२०	८६१३४	४९.८०	०.७९	२८१६०	६.१
२०५८	२२५४६१	११४७९८	५०.९१	११०६६३	४९.९	२.७१	४१२५३	५.४७
कूल जनसंख्या वृद्धि प्रतिशत (२०२८-५८)	५१.१४			-		२.३९	-	-

स्रोत: केतवि, २०५८

यस जिल्लामा प्रत्येक १० वर्षमा गरिने राष्ट्रिय जनगणना अनुसार २०५८ सालको औषत जनसंख्या वृद्धिदर २.३९ रहेको र सोही वृद्धिदरलाई आधार मानी २०६७ मा गरिएको प्रक्षेपण अनुसार यस जिल्लाको कूल जनसंख्या २ लाख ३० हजार ८५० मध्ये १ लाख १७ हजार ४४२ पुरुष र १ लाख १३ हजार ३०८ महिलाको रहेको छ। यसका साथै विगतका वर्षहरूमा जिल्लामा तिब्र गतिमा बसाई सराईबाट आएका मानिसहरू र खेतीयोग्य जमीनको विनास गरी जग्गा प्लानिङ गरी घर बनाउने कार्यमा भई रहेको वृद्धिलाई हेर्दा प्रक्षेपण गरिएकोभन्दा अत्याधिक जनसंख्या वृद्धि यस जिल्लामा हुनसक्ने अनुमान गर्न सकिन्छ। अतः वास्तविक जनसंख्या कति छ भन्ने यथार्थ २०६८ सालमा गरिने राष्ट्रिय जनगणनाले देखाउने छ भन्ने कुरामा विश्वास गर्न सकिन्छ।

२.२ जनसंख्या वृद्धिदर

राष्ट्रिय जनगणना २०५८ अनुसार जिल्लाको २०४८ देखि २०५८ सम्म जनसङ्ख्या वृद्धिदर प्रतिवर्ष २.७१ प्रतिशत रहेको पाइन्छ जुन राष्ट्रियस्तरको जनसङ्ख्या वृद्धिदर २.२४ प्रतिशतभन्दा बढी देखिन्छ। यस वृद्धिदरलाई हेर्दा प्रत्येक २५.८ वर्षमा यस जिल्लाको जनसङ्ख्या दोब्बर हुने देखिन्छ। तर पनि यस जिल्लामा भएको तिब्र बसाई सराईको ढाँचालाई हेर्दा नसंख्या दोब्बर हुन २५ सै वर्ष कुनै पनि देखिदैन।

तालिका नं. ७ : जनसंख्या प्रक्षेपण :

उमेर समूह	लिंग	२०५८	२०६३	२०६८	२०७३	२०७८
० - ४	जम्मा	२०५८०	२३२४३	२३१३४	२३७०१	२४७७९
	पुरुष	१०८६५	१२१८१	१२०३८	१२२६०	१२७४५
	महिला	९७१५	११०६१	११०९६	११४४१	१२०३४
५ - ९	जम्मा	२२४४५	२३०७२	२३१३४	२६०३८	२६७२४
	पुरुष	११५७५	११९७२	१२०३८	१३३०५	१३५७४
	महिला	१०८७०	१११००	११०९६	१२७३३	१३१४९

उमेर समूह	लिंग	२०५८	२०६३	२०६८	२०७३	२०७८
१० - १४	जम्मा	२५७१३	२६९२३	२७६०१	३१२३२	३१२०५
	पुरुष	१२८१४	१३३९५	१३७९९	१५४८३	१५३७२
	महिला	१२८९९	१३५२८	१३८०२	१५७४९	१५८३३
१५ - १९	जम्मा	२८०५८	३२४९२	३३९११	३४७८७	३९३५१
	पुरुष	१४१४४	१६७६७	१७४५९	१८०२७	२०२४८
	महिला	१३९१४	१५७२५	१६४५२	१६७६०	१९१०३
२० - २४	जम्मा	२७७१९	३२१५३	३७५५१	३८७८७	३९७९५
	पुरुष	१४१००	१६६४५	१९६८०	२०५५२	२१२५५
	महिला	१३६१९	१५५०९	१७४७२	१८२३६	१८५३९
२५ - २९	जम्मा	२१८०४	२५२२७	२९२६१	३३८८५	३५४३३
	पुरुष	११०२४	१२७४९	१५०४५	१७८६२	१८७००
	महिला	१०७८०	१२४७९	१४२१६	१६०२४	१६७३३
३० - ३४	जम्मा	१८६३९	२१४१२	२४८०२	२८८६६	३३५०९
	पुरुष	९७४९	१०९२९	१२६४०	१४९८१	१७८२९
	महिला	८८८९	१०४८२	१२१६२	१३८८४	१५६८०
३५ - ३९	जम्मा	१३८००	१५९५८	१८३८२	२१३७२	२४९२०
	पुरुष	७१३८	८०५७	९०४०	१०५०६	१२४८७
	महिला	६६६३	७९०१	९३४२	१०८६६	१२४३३
४० - ४४	जम्मा	१०४४६	१२१४७	१४०८२	१६२९४	१८९९५
	पुरुष	५३५९	६१२३	६९१६	७७९८	९०८९
	महिला	५०८७	६०२५	७१६५	८४९६	९९०६
४५ - ४९	जम्मा	८१६२	९४८०	११०५२	१२८७३	१४९४९
	पुरुष	८१३८	४७०३	५३८०	६१११	६९१४
	महिला	४०२४	४७७७	५६७२	६७६२	८०३५
५० - ५४	जम्मा	७१८०	८२७२	९६४९	११३१६	१३२४७
	पुरुष	३५०९	३९३२	४४७७	५१५४	५८७६
	महिला	३६७२	४३४०	५१७२	६०६३	७३७१
५५ - ५९	जम्मा	६३१७	७१३४	८२४६	९६६६	११३७८
	पुरुष	३२५०	३६०४	४०५३	४६४८	५३७६
	महिला	३०६६	३५३०	४१९३	५०१८	६००२
६० - ६४	जम्मा	४६९३	५२३१	५९५३	६९४८	८२०५
	पुरुष	२२९४	२५३१	२८२२	३२०३	३६९८
	महिला	२३९९	२७००	३१३१	३७४५	४५०८
६५ - ६९	जम्मा	४०४४	४५७२	५०८७	५८४६	६८७३
	पुरुष	१९९९	२२०१	२४४७	२७५७	३१५५
	महिला	२०४५	२३७५	२६४०	३०८८	३७१९

उमेर समूह	लिंग	२०५८	२०६३	२०६८	२०७३	२०७८
७० - ७४	जम्मा	२५०९	२९२८	३३१८	३७७७	४३८९
	पुरुष	१२०९	१३६८	१५२१	१७१३	१९५०
	महिला	१३०१	१५६०	१७९७	२०६५	२४३९
७५ +	जम्मा	३३५२	३८७६	४५४२	५२८९	६१४३
	पुरुष	१६३१	१८७४	२१४९	२४५२	२८०४
	महिला	१७२१	२००२	२३९३	२८३८	३३३९
जम्मा जनसंख्या	जम्मा	२२५४६१	२५४०७४	२८२२४५	३१०६७९	३३९८९४
	पुरुष	११४७९८	१२९०३०	१४२८७३	१५६८१२	१७१०७३
	महिला	११०६६३	१२५०४३	१३९३७२	१५३८६७	१६८८२२

स्रोत : केन्द्रीय तथ्यांक विभाग, जनसंख्या प्रक्षेपण २०६४

२.३ व्यक्तिगत घटना दर्ता विवरण

यस जिल्लाको व्यक्तिगत घटना दर्ताको तथ्यांकलाई हेर्दा, जन्म, मृत्यु, विवाह, बसाई सराई दर्ताको संख्या आ.ब.को हिसावले क्रमस बृद्धि हुदै गएको देखिन्छ। यसो हुनुमा व्यक्तिगत घटना दर्ता गर्नु पर्दछ भन्ने जनतामा आएको चेतना, सरकार पक्ष खास गरि स्थानीय निकायहरुबाट यस क्षेत्रमा देखाएको सकृयता नै मुख्य कारण मान्न सकिन्छ। सम्बन्ध विच्छेदको सवालमा भने आ.ब. २०६४मा ५ जना, २०६५ मा २ र ०६६ मा ४ जनाले सम्बन्ध विच्छेद गरेका छन् जुन आ.ब.को हिसावले घट्दो क्रममा रहेको देखिन्छ भने केहि हद सम्म बैवाहिक दाम्पत्य जीवनमा सुभबुभक्त बढदै गएको मान्न सकिन्छ। यसै गरी यस जिल्लाबाट बसाई सरी जानेहरु भन्दा यस जिल्लामा आउने परिवारको संख्या अत्यधिक हुनुले जिल्लाको पूर्वाधार विकास र शहरीकरणको बढ्दो स्थिती लाई देखाउदछ।

तालिका नं. ८ : जिल्लाको विगत ३ वर्षको व्यक्तिगत घटना सम्बन्धी विवरण

विवरण	२०६४	२०६५	२०६६
जन्म दर्ता संख्या	४९५५	५२०६	६०४१
बालिका संख्या	२३८०	२४१९	२८६३
बालक संख्या	२५७५	२७८७	३१७८
विवाह दर्ता संख्या	१६७८	१७२९	२२१४
बसाई सराई (परिवार)	३६०	३८९	५१७
बसाई सरी गएको	तथ्याङ्क उपलब्ध नभएको		४४८
बसाई सरी आएको	तथ्याङ्क उपलब्ध नभएको		१६८७
मृत्यु दर्ता संख्या	१४०१	१२७९	१६४६
महिला संख्या	६२०	५५०	७७६
पुरुष संख्या	७८१	७२९	८८०
सम्बन्ध विच्छेद	५	२	४

स्रोत : जिविस सूचना तथा अभिलेख केन्द्र २०६७

२.४ जनसंख्याको बनावट (Composition of Population)

उमेर र लिंग अनुसारको जनसङ्ख्या विवरण तल दिइएको छ ।

तालिका नं ९ : ०४८ सालको जनगणना अनुसार उमेर र लिंग अनुसारको जनसंख्या विवरण

क्र.सं.	उमेर वर्ष	पुरुष	महिला	जम्मा
१	०-१	२१९५	२२०१	४३९६
२	१-२	४३२८	४०८२	८४१०
३	३-५	७३१२	६८३८	१४१५०
४	६-१०	११९३८	११३५६	२३२९४
५	११-१५	११२८५	१०९१६	२२२०१
६	१६-१८	६२०७	६३९७	१२६०४
७	१९-४५	३०२५७	३१८४८	६२१०५
८	४५ वर्ष माथि	१३२९६	१२४९६	२५७९२
जम्मा		८६८१८	८६१३४	१७२९५२
प्रतिशत		५०.२०	४९.८०	१००.००

स्रोत: केतवि, २०४८

२.५ जनसंख्याको वितरण (Disribution of Population)

तालिका नं. १० : लिंग, क्षेत्र र घरधुरीको आधारमा जनसंख्याको तुलनात्मक विवरण :

क्षेत्र	जनसंख्या २०५८				कूल घरधुरी संख्या	औषत परिवारको अकार	क्षेत्रफल (वर्ग कि.मी)	जनघनत्व (प्रति वर्ग कि.मी.)
	जम्मा	पुरुष	महिला	%				
नेपाल	२३१५१४२३	११५६३९२१	११५८७५०२	१००	४२५३२२०	५.४४	१४७८१	१५७
उपत्यका	१६४५०९१	८६३२६३	७८१८२८	७.११	३४५५६२	५	८९९	१८३०
भक्तपुर	२२५४६१	११४७९८	११०६६३	०.९७	४१२५३	५.४७	११९	१८९५
काठमाण्डौ	१०८१८४५	५७६०१०	५०५८३५	४.६७	२३५३८७	४.६	३९५	२७३९
ललितपुर	३३७७८५	१७२४५५	१६५३३०	१.४६	६८९२२	४.९	३८५	८७७
भक्तपुर न.पा.	७२५४३	३६६८१	३५८६२	०.३१	१२१३३	५.९८	६.५६	११०५८.३८
म. थिमि न.पा.	४७७५१	२४७४१	२३००४	०.२१	९५५१	५.०	११.११	४२९८.०२
गाविस	१०४२०९	५२४२३	५१७९२		१९५६५	५.३३		
संस्थागत	९५८	९५३	५	०	४	२३९.५		

स्रोत: केतवि, २०५८

तालिका नं. ११ : उमेर समूह र लिंगको आधारमा जनसंख्याको विवरण :

वर्ष समूह	भक्तपुर			भक्तपुर न.पा.			मध्यपुर थिमि न.पा.			गाविस		
	जम्मा	पुरुष	महिला	जम्मा	पुरुष	महिला	जम्मा	पुरुष	महिला	जम्मा	पुरुष	महिला
० - ४	१८२३४	९४९५	८७३९	७२५४३	३६६८१	३५८६२	४७७५१	२४७४७	२३००४	१०५१६७	५३३७०	५१७९७
५-९	२४१७४	१२४७०	११७०४	५८०१	३०५१	२७५०	३४८७	१८२९	१६५८	८९४६	४६१५	४३३१
१०-१४	२७०२७	१३७००	१३३२७	७८२९	४०४१	३७८८	४६५८	२४५०	२२०८	११६८७	५९७९	५७०८

वर्ष समूह	भक्तपुर			भक्तपुर न.पा.			मध्यपुर थिमी न.पा.			गाविस		
	जम्मा	पुरुष	महिला	जम्मा	पुरुष	महिला	जम्मा	पुरुष	महिला	जम्मा	पुरुष	महिला
१५-१९	२७४९८	१४०१७	१३४८१	८८०९	४४०१	४४०८	५४८७	२८१७	२६७०	१२७३१	६४८२	६२४९
२०-२४	२६८०६	१३३९०	१३४१६	८५७७	४४१०	४१६७	५९१८	३०३६	२८८२	१३००३	६५७१	६४३२
२५-२९	२११७५	१०७०२	१०४७३	८५२१	४१५९	४३६२	६११०	३१४४	२९६६	१२१७५	६०८७	६०८८
३०-३४	१८२७५	९५८९	८६८६	६८४९	३४४१	३४०८	४८७३	२५३३	२३४०	९४५३	४७२८	४७२५
३५-३९	१४०४९	७२९२	६७५७	५८९२	३०८१	२८११	४१७२	२२०९	१९६३	८२११	४२९९	३९१२
४०-४४	१०५२८	५३५९	५१६९	४५४५	२३३५	२२१०	३०६३	१६३२	१४३१	६४४१	३३२५	३११६
४५-४९	८३९६	४२७५	४१२१	३१९८	१६६०	१५३८	२३२६	१२३९	१०८७	५००४	२४६०	२५४४
५०-५४	७४१९	३६१७	३८०२	२५१६	१२६४	१२५२	१८१३	९६७	८४६	४०६७	२०४४	२०२३
५५-५९	६२४९	३३०३	२९४६	२२८६	१०७४	१२१२	१४८०	७३६	७४४	३६५३	१८०७	१८४६
६०-६४	५०१५	२४१५	२६००	२२१२	११६०	१०५२	१२२४	६४४	५८०	२८१३	१४९९	१३१४
६५-६९	४२५३	२०९९	२१५४	१६७७	८१७	८६०	९४५	४५२	४९३	२३९३	११६७	१२४७
७०-७४	२७८१	१३६२	१४१९	१४८४	७०२	७८२	९१५	४४१	४७४	१८५४	९५६	८९८
७५ +	३५८२	१७१३	१८६९	९७९	४५०	५२९	५६०	२६३	२९७	१२४२	६४९	५९३

स्रोत: केतवि, २०५८

तालिका नं. १२ : १० वर्ष माथिका आर्थिक रुपले सकृय जनसंख्याको तुलनात्मक विवरण (२०५८) :

क्षेत्र	जम्मा जनसंख्या ०००'			आर्थिक रुपले सकृय			आर्थिक रुपले निस्कृय		
	महिला र पुरुष	पुरुष	महिला	महिला र पुरुष	पुरुष	महिला	महिला र पुरुष	पुरुष	महिला
नेपाल	१६७७०	८३३१	८४४०	१०६३७२४३	५९७१०२४	४६६६२१९	६१३३०३७	२३५९५५२	३७७३४८४
मध्यमांचल	५९६०	३०५६	२९०४	३५४४०८३	२१८६१४३	१३५७९४०	२४१५६३९	८६९४७८	१५४६१६१
उपत्यका	१३५४	७१३	६४१	७१६३८९	४६५२७३	२५१११७	६३७२७९	२४७७६४	३८९५१४
ललितपुर	२७८	१४२	१३६	१५४७३५	९६१६०	५८५७६	१२२८९९	४५७५२	७७४६
भक्तपुर	१८३	९३	९०	१०३९३०	६४१८२	३९७४८	७९१२३	२८६५१	५०४७२
काठमाडौँ	८९३	४७८	४१५	४५७७२४	३०४९३१	१५२७९३	४३५२५७	१७३३६१	२६१८९६

स्रोत: केतवि, २०५८

तालिका नं. १३ : नगरपालिका तथा गाविस अनुसारको जनसंख्या विवरण :

क्र.सं.	गाविस/नगरपालिका	परिवार संख्या	पुरुष	महिला	जम्मा
१	वागेश्वरी	९१२	२४८१	२५३२	५०१३
२	बालकोट	१४११	३७५५	३६९९	७४५४
३	भक्तपुर नगरपालिका	१२१३३	३६६८१	३५८६२	७२५४३
४	चाँगुनारायण	११०४	२९०५	२९५३	५८५८
५	छालिङ	१४९१	३७२०	३९५४	७६७४
६	चितापोल	९९८	२७४०	२७५७	५४९७
७	दधिकोट	१३५२	३६२३	३६२१	७२४४
८	दुवाकोट	११७०	३२०६	३०८४	६२९०
९	गुन्डु	१०८०	२८५०	२९०७	५७५७
१०	भौरखेल	११९२	३३४०	३३३८	६६७८
११	कटुन्जे	२५५९	६८६८	६१७५	१३०४३
१२	मध्यपुर थिमी नगरपालिका	९५५१	२४७४७	२३००४	४७७५१
१३	नगरकोट	७९९	२१२५	२१२२	४२४७
१४	नङ्खेल	९३०	२६३०	२५८३	५२१३
१५	सिपाडोल	१३५८	३५६९	३४३५	७००४
१६	सिरूटार	८३०	२२७३	२२५९	४५३२
१७	सुडाल	१३४४	३५०५	३५४८	७०५३
१८	ताथली	१०३५	२८२७	२८२५	५६५२
१९	संस्थागत	४	९५३	५	९५८
जम्मा		४१२५३	११४७९८	११०६६३	२२५४६१

स्रोत: केतवि, २०५८

जनगणना, २०४८ अनुसार जिल्लाको जनघनत्व १,२४९.१ प्रति वर्ग कि.मि. रहेकोमा २०५८ मा यो वृद्धि वृद्धि भई १,८९५ प्रति वर्ग कि.मि. पुगेको पाइन्छ। यसबाट समेत बसोबासको र शहरीकरणको क्रम तिब्र गतिमा भइरहेको कुरा पुष्टि हुन आउँछ।

२.६ धर्म, जनजाति तथा भाषागत विवरण

धर्म

यस जिल्लामा विभिन्न धर्मावलम्बीहरू बसोबास गर्दछन्। हिन्दू धर्मावलम्बीहरूको जनसङ्ख्या सबैभन्दा बढी रहेको छ। कूल जनसङ्ख्याको ९२.१ प्रतिशत हिन्दू धर्मावलम्बीहरू छन् भने हिन्दूपछि बौद्ध धर्म मान्नेहरूको सङ्ख्या ७.६ प्रतिशत रहेको छ। अन्य धर्मावलम्बीहरूमा जैन, इस्लाम, क्रिश्चियन आदि रहेका छन्। धर्मावलम्बीहरूको विवरण तल दिइएको छ।

तालिका नं १४ : धर्मावलम्बीहरु अनुसार जनसंख्या विवरण

क्र. सं.	धर्मावलम्बी	वि.सं. २०३८		वि.सं. २०४८		२०५८	
		संख्या	प्रतिशत	संख्या	प्रतिशत	संख्या	प्रतिशत
१	हिन्दू	१४७७९९	९२.५१	१५९३०६	९२.१	२०२६२२	८९.८७
२	इस्लाम	५०६	०.३२	११०	०.१	३३८	०.१५
३	बौद्ध	९४७७	५.९३	१३१३६	७.६	२११९३	९.४
४	जैन	०४	०.००३	१३९	०.०८	०	-
५	क्रिश्चियन	१३	०.०१	१४०	०.०८	७८९	०.३५
६	अन्य	१९५८	१.२३	१२१	०.०७	११३	०.०५
७	किरात					४०६	०.१८
	जम्मा	१५९७६७	१००.०	१७२९५२	१००.००	२२५४६१	१००

स्रोत : के. त. वि.

माथिको तालिका अनुसार २०३८ को तुलनामा २०४८ मा हिन्दू धर्मावलम्बीहरुको संख्यामा केही कमी आएको, बौद्ध धर्मावलम्बी भण्डै २ प्रतिशतले वृद्धि भएको र अन्यमा सामान्य परिवर्तन भएको देखिन्छ।

जाति जनजाति

यस जिल्लामा ६७ विभिन्न जातजातिहरुको बसोबास रहेको पाइन्छ। त्यसमध्ये संख्यात्मक रूपमा बढी जनसंख्या भएका जातजातिहरुमा नेवार ५५.८५ प्रतिशत, क्षेत्री १८.५३ प्रतिशत, ब्राह्मण १०.१४, तामाङ ६.५३, मगर १.६३ गरी उच्चतम ५ जात जातिहरु (Top Five) पर्दछन्। यसैगरी जिल्लाका कूल ४१२३५ घरधुरीमा ११०६६३ महिला र ११४७९८ पुरुष गरी जम्मा २२५४६१ जनसंख्या रहेको छ। यस जिल्लामा बसोबास गर्ने जातजातिहरुको वस्तुतः विवरण निम्नानुसार रहेको छ।

तालिका नं १५ : जिल्लामा रहेका जाति तथा जनजातिको विवरण

जाति/जातिको नाम	घरधुरी संख्या	महिला संख्या	पुरुष संख्या	जम्मा	प्रतिशत
क्षेत्री	८२७५	२०३२५	२१४५२	४१७७७	१८.५३
बाहुन	४७००	११०३९	११८१३	२२८५२	१०.१४
मगर	७८४	१७३४	१९४५	३६७९	१.६३
थारु	१४६	२२४	३४२	५६६	०.२५
तामाङ	३०१८	७०२६	७७०२	१४७२८	६.५३
नेवार	२१०३२	६२५६६	६३३६०	१२५९२६	५५.८५
मुस्लिम	८३	११६	१९७	३१३	०.१४
कामी	१८७	४२५	५२३	९४८	०.४२
झादव	४२	५१	८५	१३६	०.०६
राई	३०२	६१८	६९८	१३१६	०.५८
गुरुङ	२४९	५६९	६०४	११७३	०.५२
दमाई	३२४	८४१	८५०	१६९१	०.७५
लिम्बु	७०	१४९	१५३	३०२	०.१३
ठकुरी	१७०	४०१	४५५	८५६	०.३८
सार्की	३६०	८९०	८४७	१७३७	०.७७
तेली	२५	३३	५२	८५	०.०४
चमार/हरिजन/राम	१	५	१	६	०
कोइरी	९	६५	२८	९३	०.०४
कुर्मी	९	१२	३१	४३	०.०२
सन्त्यासी	४३३	११०९	१०७६	२१८५	०.९७

जाति/जातिको नाम	घरघुरी संख्या	महिला संख्या	पुरुष संख्या	जम्मा	प्रतिशत
धानुक	५	५	१०	१५	०.०१
मुसहर	३	६	७	१३	०.०१
दुसध/पासवान/पासी	-	१	-	१	०
शेर्पा	२२१	४२३	४५२	८७५	०.३९
सोनार	१६	३१	३९	७०	०.०३
ब्राह्मण (तराई)	३३	५९	८१	१४०	०.०६
वानियाँ	६	१३	१६	२९	०.०१
घर्ती/भुजेल	८१	१६९	१९९	३६८	०.१६
मल्लाह	८	२३१	२३	२५४	०.११
कलवार	१५	११	३७	४८	०.०२
कुमाल	५	९	१०	१९	०.०१
हजाम/ठाकुर	१८	१२	५९	७१	०.०३
कानु	६	७	१७	२४	०.०१
राजवंशी	११	२०	२२	४२	०.०२
सनुवार	२६	९१	६८	१५९	०.०७
सुढी	८	१४	२०	३४	०.०२
धोवी	३	१४	४	१८	०.०१
माझी	२७	५९	७४	१३३	०.०६
कुम्हार	७	१२	२०	३२	०.०१
दनुवार	१२	४०	४२	८२	०.०४
चेपाङ (प्रजा)	१	२	३	५	
हलुवाई		२		२	
राजपुत	७	३६	१८	५४	०.०२
कायस्थ	१९	४९	६०	१०९	०.०५
मारवाडी	१९	३९	४५	८४	०.०४
गनगाई		१	१	२	०
राजभर	६	११	१७	२८	०.०१
थामी	४	१०	९	१९	०.०१
धिमाल	५	१४	६	२०	०.०१
भोटे	८०	१७४	१९९	३७३	०.१७
झाखा	२	६	६	१२	०.०१
दराई			१	१	
ताजपुरिया	१	२	२	४	
थकाली	२	६	५	११	
पहारी	६	१५	१२	२७	०.०१
बंगाली	६	५	१३	१८	०.०१
बोटे	१	१३	१	१४	०.०१
ब्राह्म/बरामु		१		१	
गाइने	८	१७	२०	३७	०.०२
जिरेल			१	१	
आदीवासी/जनजाति	२	५	२	७	
दुरा			१	१	
चुरौटे	६	८	१३	२१	०.०१
बादी			१	१	
व्याङ्सी	१		२	२	
अन्य दलित	५९	१३२	१४८	२८०	०.१२

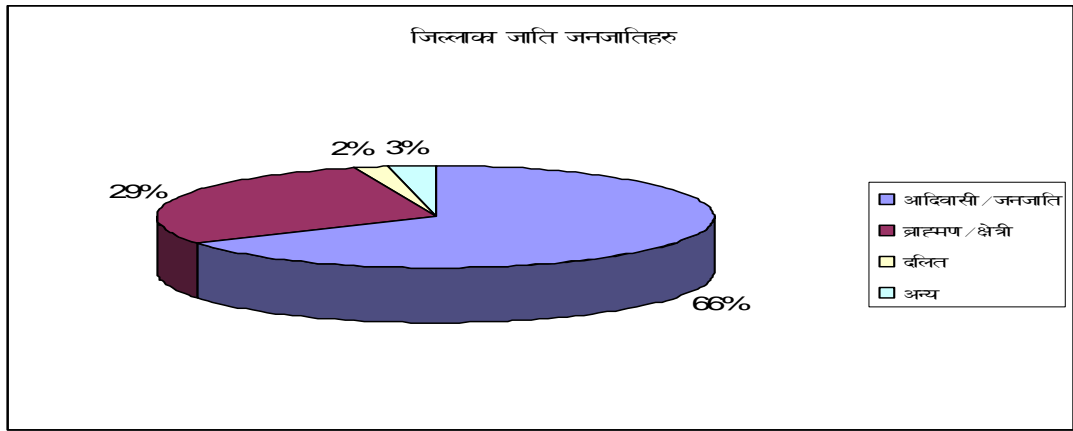
जाति/जातिको नाम	घरघुरी संख्या	महिला संख्या	पुरुष संख्या	जम्मा	प्रतिशत
नखुलेको	२८८	६९०	७९८	१४८८	०.६६
जम्मा	४१२३५	११०६६३	११४७९८	२२५४६१	१००

स्रोत : दलित प्रोफाइल, जिविस ०६७

तालिका नं. १६ : जिल्लाका जाति जनजातिहरूको सारांश :

जाति/जनजाति	जनसंख्या	प्रतिशत
आदिवासी/जनजाति	१४९८८१	६६.४८
ब्राह्मण/क्षेत्री	६४७६९	२८.७३
दलित	४३९४	१.९५
अन्य	६४१७	२.८५
जम्मा	२२५४६१	१००

स्रोत : दलित प्रोफाइल, जिविस ०६७

उल्लेखित तालिकालाई हेर्दा यस जिल्लामा आदिवासी जनजातिहरू ६६.४८ प्रतिशत, ब्राह्मण क्षेत्र २८.७३ प्रतिशत, दलित १.९५ प्रतिशत र अन्य २.८५ गरी भक्तपुर जिल्लाले आदिवासी जनजातिको बाहुल्य रहेको जिल्लाको रूपमा आफ्नो पहिचान राखेको देखिन्छ।

तालिका नं : १७ : जिल्लाको विगत ३० वर्षको जनसांख्यिक विवरण

वर्ष	जनसंख्या	वार्षिक वृद्धिदर	परिवार संख्या	औषत परिवार आकार
२०२८	११०१५७	२.०४	१८९०८	७.७७
२०३८	१५९७६७	३.०२	२५०४७	६.४०
२०४८	१७२९५२	०.७९	२८१६०	६.१०
२०५८	२२५४६१	२.७१	४१२५३	५.४७

स्रोत : केतवि

तालिका नं. १८ : भक्तपुर जिल्लाको ग्राणीण र शहरी जनसंख्या

शहर/गाउँ	परिवार संख्या	जनसंख्या	प्रतिशत
गाउँ	१९५६९	१०५२४७	४६.६८
शहर	२१६८४	१२०२०४	५३.३२
जम्मा	४१२५३	२२५४५१	१००

स्रोत : केतवि ०५८

माथिको तालिका हेर्दा यस जिल्लामा तुलनात्मक रूपमा शहरी जनसंख्या बढी भएको देखिन्छ । जिल्लाका सम्पूर्ण गाविसहरूमा पूर्वाधार विकास निर्माणका कार्यहरू पनि क्रमश विस्तार हुँदै गईरहेको सन्दर्भमा आगामी दिनहरूमा शहरी जनसंख्याको प्रतिशत अझै बढ्दै जाने र गाउँमा बसोबास गर्ने जनसंख्याको आकार क्रमशः कम हुँदै जान सक्ने अनुमान गर्न सकिन्छ ।

तालिका नं १९ : गाविस र नगरपालिका अनुसार दलित जातीहरूको संख्यात्मक विवरण

क्र.सं.	गाविस	परिवार संख्या	दलित जातिहरूको नाम				जम्मा संख्या
			सार्की	दमाई	कामी	गाइने	
१	बागेश्वरी	४	-	३	१९	-	२२
२	बालकोट	२९	-	१२२	५	-	१२७
३	चाँगुनारायण	६४	१३७	११३	५७	-	३२५
४	छालिङ	८८	१८९	१५४	४२	-	३८५
५	चित्तपोल	५२	१३४	८१	१४	-	२२९
६	दधिकोट	११	८	४०	३	-	५१
७	दुवाकोट	३४	१०९	२८	२९	-	१६६
८	गण्डु	४५	५४	१२३	१७	-	१९४
९	भौखेल	४९	१३२	६३	३४	-	२२९
१०	कटुञ्जे	१४२	५९२	९४	९	-	६९५
११	नगरकोट	३५	-	६४	८३	-	१४७
१२	नखेल	४८	१५५	७०	१९	-	२४४
१३	सिसपाडोल	४१	६०	७८	२०	-	१५८
१४	सिरुटार	२४	-	१०३	-	-	१०३
१५	सुडाल	७५	-	२४०	१३५	-	३७५
१६	ताथली	४६	५०	११५	५७	-	२२२
१७	मध्यपुर थिमी न.पा.	२५	४०	३२	५२	-	१२४
१८	भक्तपुर न.पा.	१८	-	१२	२०	४८	८०
जम्मा		८३०	१६६०	१५३५	६१५	४८	३८५८

स्रोत : घरधुरी सर्वोक्षण, २०६७, दलित प्रोफायल, जिविस

यस जिल्लामा सार्की, दमाई, कामी र गाइने गरी मुख्यत ४ दलित जातजातिहरूको बसोबास रहेको देखिन्छ । कुल ३८५८ दलित जनसंख्या मध्ये, सबैभन्दा बढी सार्कीको संख्या १६६०, दमाईको संख्या १५३५, कामीको संख्या ६१५ र गाइनेको संख्या ४८ रहेको देखिन्छ । सर्वेक्षणले देखाए अनुसार यस जिल्लाका १६ वटै गाविस र २ वटै नगरपालिकाहरूमा दलितहरूको बसोबास रहेको पाइन्छ । यसमध्ये उच्चतम ५ (Top Five) दलित जनसंख्या भएका गाविसहरू क्रमशः कटुञ्जेमा ६९५, छालिङमा ३८५, सुडालमा ३७५, चाँगुनारायणमा ३२५ र नखेलमा २४४ को संख्यामा रहेका छन् ।

तालिका नं. २० : लैङ्गिक आधारमा दलित जातजातिको विवरण

क्र.सं.	लिंग	जनसंख्या	प्रतिशत
१	पुरुष	१९५०	५०.५७
२	महिला	१९०८	४९.४३
जम्मा		३८५८	१००.००

स्रोत : घरधुरी सर्वोक्षण, २०६७, दलित प्रोफायल, जिविस

तालिका नं. २१ : जातीय आधारमा दलितहरुको विवरण

क्र.सं.	दलित जातिहरु	संख्या	प्रतिशत
१	सार्की	१६६०	४३.०२
२	दमाई	१५३५	३९.७८
३	कामी	६१५	१५.९५
४	गाईने	४८	१.२५
जम्मा		३८५८	१००

स्रोत : घरधुरी सर्वोक्षण, २०६७, दलित प्रोफायल, जिविस

२.७ बस्तीको तह, संख्या र जनसंख्या सम्बन्धी विवरण

तालिका नं. २२ : बस्तीहरुको तह, संख्या र जनसंख्या

बस्तीको तह	जनसंख्या	बस्तीहरुको नाम
ठूला	२,५०१-२०,०००	भक्तपुर, टिमी, बोडे, नगदेश, कौशलटार, लोकन्थली, गठ्ठाघर, कटुन्जे, कमलविनायक, सूर्यविनायक
मध्यम	१,००१-२,५००	नङ्खेल, महेडाँडा, तेलकोट, जगाती, गाम्चा
साना	५०१-१,०००	सरस्वती खेल, चाँगु, नलिनचोक, सुमलिङटार, फौढोका, पगारीटोल, काफ्लेगाड, वगालेटोल, चामटोल, हल छाप, पवार गाउँ, देउजागाउँ, पिस्वेल, गैडागाउँ, गोकुल गाउँ, तर्वाल, बस्नेतगाउँ, सालिनगाल, न्यौपाने गाउँ, हनुमानथान, तेलकोट, गैरीगाउँ, पलासे, चापकली, गुच्चाडोल, डाँडागाउँ, सुमाले गाउँ, जितपुर, थकालमथ, सुडेल, साउडोल, राउत टोल, खत्री टोल

स्रोत : आजिवियो ०५९

३. भू-उपयोग

काठमाडौं उपत्यकाको कूल क्षेत्रफल ६३९६३.७ हेक्टरमध्ये ५५ प्रतिशत काठमाडौं, २६.२ प्रतिशत ललितपुर र १८.८ प्रतिशत भक्तपुर जिल्लामा पर्दछ। काठमाडौं उपत्यकाको भू-उपयोगलाई तल प्रष्ट पारिएको छ।

तालिका नं : २३ : काठमाडौं उपत्यकाको वर्तमान भू-उपयोग स्थिति

क्र.सं.	भू-उपयोगको किसिम	क्षेत्रफल (हे.)	प्रतिशत
१	कृषि (खेती, पशुपक्षि पालन, फलफुल आदि)	३३३०८.३	५२.१
२	वन (जंगल, भाडी, घाँसे, मैदान)	२०९४५.२	३२.७
३	गैर कृषि	९२९६.४	१४.५
३.१	शहरी क्षेत्र (नगरपालिका)	(८३७७.६)	(१३.१)
	* आवासीय क्षेत्र	३५१०.१	५.५
	* मिश्रित (आवसीय+ व्यापारिक)	४६७०.५	७.३
	* औद्योगिक	१९७	०.३
३.२	ढुंगा, बालुवा, ग्रामेल	(५८२.५)	(०.९)
३.३	अन्य (एयरपोर्ट, पोखरी)	(३३६.३)	(०.५)
४	खाली क्षेत्र (भूमि)	४१३.८	०.७
	जम्मा	६३९६३.७	१००

स्रोत: आजिवियो २०६०/०६४

तालिका नं. २४ : भक्तपुर जिल्लाको वर्तमान भू-उपयोग स्थिति :

क्र.सं	विवरण	क्षेत्रफल (व.कि.मि.)	प्रतिशत
१	कृषि क्षेत्र	१०२.४०	८०.३९
२	वनजङ्गल क्षेत्र	२१.२०	१६.६४
३	भाडी	१.६२	१.२७
४	बसोबास क्षेत्र	१.३४	१.०५
५	संस्थागत क्षेत्र	०.७६	०.६०
६	पोखरी/अन्य	०.०६	०.०५
	जम्मा	१२७.३८	१००.०

स्रोत : आ.जि.वि.यो. २०५९/०६४

उपर्युक्त तालिकाको विश्लेषण गर्दा भक्तपुर जिल्लाको भूउपयोगमा अझै पनि कृषि क्षेत्रको बाहुल्यता (८०.३९ प्रतिशत) रहेको पाइन्छ। वनक्षेत्रले १६.६४ प्रतिशत भूभाग ओगटेको छ। त्यसैगरी शहरीकरण र बसोबास क्षेत्रले ओगटेको कूल भूभागको करिब १.०५ प्रतिशत मात्र छ। पेशागत आधार हेर्दा शहरमा बसोबास गरे तापनि जिल्लावासीहरूको प्रमुख पेशा अझै कृषि भएको कुरा संकेत गर्दछ। साथै वनको क्षेत्रफल न्यून देखिन्छ।

३.१ ग्रामीण क्षेत्रमा वर्तमान भू-उपयोग

ग्रामीण क्षेत्रमा वर्तमान भूउपयोग स्थिति सम्बन्धी विवरण तल दिइएको छ।

तालिका नं. २५ : ग्रामीण क्षेत्रमा वर्तमान भू-उपयोग स्थिति

क्र.सं.	उपयोग	कूल क्षेत्रफल (हे.)	ग्रामीण क्षेत्र (हे.)
१	कूल क्षेत्रफल	१२७३८	१०९०२.३४
२	कृषि क्षेत्र	१०२४०	८८३९.५८
३	वनजंगल क्षेत्र	२१२०	२१२०
४	बाँझो जमिन	१६२	११३.५८
५	बसोबास क्षेत्र	१३४	*
६	संस्थागत क्षेत्र	७६	*
७	पोखरी/अन्य	६	*

स्रोत: आजिवियो २०५९/०६४

३.२ सरकारी जग्गाको स्थिति

भक्तपुर जिल्लाका १६ गाविस र २ नगरपालिका क्षेत्रमा ०५८ चैत्र मसान्तसम्ममा ५,७५५ कित्तामा जम्माजग्गी ७०,३०४ रोपनी जग्गा सरकारी/ऐलानी (पर्ती) रहेको थियो भने २०६७ सालमा यो क्षेत्रफल घटेर ६७,७९९ रोपनी जग्गा सरकारी/ऐलानी (पर्ती) रहेको देखिन्छ। सरकारी जग्गाको प्रयोग खुला चौर, चरन, सरकारी कार्यालय भवन, विद्यालय, कलेज, पार्क र सन्धीसर्पनका रूपमा भएको पाइन्छ। जिल्लामा रहेको सरकारी जग्गाको गाविस र नगरपालिकागत रूपमा विस्तृत विवरण तल दिइएको छ।

तालिका नं. २६ : जिल्लाको सरकारी जग्गाको विवरण

क्र.सं.	गाविस/ नगरपालिका	क्षेत्रफल (रोपनी)	क्र.सं.	गाविस/ नगरपालिका	क्षेत्रफल (रोपनी)	
१	भौखेल	६५३-४-०-०	१५	सिरुटार	१२१-५-१-०	
२	दुवाकोट	१०९३-१२-०-०	१६	बालकोट	४९६-११-०-०	
३	चाँगु	३०८५-३-०-१ १ / २	१७	भक्तपुर नगरपालिका	२०३६-४-१-२	
४	छालिङ्ग	५८७७-१५-०-३ १/२	१८	मध्यपुर थिमी नगरपालिका		
५	नगरकोट	१५३७३-८-०-०		क	दिव्यश्वरी	६६६-१३-३-१
६	वागेश्वरी	२०४४-१३-२-२		ख	बालकुमारी	४६३-५-३-२
७	सुँडाल	८०३८-३-२-१		ग	भिमसेन (चपाचो)	१४५-१०-२-०
८	ताथली	१९६५-१२-३-२		घ	सिद्धीगणेश (नगदेश)	२०३-१२-२-०
९	चित्तपोल	६०१३-१-३-१ १२२		ङ	निलवराही (बोडे)	९८२-१३-०-०
१०	नङ्खेल	५३४४-१३-३-०		जम्मा	६७७१९-६-१-१ १२२	
११	सिपाडोल	५३९०-१५-३-०				
१२	कटुन्जे	८८६-५-०-०				
१३	गुण्डु	४०९३-१५-१-२				
१४	दधिकोट	२७४०-१४-१-०				

स्रोत : मालपोत कार्यालय, भक्तपुर २०६७

३.३ जल्लाको शहरी क्षेत्रको वर्तमान भूउपयोग स्थिति

तालिका नं. २७ : नगरपालिकाहरुमा भू-उपभोग स्थिति

क्र. सं.	विवरण	मध्यपुर थिमी		भक्तपुर	
		क्षेत्रफल (हे.)	प्रतिशत	क्षेत्रफल (हे.)	प्रतिशत
१	आवासीय क्षेत्र	१०२.८०	८.९६	११५.४२	१६.७५
२	व्यापारिक क्षेत्र	७.९०	०.६९	१.७४	०.२५
३	संस्थागत क्षेत्र	७८.२५	६.८२	०.६३	०.०९
४	औद्योगिक क्षेत्र	७.५०	०.६५	३.५४	०.५१
५	संरक्षित क्षेत्र/स्मारक	१८.२५	१.५९	७.७६	१.१३
६	कृषि क्षेत्र	८८१.३१	७६.८२	५१९.११	७५.३५
७	नदीनाला (जल क्षेत्र)	३७.२५	३.२५	२.३०	०.३३
८	सार्वजनिक (पर्ती) जग्गा/अन्य	१४.००	१.२२	३८.५३	५.५९
	जम्मा	११४७.२६	१००.००	६८८.९९	१००.०

स्रोत: आजिवियो २०५९

तालिका नं. २८ : भक्तपुर जिल्लाको गाविस तथा नगरपालिकागत बस्ती टोलको संख्या

क्र.सं.	गाविस तथा नगरपालिका	टोल/बस्तीको संख्या	क्र.सं.	गाविस तथा नगरपालिका	टोल/बस्तीको संख्या
१	सुँडाल	९७	१०	कटुन्जे	२८
२	गुण्डु	३९	११	भौखेल	२४
३	ताथली	११	१२	दधिकोट	१७
४	नखेल	९	१३	नगरकोट	२३
५	छालिङ्ग	६२	१४	दुवाकोट	२१
६	सिरुटार	१७	१५	वागेश्वरी	२३
७	सिपाडोल	२३	१६	चित्तपोल	१७
८	चाँगुनारायण	३७	१७	भक्तपुर नगरपालिका	५५

क्र.सं.	गाविस तथा नगरपालिका	टोल/बस्तीको संख्या	क्र.सं.	गाविस तथा नगरपालिका	टोल/बस्तीको संख्या
९	बालकोट	२५	१८	मध्यपुर थिमी नगरपालिका	७०
				जम्मा	५९८

स्रोत: आजिवियो २०५९

३.४ नगरपालिकाका टोलहरूको नामावली सहितको विवरण

तालिका नं. २९ : मध्यपुर नगरपालिका वडा अनुसारका टोलहरू

वडा नं.	टोलहरू	टोल संख्या
१	लाछी, लायकू, भागू, विष्णु घाः, लांकुछे, कोयननी	६
२	नछुँ, द्यबु, दथुननी, खाँसी, सिचुननी	५
३	गाखु, निकोसेरा, तिगनी, ख्वपला, सानुटार	५
४	पाचननी, गारचा, न्याडाचाटोल, कुमालाछी, न्हछीन्हने	५
५	छ-यास्वटोल त्वगाटोल, छवाकासी टोल, न्हहिती टोल, दुन्चापाखा	५
६	माख्यटोल, वाननी, न्हछीद्वल, भ्वापोनली, सिचाकवे	५
७	वाहाखा वजार, कुन्डोल, हुलाकरोड, सिरीलागीचोक	४
८	चपाचो, पाचो पाटी विहार	३
९	मुलांखेल, पोबु	२
१०	चपाचो, सिरीगाली, कुरीचिवा, नासननी	४
११	चोरे, ताहाननी, दिगुटोल	३
१२	इनाटोल, सिवाटोल, दिपोखरी, दरवार ख्वायर, इनालची	५
१३	वमुनेटोल, ताचो, लाछी, मरुटोल, दथुटोल, इकुडोल, नयाँ थिमी (७
१४	शखधर चोक)	६
१५	दथुटोल, नया, थिमी, मरुटोल, सुन्गाटोल, तछ टोल, परसुकोरोल	४
१६	गढाघर, सागवारी, कौसलटार, शान्ती, नगर	४
१७	तेर्चाटार, जातीगाल, शिवनगर, मुगाटोल	४
	सानोठिमी, मगर, गाउँ, व्यारेक, मनहरा	
	जम्मा	७७

स्रोत: मथिनपा, २०६७

तालिका नं. ३० : भक्तपुर नगरपालिका वडा अनुसारका टोलहरूको विवरण

वडा नं.	टोलको नाम	टोल संख्या
१	सूर्यमढी, तौलाछे	३
२	जेलाँ, लिवाली, जगाती	३
३	तचपाल, गछे, कमलविनायक	३
४	क्वाठाडौ, वेखाल, मुलढोका, कमलविनायक	४
५	थालाछे,, भोलाछे, देकोचा	३
६	इनाचो, चोर्चा, भर्तिला, हनुमानघाट	३
७	गोल्मढी, अनुमानघाट	२
८	कप्राछे, सुकुलढोका, तुलाछे	३
९	खिछे, चोछे	२
१०	व्यासी, यालाछे	२

वडा नं.	टोलको नाम	टोल संख्या
११	टौमढी गा:हिटी भेलुखेल	३
१२	वोलाछे तालाक्क रामघाट लाकुलाछे, सूर्यविनायक	५
१३	कोलाछे, खौमा, नासमना, दरवार क्षेत्र	४
१४	भंगलाछे, ठूचो तेखाचो, मंगलघाट	४
१५	खौमा इताछे, स्मृति नगर	३
१६	तेखाचो, देगमना, वाराहीस्थान	३
१७	भार्वाचो, तेपुचो, सल्लाघारी, दुधपाटी, श्रृजनानगर	५
जम्मा		५५
स्रोत: भनपा, २०६७		

४. जिल्लाको आर्थिक स्थिति

४.१ कृषि

भक्तपुर जिल्लाको शहरी क्षेत्रमा उद्योग तथा सेवा व्यवसायको प्रधानता रहेको छ भने ग्रामीण क्षेत्रमा कृषिको प्रमुखता रहेको छ। माथि उल्लेख भए अनुसार यहाँका ६४.४५ प्रतिशत जनसंख्या अझै पनि कृषिमा आश्रित छन्। कूल खेतीयोग्य जमिनको ३० प्रतिशत (९,६५७ हेक्टर) मात्र सिँचित भूभाग रहेको छ। जिल्लालाई कृषि सेवा केन्द्र तथा उपकेन्द्रका हिसाबले निम्नानुसार विभाजन गरिएको छ।

तलिका नं ३१ : कृषि र पशु सेवा केन्द्र तथा उपकेन्द्रहरूको विवरण

क्र. सं.	सेवा केन्द्र/उपकेन्द्रको नाम	सेवा दिने गाविस/ न.पा. संख्या	गाविस/नगरपालिकाहरूको नाम
१	कृषि सेवा केन्द्र ठिमि	१ म.न.पा.	वालकोट, म.न.पा.
२	कृषि सेवा केन्द्र दधिकोट	३	दधिकोट, गुण्डु, सिरुटार
३	कृषि सेवा केन्द्र दुवाकोट	३	भौखेल, दुवाकोट, चागु
४	कृषि सेवा केन्द्र सूर्यविनायक	३, म.न.पा.	कटुन्जे, नंखेल, सिपाडोल, म.न.पा.
५	कृषि सेवा केन्द्र ताथली	३	ताथली, सुडाल, चित्तापोल
६	कृषि सेवा केन्द्र खरिपाटी	३	नगरकोट, वागेश्रवरी, छालिङ्ग
श्रोत जिकृविका भक्तपुर २०६७			

तलिका नं ३२: जिल्लामा कृषिजन्य बालीको क्षेत्रफल (हे), उत्पादन (मे ट) र उत्पादकत्व (मे ट/हे)

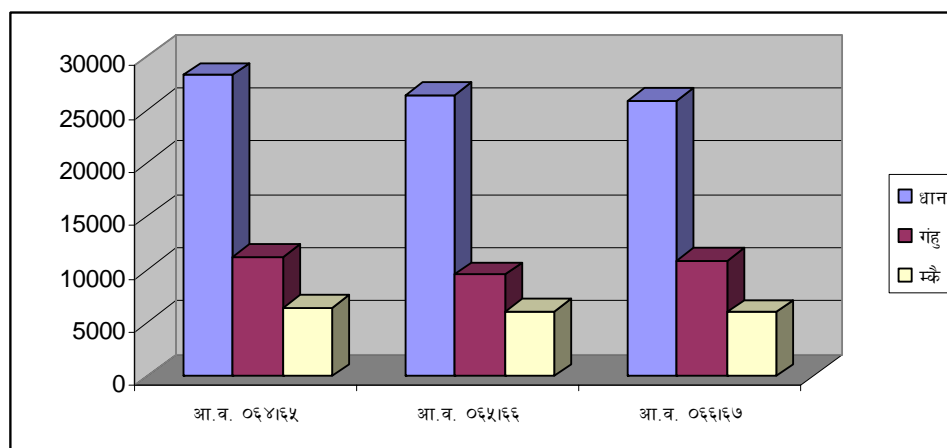
क्र. सं.	बाली	आ.व. ०६४/६५			आ.व. ०६५/६६			आ.व. ०६६/६७		
		क्षेत्रफल हे.	उत्पादन मे.ट.	उत्पादकत्व, मे.ट/हे.	क्षेत्रफल, हे.	उत्पादन मे.टन.	उत्पादकत्व मे.ट/हे.	क्षेत्रफल, हे.	उत्पादन, मे.ट	उत्पादकत्व, मे.ट/हे.
१	धान	४४००	२८२४८	६.४२	४४००	२६४००	६.०	४३००	२५८००	६.०
२	गहु	३६६५	१११७८	३.०५	३६६५	९५२९	२.६	३६००	१०८००	३.०
३	मकै	२०३५	६४४१	३.१६	२०३५	६१०५	३.०	२०००	६०००	३.०
४	कोदो	१००	१००	१.०	१००	१४०	१.४	१००	१४०	१.४
५	जौ	५०	५०	१.०	५०	५०	१.०	५०	५०	१.०
६	आलु	११००	२०७५०	१८.८६	११००	२१०३२	१९.१२	११२५	२१९३७	१९.५
७	हिउदे तरकारी	१६३०	३२६००	२०	१६३०	३०९७०	१९	१६५०	३२१७५	१९.५
	बषे तरकारी	१५३०	१५३००	१०.०	१५३०	१४५३५	९.५	१५५०	१५८२५	१०.२०

क्र. सं.	बाली	आ.व. ०६४/६५			आ.व. ०६५/६६			आ.व. ०६६/६७		
		क्षेत्रफल हे.	उत्पादन मे.ट.	उत्पादकत्व, मे.ट/हे.	क्षेत्रफल, हे.	उत्पादन मे.ट.	उत्पादकत्व मे.ट/हे.	क्षेत्रफल, हे.	उत्पादन, मे.ट.	उत्पादकत्व, मे.ट/हे.
	कुल जम्मा	३१६०	४७९००	१५.१५	३१६०	४५५०५	१४.४	३२००	४८०००	१५.०
८	दलहन	२००	२६०३१९	१.३	२००	२६०	१.३	२००		१.३
९	तेलहन	३५०	३१९	०.९१	३५०	३१९	०.९१	३५०	३१९	०.९१
१०	मौरी घर		००	००	००	००	००	००	००	००
११	फलफूल		००	००	००	००	००	००	००	००
	वर्षे	६०	५५२	९.२	६२	५५८	९.०	६३	५६७	९.०
	सुन्तला जात	८०	८८०	११.०	८२	९०२	११.०	८३	९००	१०.८४
	हिउदे	००	००	००	००	००	००	००	००	००
१२	मसला वाली	००	००	००	००	००	००	००	००	००
	अदुवा	११०	११५५	१०.५	११५	१२०७	१०.५	११८	१२३९	१०.५
	लसुन	१६	१२८	८.०	१८	१४४	८.०	१९	१५२	८.०
	बेसार	७	६३	९.०	९	८१	९.०	१०	९०	९.०
१३	खुसौनी	२०	९५	४.७	१३	५५	४.२	१४	५९	४.२१
१४	भटमास	११०	१००	०.९१	११०	१००	०.९१	११५	१०५	०.९१
१५	केराउ	१५	९	०.६	१५	९	०.६	१८	१५.०	०.८३
१६	च्याउ	००	१९	००	००	१९	००	००	१८	००
		१८६३८	४२६२०६	२०	१८६४४	१५७९२०	१९	१८५६५	१६४४३६	

श्रोत जिकृविका भक्तपुर २०६७

समग्रतामा यस जिल्लाको विगत ३ वर्षको कृषिको क्षेत्रफल, उत्पादन र उत्पादकत्वलाई हेर्दा, खेतीयोग्य जमिनको क्षेत्रफलमा सामान्य कमी देखिँयता पनि उत्पादकत्वमा खासै ठूलो ह्रास आएको देखिँदैन । यसो हुनुमा उन्नत प्रविधि अनुसार कृषि मल विउको उपलब्धता र किसानहरूबाट यसको प्रयोगले योगदान दिएको छ भन्नुमा अन्यथा हुने छैन ।

प्रमुख तीन बालीको उत्पादनको तुलनात्मक स्थिति (मे. टन)

प्रमुख तीन बाली धान, गहुँ र मकैको विगत ३ वर्षको उत्पादनको अवस्थालाई हेर्दा उत्पादन नगन्ध मात्रामा ह्रास हुँदै गएको देखिन्छ । यसो हुनुमा खेतीयोग्य जमीन आवासीय क्षेत्रमा परिणत हुँदै जानु नै प्रमुख कारक मान्न सकिन्छ ।

तलिका नं ३३ : जिल्लामा उत्पादन हुने प्रमुख बालीहरुको विवरण

सि. नं.	बालीको नाम	बालीको जात	ओगटेको क्षेत्रफल (हे.)
१	धन	चाईनुन २४२, खुमल ४, खुमल ८, खुमल ११	४३००
२	गहु	Wk 1204, पासाङ्गलामु, गौतम्	३६००
३	मकै	रामपुर, कम्पोजित, देउती,	२०००
४	केदो	ओखले १ डल्ले	१००
५	जौ	लोकल	१००
६	आलु	जनकदेव, कुफ्रीज्योती, कार्डिनल	११२५
७	तरकारी	काको -भक्तपुर सेलेक्शन, बोडी -३२४, सिमि -भाङ्गे, काउली -सिल्भरकप, गोलभेडा-मेकिस, कुरिलो - जर्सीकिङ्ग, मेरिवासिडटन	३२००
८	अदुवा	वेसे, नसे	११८
९	तेलहन	विकास, प्रगती, टाईप ९	३५०

श्रोत जिकृविका भक्तपुर २०६७

जिल्लाको बाली चक्र (क्रपिङ्ग प्याटर्न)

बाली प्रणालीतर्फ भौगोलिक बनोट, जलवायु तथा सिँचाइको स्थितिमा भिन्नताको कारणबाट जिल्लाका कृषकहरूले अपनाइरहेको बाली चक्र/प्रणाली (क्रपिङ्ग प्याटर्न) को विद्यमान स्थिति तल दिइएको छ। जिल्लाको अधिकांश जमिन अत्यन्त उर्वर छ। सबैजसो जमिनमा ३ बाली हुने गरेको देखिन्छ। प्रमुख बालीमा धान, गहुँ, मकै, आलु, तोरी र तरकारी पर्दछन्।

तलिका नं ३४ : बाली चक्रको विवरण

जमीनको उपयोग	बाली चक्र	बाली सघनता
१. उपत्यका धनहर खेत	धान- गहुँ धान- आलु - आलु धान- आलु - तरकारी धान- तरकारी - तरकारी	२५०
२. उपत्यका बारी	मकै - आलु - गहुँ मकै - तरकारी - तरकारी मकै - तोरी	२२५
३. पहाडी क्षेत्र खेत	क. ख. ग.	उपलब्ध नभएको
४. पहाडी क्षेत्र बारी	क. ख. ग.	

श्रोत जिकृविका भक्तपुर २०६७

माथिको तालिका अनुसार यस जिल्लाको उपत्यका भागमा मुख्य बाली धान र हिउँदे बालीमा गहुँ भएको देखिन्छ भने तरकारी बाली नगदे बालीको रूपमा रहेको छ। पाखो बारीमा मकै, तरकारी लगायत दलहन बालीहरु लगाउने गरिन्छ।

तलिका नं ३५ : जिल्लामा उत्पादन हुने प्रमुख बालीहरूमा लाग्ने मुख्य मुख्य रोग तथा किराको विवरण

क्र. सं.	बाली	किरा	क्षति %	रोग	क्षति %	भण्डारणमा सताउने जीव
१	धान	गवारो, लिफफोल्ड र, निमाटोड	१५-३०	फेद कुहिने, डढुवा, मरूवा	१०-१२	घुन, पुतली, मुसा,
२	गहु	लाहि	३-५	रष्ट, कालोपोको, सिन्दुरे	१०-१५	घुन, पुतली, मुसा,
३	मकै	फेद कटुवा, खुम्रे, गवारो,	५-१०	घोगा कुहिने, डाठ कुहिने,	५-१०	घुन, पुतली, मुसा,
४	आलु	फेद कटुवा, खुम्रे, कालो कमिला लाहि, पुतली,	१५-२०	डढुवा स्वैरो पिपचके, मोजायक भाईरस, डाडरोग	१५-२०	ट्यूवरमठ, जोतुवा किरा
५	तरकारी	फेद कटुवा, खुम्रे, कालो कमिला लाहि, पुतली, फुतफलाई, रातो स्वपटे, गवारो, सेतोभिङ्गा	१०-१५	डाउनी मिल्ड्यू डढुवा रोग, फेद कुहिने रोग, खरानी रोग, कलबरूत आईलाउने रोग, मोजायक भाईरस,	१०-१५	आईलाउने रोग
६	तोरी	लाहि	१५-२०	गाढे रोग	१०-१२	घुन, पुतली, मुसा,

श्रोत जिकृविका भक्तपुर २०६७

तलिका नं ३६ : कृषि सामग्री आपूर्तिको अवस्था (वार्षिक)

क्र.सं.	सामग्रीको नाम	माग परिमाण (इकाइ) मे.ट.	आपूर्ति परिमाण (इकाइ) मे.ट.	न्यून परिमाण (इकाइ) मे.ट.	श्रोत
१	यूरिया	४०००	२४३४	१५६६	कृषि सामग्री कम्पनी र निजिस्तर
२	डि.ए.पि.	२५००	१०२९	१४७१	कृषि सामग्री कम्पनी र निजिस्तर
३	पोटास	३५०	१८४	१६६	कृषि सामग्री कम्पनी र निजिस्तर
४	कम्प्लेक्स	७००	५३५	१६५	कृषि सामग्री कम्पनी र निजिस्तर

उपरोक्त तथ्यांकहरूबाट जिल्लामा माग एवं प्राविधिक ढंगले आवश्यक पर्ने मलको आपूर्ति र प्रयोगमा अबै न्यूनता देखिन्छ, भने कृषि सामग्री आपूर्तिमा निजी क्षेत्रको भूमिका ठूलो रहेको देखिन्छ।

तलिका नं ३७ : जिल्लाको खाद्य आत्मनिर्भरताको विवरण (आ.व. ०६६।६७)

क्र. सं.	बाली	क्षेत्रफल (हे.)	उत्पादन (मे.ट.)	बिउको लागि भण्डार (मे.ट.)	नोक्सानी भित्र्याउनु पूर्व र पछि (मे.ट.) ५%	अन्य उपयोगी (मे.ट.) १%*	प्रशोधनको लागि तयार (मे.ट.)	निचोड दर (%)*	प्रशाधित सामग्री (मे.ट.)	अन्य नोक्सानी २%*	जिल्ला आवश्यकता (मे.ट.)	खुद बचत (+) वा न्यून (-) (मे.ट.)
१	खाद्यान्न	१००५०	४२७९०	७०	२०	२५	४२६७५	।	३२२६८		४५३१७	(-) २५२७

श्रोत : जिकृविका भक्तपुर २०६७

उपरोक्त तथ्यांक अनुसार जिल्लालाई आवश्यक पर्ने खाद्यान्न मध्ये करीब २५% खाद्यान्न अन्यत्रबाट आयात गर्नु पर्ने देखिन्छ।

तलिका नं ३८ : तरकारी बालीले ढाकेको क्षेत्रफल (आ.व. २०६६/६७)

क्र.सं.	पकेट क्षेत्र	बाली	खेती गरिएको क्षेत्रफल (हे.)	संलग्न घरधुरी संख्या	उत्पादन मे.ट.	उत्पादकत्व मे.ट./हे.	बिक्री गरिएको परिमाण मे.ट.	सरदर बिक्री मूल्य रु./के.जी	प्राप्त रकम रु. ००० मा
१	चागु, ताथली, नंखेल, वोडे, सिपाडोल,	व्यवसायिक आलु विकास आयोजना	२५०	३००	४८७५	१९.२५	४३८८	१४	
२	ताथली, नंखेल, वोडे, सिपाडोल, वागेश्रवरी चपाचो, भौखेल, दुवाकोट, दधिकोट	व्यवसायिक तरकारी विकास आयोजना	६००	४५००	१०२००	१७.०	९१८०	१२	
३	ताथली, वागेश्रवरी, वोडे, दधिकोट, छालिङ, चागु, गुण्ड र कटुन्जे	स्वाध्यान्न वाली उत्पादकत्व वृद्धि आयोजना	४००	५६०	१०५०	२.६२	६३०	५०	
४	चागु, ताथली, नंखेल, वोडे, सिपाडोल,	जिल्ला स्तरिय विउ विजन आत्म निर्भर कार्यक्रम	१८	४००	२८	४.०	२०	७०	
५		माटो स'धार आयोजना							
६	जिल्ला भरी	च्याउ उत्पादन आयोजना		५००	२.५		२.२५	१००	
७	जिल्ला भरी	कृषि प्रसार सेवा टेवा आयोजना							

श्रोत : जिकृविका भक्तपुर २०६७

तलिका नं ३९ : कृषिजन्य बालीका व्यवसायिक कार्यक्रम संचालनका सम्भावित क्षेत्रहरू

क्र.सं.	बालीको नाम	पकेटका रूपमा विकसित गर्न संभावित क्षेत्रहरू
१	धन र गहुँको विज वृद्धि	नगरकोट, सुडाल, ताथली, वागेश्रवरी, चागु
२	तरकारी खेती (काउली, बन्दा)	भौखेल, दुवाकोट, ताथली, सुडाल, सिपाडोल,, नंखेल
३	हरियो साग	म. न. पा., बालकोट,
४	बर्षे तरकारी (सिमि, बोडि, मटरकोषा)	भौखेल, दुवाकोट, ताथली, सुडाल, सिपाडोल,, नंखेल, दधिकोट
५	प्राङ्गारिक तरकारी खेती	सुडाल, नगरकोट,

श्रोत : जिकृविका भक्तपुर २०६७

यस जिल्लामा तरकारी बालीको विकास धेरै राम्रो रहेको छ र कृषकहरूमा आधुनिक ढंगले खेती गर्ने सीप र ज्ञान रहेको छ । तथापि प्राङ्गारिक खेती गरी कृषकहरूले आफ्नो आमदानी बढाउन सक्ने र विदेश निर्यात समेत गर्न सक्ने सम्भावना ठूलो छ । यसबाट वातावरण संरक्षणमा समेत योगदान पुग्ने देखिन्छ ।

तलिका नं ४०: जिल्लामा रासायनिक मलको प्रयोग स्थिति

क्र. सं.	आर्थिक वर्ष	युरिया			डी.ए.पी.			पोटास			कूल जम्मा
		निजी क्षेत्र	कृ.सा.सं.	जम्मा	निजी क्षेत्र	कृ.सा.सं.	जम्मा	निजी क्षेत्र	कृ.सा.सं.	जम्मा	
१	२०६२ ०६३	००	२३		००	२४९			९०		

क्र. सं.	आर्थिक वर्ष	युरिया			डी.ए.पी.			पोटास			कूल जम्मा
		निजी क्षेत्र	कृ.सा.सं.	जम्मा	निजी क्षेत्र	कृ.सा.सं.	जम्मा	निजी क्षेत्र	कृ.सा.सं.	जम्मा	
२	२०६३ ०६४	००	६४५		००	२१९			००		
३	२०६४ ०६५	१५००	५५		६०५	१४०		१४३	००		
४	२०६५ ०६६	२०००	२००		७५०	१५०		२००	५०		
५	२०६६ ०६७	१३००	११३४.२		६००	४२९.२		३५०	१४.७		

श्रोत : जिकृविका भक्तपुर २०६७

तलिका नं ४१ : रासायनिक मलको प्रयोग (केजी/हेक्टर)

क्र.सं.	बाली	युरिया	डिएपी	पोटास
१	धान	१६०	१६०	५०
२	गहुँ	२००	१३०	५०
३	मकै	१६०	१३०	६७
४	आलु	११०	१०९	६७
५	तरकारी	१५०	१७०	८०

श्रोत : जिकृविका भक्तपुर २०६७

तलिका नं ४२ : कृषि क्षेत्रमा सामाजिक परिचालनको स्थिति

क्र. सं.	सेवा केन्द्र/ उपकेन्द्र	समूह संख्या	सदस्य संख्या			०६७ असार सम्म कोष/ बचत रु.हजारमा	समूहको परिचालन अवस्था
			महिला	पुरुष	जम्मा		
	कृषि सेवा केन्द्र ठिमि - वाडे)	१	१२५	००	१२५	७६०.००	सामान्य
	कृषि सेवा केन्द्र दधिकोट		२००	१००	३००	३००.००	
	कृषि सेवा केन्द्र दुवाकोट	२	२५०	१००	३५०	५००.००	
	कृषि सेवा केन्द्र सूर्यविनायक - जगाती)	२	१२५	१२५	२५०	४००.००	
	कृषि सेवा केन्द्र ताथली	३	३२५	००	३२५	१००.००	
	कृषि सेवा केन्द्र खरिपाटी	१	१५०	१००	२५०	२५०.००	
	जम्मा	९	११७५	४२५	१६००	२३१०.००	

श्रोत : जिकृविका भक्तपुर २०६७

उल्लेखित समूहहरु घरायसी प्रयोग तथा केही बीऊ मल खरीद गर्न क्रियाशील तथा प्रयोगमा आउने गरेका छन् ।

तलिका नं ४३ : पकेट प्याकेज कार्यक्रमले समेटेका क्षेत्रहरु (आ.व. २०६६/६७)

क्र.सं.	पकेट कार्यक्रमको नाम	पकेट क्षेत्र समेटने गाविस वा नगरपालिकाहरुको नाम	पकेट संख्या	क्षेत्रफल (हे.)
१	ब्यवसायिक आलु विकास आयोजना	चागु, ताथली, नखेल, वाडे, सिपाडोल,	५	२५०

क्र.सं.	पकेट कार्यक्रमको नाम	पकेट क्षेत्र समेटने गाविस वा नगरपालिकाहरूको नाम	पकेट संख्या	क्षेत्रफल (हे.)
२	व्यवसायिक तरकारी विकास आयोजना	ताथली, नंखेल, वोडे, सिपाडोल, वागेश्रवरी चपाचो, भौखेल, दुवाकोट, दधिकोट	९	६००
३	खाध्यानवाली उत्पादकत्व वृद्धि आयोजना	ताथली, वागेश्रवरी, वोडे, दधिकोट, छालिङ, चागु, गुण्ड र कटुन्जे	८	४००
४	जिल्ला स्तरिय विउविजन आत्मनिर्भर कार्यक्रम	ताथली, चांगु, चुडाल, वागेश्रवरी, नगरकोट	५	१८
५	मटो सुधार आयोजना	जिल्ला स्तर	तथ्याक उपलब्ध नभएको	
६	च्याउ उत्पादन आयोजना	जिल्ला स्तर		
७	कृषि प्रसार सेवा टेवा आयोजना	जिल्ला भरि		

स्रोत : जिकृविका भक्तपुर २०६७

प्रमुख खाद्यान्न बाली (धान, मकै, गहुँ आदि) मा लाग्ने रोगहरूको विवरण तल दिइएको छ ।

तालिका नं ४४ : फलफूल बालीको स्थिति

क्र.सं.	फलफूल	गाविस	क्षेत्रफल (हे.)
१	हिउदें	चागु, नंखेल, सिपाडोल, ताथली, सुडाल, चित्तापोल, नगरकोट, वागेश्रवरी, छालिङ्ग, दधिकोट आदि ।	१६३
२	वर्षे	चागु, नंखेल, सिपाडोल, ताथली, सुडाल, चित्तापोल, नगरकोट, वागेश्रवरी, छालिङ्ग, दधिकोट आदि ।	१५

स्रोत: जिकृविका, २०६७

जिल्लामा फलफूल बालीको उत्पादनतर्फ विभिन्न ७ वटा गाविस लागेको तथ्य माथिको तालिकाले देखाउँछ । जिल्लामा हुने प्रमुख फलफूलमा अम्बा, नासपाती, हलुवावेद, कागती, जुनार सुन्तला हुन् । जिल्लामा फलफूल तथा तरकारीको उपलब्धतालाई हेर्दा आलु तथा तरकारीको उत्पादन जिल्लाको आवश्यकता भन्दा बढी भई बाहिरी जिल्ला निकासी भइरहेको देखिन्छ भने फलफूलको उत्पादन अत्यन्त न्यून रहेकोले बाहिरी जिल्लाबाट आयात गर्ने गरेको देखिन्छ ।

तालिका नं. ४५ : जिल्लाको फलफूल तथा तरकारीको आत्मनिर्भरताको स्थिति (आ.व. ०६६।६७)

क्र. सं.	बाली	उत्पादन (मे.ट.)	उपभोक्ताको लागि उपलब्ध प्रशोधित परिमाण (मे.ट.)	प्रशोधित परिमाण आवश्यकता (मे.ट.)	न्यून (-) वा बचत (+)
१	त्र्यालु	२१९३७	२०१८२	२९३१०	- ९११२
२	तरकारी	४८०००	४६०००	२९३१०	+१६६९०
३	फलफूल	पिवरण उपलब्ध नभएको			

स्रोत : जिकृविका, २०६७

तालिका नं. ४६ : विभिन्न तरकारी बालीले ढाकेको क्षेत्रफल (आ.व. ०६६।६७)

क्र.सं.	पकेट क्षेत्र	बाली	खेती गरिएको क्षेत्रफल (हे.)	संलग्न घरधुरी संख्या	उत्पादन मे.ट.	उत्पादकत्व मे.ट./हे.	बिक्री गरिएको परिमाण मे.ट.	सरदर बिक्री मूल्य रु./के.जी.
१	५	व्यवसायिक आलु विकास आयोजना	२५०	३००	४८७५	१९.२५	४३८८	१४
२	९	व्यवसायिक तरकारी विकास आयोजना	६००	४५००	१०२००	१७.०	९१८०	१२

क्र.सं.	पकेट क्षेत्र	बाली	खेती गरिएको क्षेत्रफल (हे.)	संलग्न घरधुरी संख्या	उत्पादन मे.ट.	उत्पादकत्व मे.ट./हे.	बिक्री गरिएको परिमाण मे.ट.	सरदर बिक्री मूल्य रु./के.जी.
३	८	स्वाध्यान्न वाली उत्पादकत्व वृद्धि आयोजना	४००	५६०	१०५०	२.६२	६३०	५०
४	५	जिल्ला स्तरिय विउ विजन आत्म निर्भर कार्यक्रम	१८	४००	२८	४.०	२०	७०
५		च्याउ उत्पादन आयोजना		५००	२.५		२.२५	१००

४.२ पशु सेवा सम्बन्धी विवरण

पशुपालन भक्तपुरका ग्रामीण क्षेत्रका मानिसहरूको मुख्य पेशा हो । एकातिर आफूलाई चाहिने दुध उपभोग गरी बाँकी रहेको दुध नजिकै रहेको भक्तपुर तथा ठिमी लगायत गाउँस्तरमै खुलेका डेरीमा बिक्री गरी आय आयर्जनको प्रमुख श्रोत बनेको छ भने अर्कोतर्फ गाई भैंसी पालनबाट बालीमा लगाउन मलको आपूर्तिमा पनि यसले मद्दत पुऱ्याएको छ ।

तालिका नं. ४७ : जिल्लामा रहेका पशुपालन व्यवसायमा संलग्न समूहको विवरण

क्र. सं.	विवरण	२०६५/०६६	२०६६/०६७
१	पशुपालन व्यवसायमा संलग्न समूह संख्या क. पुरुष ख. महिला ग. मिश्रित	१	१
		७८	७९
		१४	१४
	जम्मा	९३	९४
	आदिवासी तथा जनजाति कृषकहरूको संख्या : नेवार नेवार दलित ब्राह्मण क्षेत्री पहाडे दलित जनजाति दलित अन्य	मिश्रित सामाजिक समुह अनुसार	
२	समूहहरूको जम्मा कृषक परिवार	१४८५	१५०५.०
३	समूहहरूको हित कोष रकम (रु. हजार)	३९५	४०३.०

स्रोत : जिल्ला पशु सेवा कार्यालय ०६७

कार्यक्रम संचालन तर्फ बजेट न्यून स्वीकृत हुने भएकाले नयाँ कृषक समूह, समिति गठनमा कमी हुँदै गएको देखिन्छ । सोही अनुसार कृषक समूहको हितकोष रकममा पनि उल्लेखनीय वृद्धि देखिँदैन । कृषक समूह समितिको संख्या वृद्धि हुनको लागि कार्यक्रम बजेटमा वृद्धि गर्दै लानु पर्ने देखिन्छ ।

तालिका नं. ४८ : जिल्लाका उपलब्ध पशुका किसिम र संख्या

क्र. सं.	पशुको किसिम	पशुको संख्या										वृद्धि/हास (%)		
		०६३/६४			०६४/६५			०६५/६६			स्थानीय	उन्नत	जम्मा	
		उन्नत	स्थानीय	जम्मा	उन्नत	स्थानीय	जम्मा	उन्नत	स्थानीय	जम्मा				
१	गाई	१८७८२	२३३९	२११२१	१८८८०	२३१५	२११९५	१९१२७	२२११	२१३३	८	-५	+१	-४

क्र. सं.	पशुको किसिम	पशुको संख्या											
		०६३/६४			०६४/६५			०६५/६६			वृद्धि/हास (%)		
		उन्नत	स्थानीय	जम्मा	उन्नत	स्थानीय	जम्मा	उन्नत	स्थानीय	जम्मा	स्थानीय	उन्नत	जम्मा
२	भैंसी	८००९	११४७	९१५३	७९९९	११०३	९१०२	८०२३	८५१	८८७४	-२५	+१०	-१५
३	बाखा	३८६३	१८६९७	२२५६०	३८८१	१८७१७	२२५९८	३९८७	१९४४२	२३४२९	+३	+३	+६
४	भेडा	१३९	२८१६	२९४५	१३९	२८१६	२९४५	१३४	२६९१	२८२५	-५	-४	-९
५	बंगुर/सुंगुर	२१०५	२६९	२३७४	२३५१	२६९	२६२०	२६८३	१२८	२८११		+२	
६	कुखुरा	८५९९०	८००००	८८५९९०	८०८९९०	७९३८५	८८८३७५	१०७३३०००	७९७५०	११५२७५०	-१	+४३	+४२
	जम्मा	८३८८८८	१०५२६८	९४४१४३	८४२२४०	१०४६०५	९४६८३५	१०७६६९५४	१०५०७३	२७			

स्रोत : जिल्ला पशु सेवा कार्यालय ०६७

गाई : कृत्रिम गर्भाधान तथा उन्नत साँढेको प्रयोगले गर्दा स्थानीय गाईहरुमा cross breeding भै उक्त गाईहरुको संख्या घट्दो छ तथा न्यून रुपमा भए पनि उन्नत जातको संख्या भने बढ्ने क्रममा छ ।

भैंसी : गाईको तुलनामा भैंसीमा व्यवस्थापन गर्न कठिनाई हुने, पाडा पाडी हुर्काउन बढी समय लाग्ने आदि कारणले गर्दा भैंसी पालनको संख्या घट्दो देखिन्छ । साथै शहरन्तोमुख गाउँहरुमा जग्गा जमीनहरु घर घरेडीमा प्रयोग हुनुले समग्र पशुपालनमा वृद्धि आउन सकेको छैन ।

बाखा : मासुको लागि खसीबोका उत्पादन भई रहेको कारण बाखा पालनमा केही बढोत्तरी देखिन्छ । मासुको मुल्य र बजार सुविधा राम्रो भएकोले कृषकहरुको आकर्षण बढी देखिन्छ ।

भेडा : बाखाको तुलनामा भेडाको मासु कम रुचाउनु र स्थानीय भेडाको ऊनको गुणस्तरमा पनि कमजोरी भएका कारण यसको संख्या घट्दो छ ।

कुखुरा : चाँडै आम्रदानी दिने, शहर बजार गाउँ सबै ठाउँमा पालन गर्न सकिने, अन्य व्यवसायको तुलनामा बढी मुनाफा दिन सक्ने भएकोले कुखुरा पालन व्यवसाय निककै बढेर गएको देखिन्छ ।

बंगुर : शहरी क्षेत्रमा खेर गई रहेका खाद्य वस्तुहरुको सदुपयोग हुने, सानो क्षेत्रमा पनि पालन गर्न सकिने, थोरै दानापानीले पनि छिटो शारिरिक तौल वृद्धि हुने भएकाले शहरी क्षेत्र आसपास यसको संख्या वृद्धि हुँदै गएको छ ।

तालिका नं ४९ : पशु सेवा सम्बन्धी पकेट क्षेत्रहरुको विवरण

क्र.सं.	पकेटको किसिम	पकेट संख्या	पकेट क्षेत्र अन्तर्गत पर्ने गाविसको नाम
१	गाई	५	भौखेल, ताथली, नखेल, दधिकोट, वागेश्वरी, चित्तपोल
२	भैंसी	३	सुडाल, सिपाडोल, वागेश्वरी, नगरकोट
३	बाखा	८	भौखेल, सिपाडोल, ताथली, नखेल, दधिकोट, छालिङ, चित्तपोल, नगरकोट, गुण्डु
४	बंगुर	४	ताथली, चित्तपोल, म.न.पा., म.पु.ठिमि न.पा., वमलकोट
५	कुखुरा	५	सिपाडोल, नखेल, दधिकोट, छालिङ, चित्तपोल, नगरकोट, गुण्डु, कटुन्जे, वागेश्वरी, दुवाकोट, भ.न.पा, म.पु. ठिमि न.पा

स्रोत : जिल्ला पशु सेवा कार्यालय ०६७

तालिका नं ५० : पशु आहारामा उपयोगी कृषि उपज पदार्थको उत्पादन स्थिति (२०६६)

क्र.सं.	कृषि उपउत्पादन	उत्पादकत्व प्रति हे. मे.ट.	कुल उत्पादन (मे.ट.)
१	पराल	९.६	४२२४०
२	मकै ढोड	६.६	१३४३१
३	गहुँको छवाली	५.६	१५२३२

क्र.सं.	कृषि उपउत्पादन	उत्पादकत्व प्रति हे. मे.ट.	कुल उत्पादन (मे.ट.)
४	कोदो	१.९	१९०
५	आलु	३६	३९७४२

स्रोत : जिल्ला पशु सेवा कार्यालय ०६७

तालिका नं ५१: पशु रोगहरुको जिल्ला प्रोफाइल (२०६६)

क्र. सं.	पशु रोग	प्रभावित हुन सक्ने पशुपंक्षी	प्रभावित पशु	मृत	उपचार गराएको पशु संख्या
१	इफिमेरल फिवर	२००	१६२	००	१६२
२	एफ.एम.डि.	४००	१९०	३	१९०
३	थुनिले	२२०	१९६	०	१९६
४	नाम्ले	२०००	१२५६	०	१२५६
५	परासाईटिक	७००	६६५	०	६६५
६	पि.पि.आर	४००	००	०	
७	रेबीज	३९२०	००	०	
	जम्मा		२४६९	३	२४६८

स्रोत : जिल्ला पशु सेवा कार्यालय ०६७

तालिका नं ५२ : पशु सेवाको उपचार विवरण

क्र. सं.	सेवा पुऱ्याइएको इकाइ	उपचार र सेवा		भ्याक्सिनेसन		कृत्रिम गर्भाधान	
		२०६४/६५	२०६५/६६	२०६४/६५	२०६५/६६	२०६४/६५	२०६५/६६
१	जिल्ला पशु सेवा कार्यालय	१०००	१९१०	५७११	४८१७	७५१	९५४
२	पशु सेवा केन्द्र/उपकेन्द्र	७६७७	१०८२८	२९९८३	४३३५५	३०००	३८१६
३	निजी प्रयासबाट	६००	८००	००	२४००	००	००
४	ग्रामीण पशु स्वास्थ्य का.	२४००	२६००	१५००	२०००	००	००
	जम्मा	१२०७७	१६१३८	३७१९४	५२५५७२	३७५१	४७७०

स्रोत : जिल्ला पशु सेवा कार्यालय ०६७

तालिका नं ५३: पशुपालन क्षेत्रमा ऋण लगानी

क्र.सं.	विवरण	आर्थिक वर्ष				
		०६३ ०६४	०६४ ०६५	०६५ ०६६	०६६ ०६७	
१	ऋण लगानी (रु हजारमा)		१६८७५	३११७५५	४३५७६	१२२६२९
२	Women/ Man		१६८७	३७४१०	६१००	१९६२०
			१५१८८	२७४३४५	३७४७६	१०३०००९

स्रोत : जिल्ला पशु सेवा कार्यालय ०६७

यस जिल्लामा पशुपालनको क्षेत्रमा आ.व. ०६३|६४ को तुलनामा आ.व. ०६६|६७ मा अत्याधिक रूपमा वृद्धि भएको पाइन्छ। यसबाट व्यवसायिक पशुपालन क्षेत्रमा ऋण लगानीमा बढि भई पशु तथा पशुजन्य पदार्थको उत्पादनमा पनि वृद्धि भएको मान्न सकिन्छ। यसैगरी समावेशीको हिसाबले हेर्दा महिलाहरुले पशु पालनमा ऋण लिएको अवस्था प्रत्येक आ.व. मा वृद्धि हुँदै गएको देखिन्छ। यद्यपी पुरुषको तुलनामा महिलाहरुको पहुँच न्यून रहेको छ।

तालिका नं ५४ : पशुजन्य पदार्थको उत्पादन सम्बन्धी विवरण (२०६६)

क्र. सं.	पशुजन्य पदार्थको विवरण	इकाई	परिमाण	मूल्य/इकाइ (रु)	जम्मा मूल्य (रु'०००)
१	दूधउत्पादन (मे.ट.)	मे.टन			

क्र. सं.	पशुजन्य पदार्थको विवरण	इकाई	परिमाण	मूल्य/इकाई (रु)	जम्मा मूल्य (रु'०००)
	गाई	मे.टन	१३४५५	३५ लि.	४७०९२५.००
	भैंसी		५२२१	४० लि.	२०८८४०.००
२	मासु	राँगा	मे.टन	२००/ के.जी.	५३९६००.००
		खसी/बोका	मे.टन	४९० / के.जी.	२६६५६०.००
		बंगुर/सुँगुर	मे.टन	२७५ / के.जी.	१३२००.००
		कुखुरा र हाँस	मे.टन	२५० / के.जी.	३९९५००.००
३	कुखुराको अण्डा	हजार	२६७१४	१० / गोटा	२६७१४०.००
४	ऊन	मे.टन	०.४	१५०० / के.जी.	६००.००

स्रोत : जिल्ला पशु सेवा कार्यालय ०६७

तथ्यांक अनुसार यस जिल्लामा पशु पालनले अर्थतन्त्रमा पुऱ्याएको योगदान देखाउँछ। जस अनुसार दुध उत्पादन, मासु, अण्डा, उन लगायतबाट प्राप्त हुने प्राङ्गारिक मलले कृषि बाली उत्पादनमा समेत सहयोग पुऱ्याईरहेको छ भने नगरक्षेत्र बाहिर यो मुख्य सहायक पेशाको रूपमा रहेको देखिन्छ।

तालिका नं ५५ : पशुजन्य पदार्थको उत्पादन सम्बन्धी तुलनात्मक विवरण

क्र.सं.	पशुजन्य पदार्थ	उत्पादन स्थिति (आ.व.)		वृद्धि/हास (%)	कैफियत
		०६४ ०६५	०६५ ०६६		
१.	दुध उत्पादन (मे.ट.) - गाई - भैंसी जम्मा दुध उत्पादन	१२१४० ६००३ १८१४३	१३३२१ ५९६२ १९२८३	+५.९	नशल सुधार हुँदै गएकोले उत्पादनमा वृद्धि देखिन्छ।
२.	मासु उत्पादन (मे.ट.) - राँगा - खसी/बोका - भेडा/थुमा - बंगुर - कुखुरा/हाँस - खरायो जम्मा मासु उत्पादन	२६२० ४५४ १२ ४३ १६४० - ४७६९	२७६० ५३१ ८.५ ४५ १६२४ - ४९६८.५	+४.९	मासु उत्पादनमा राँगा भैंसीको महत्वपूर्ण योगदान छ तर अधिकांश राँगा भैंसी भारतबाट आयात हुने गर्दछ। यसलाई प्रतिस्थापन गर्न पाडा हुर्काउने कार्यक्रम संचालन गर्न जरुरी छ।
३.	कुखुराको फुल उत्पादन (हजार गोटा)	२२५००	२२१९१	-१.३*	
४.	भेडा/च्यांग्राको ऊन उत्पादन (मे.ट.)	०.४	०.४	-	
५.	छाला उत्पादन (भैंसीबाट)	-	११०००	-	

*आ.व. ०६५/६६ मा देशका केही स्थानमा बर्डफ्लू रोग देखा परेको कारण फूल पार्ने कुखुराको चल्ला अभाव हुन गई कुखुरा पालनमा कमी भएकोले अण्डा उत्पादनमा केही कमी भएको देखिन्छ। तर हाल बर्डफ्लू रोग नियन्त्रण भएपछि, फूल पार्ने कुखुरा पालनमा वृद्धि भई अण्डा उत्पादन पुनः वृद्धि हुँदै गएको देखिन्छ।

स्रोत : जिल्ला पशु सेवा कार्यालय ०६७

तालिका नं ५६: पशुजन्य उद्योगहरूको विवरण

क्र.सं.	उद्योगको नाम	उत्पादन हुने वस्तु	उत्पादन क्षमता दैनिक
(क) डेरीतर्फ			
१	कालिका डेरी वागेश्रवरी	दुध तथा दुधजन्य पदार्थ	१०००० लि.
२	सैयूजु डेरी मूलढोका	दुध तथा दुधजन्य पदार्थ	१०००० लि.

क्र.सं.	उद्योगको नाम	उत्पादन हुने वस्तु	उत्पादन क्षमता दैनिक
३	स्वरपाटी डेरी छालिङ	दुध तथा दुधजन्य पदार्थ	१५००० लि.
४	भक्तपुर डेरी ठयासी	दुध तथा दुधजन्य पदार्थ	१५००० लि.
५	डि.डि.सि. सललाघारी	दुध तथा दुधजन्य पदार्थ	८००० लि.
६	डि.डि.सि. नगरकोट	दुध तथा दुधजन्य पदार्थ	३००० लि.
७	महादेव डेरी जगाती	दुध तथा दुधजन्य पदार्थ	१००० लि.
(स्व) दानातर्फ			
१	ओम दाना लोकन्थली	पशु पक्षि दाना तथा आहार पदार्थ	१ मे.ट.
२	उदय फिड ठिमि	पशु पक्षि दाना तथा आहार पदार्थ	१० मे.ट.
३	आदर्श फिड ठिमि	पशु पक्षि दाना तथा आहार पदार्थ	१० मे.ट.
४	उदय क्वाल्लिठी फिड जगाती	पशु पक्षि दाना तथा आहार पदार्थ	७ मे.ट.
५	कान्तीपुर फिड प्यासी	पशु पक्षि दाना तथा आहार पदार्थ	५० मे.ट.
६	न्यूकान्तीपुर फिड प्यासी	पशु पक्षि दाना तथा आहार पदार्थ	५० मे.ट.
७	ख्वापा फिड भक्तपुर	पशु पक्षि दाना तथा आहार पदार्थ	१५ मे.ट.

तालिका नं ५७: दुग्ध उत्पादन गर्ने सहकारीहरुको विवरण

सि.नं	संस्थाको नाम	ठेगाना	अध्यक्षको नाम	वार्षिक दुग्ध संकलन (लिट्र)
१	कृषक हित दुग्ध उत्पादन सहकारी संस्था लि.	छालिङ	राजाराम खड्का	
२	गणेश दुग्ध उत्पादन सहकारी संस्था लि.	छालिङ	रत्नकाजी गैडा	६८१३२
३	मच्छेनारायण दुग्ध उत्पादन सहकारी संस्था लि.	छालिङ	शिवराम पुरी	९३५२
४	छालिङ दुग्ध उत्पादन सहकारी संस्था लि.	छालिङ	प्रदिप कुमार थापा	९७१२
५	सांखुमूल दुग्ध उत्पादन सहकारी संस्था लि.	छालिङ	शिव प्रसाद वन	२७३२६
६	पंचमहालक्ष्मी दुग्ध उत्पादन सहकारी संस्था लि.	छालिङ	दिपक लामिछाने	४८०१७
७	बला गणेश दुग्ध उत्पादन सहकारी संस्था लि.	नंखेल	सुदन महत	४४१८१
८	जेरपाटी दुग्ध उत्पादन सहकारी संस्था लि.	नंखेल	रविन्द्र के.सी.	१३९१८३
९	सहश्रेष्ठ दुग्ध उत्पादन सहकारी संस्था लि.	दधिकोट	विनोद खड्का	६१९८८
१०	गौमाता दुग्ध उत्पादन सहकारी संस्था लि.	दधिकोट	देवी प्रसाद न्यौपाने	
११	तर्वाल दुग्ध उत्पादन सहकारी संस्था लि.	सुडाल	कृष्ण प्रसाद न्यौपाने	२११०४
१२	सरस्वती दुग्ध उत्पादन सहकारी संस्था लि.	सुडाल	कमल नायजु	१८९८६
१३	गौस्वुरेश्वर दुग्ध उत्पादन सहकारी संस्था लि.	सुडाल	शम्भु राप पुरी	३३९५७
१४	सिद्धि गणेश दुग्ध उत्पादन सहकारी संस्था लि.	सुडाल	मदन गिरी	९८६९
१५	भिमसेन दुग्ध उत्पादन सहकारी संस्था लि.	सुडाल	शिव बहादुर हेम्बा श्रेष्ठ	१७७८७
१६	चरेली दुग्ध उत्पादन सहकारी संस्था लि.	सुडाल	शिवप्रसाद तिमिल्सिना	
१७	लेकेश्वर दुग्ध उत्पादन सहकारी संस्था लि.	सुडाल	हरिप्रसाद नेपाल	
१८	किसान जागरण दुग्ध उत्पादन सहकारी संस्था लि.	ताथली	रुद्रबहादुर खड्का	
१९	सामुहिक दुग्ध उत्पादन सहकारी संस्था लि.	ताथली	मिनबहादुर थापा	
२०	पशुपति दुग्ध उत्पादन सहकारी संस्था लि.	गुण्डु	कर्णबहादुर लवजु	२३२२०
२१	लश्रमि माता दुग्ध उत्पादन सहकारी संस्था लि.	गुण्डु	पुष्प कार्की	
२२	रानिकोट दुग्ध उत्पादन सहकारी संस्था लि.	गुण्डु	रामचन्द्र काफ्ले	६९९०९

सि.नं	संस्थाको नाम	ठेगाना	अध्यक्षको नाम	वार्षिक दुध संकलन (लिटर)
२३	देवीमाता दुग्ध उत्पादन सहकारी संस्था लि.	गुण्डु	सुनिल न्यौपाने	६६७८६
२४	घ्याम्पेडाडा दुग्ध उत्पादन सहकारी संस्था लि.	गुण्डु	रघु बहादुर तामाङ	१९५५७
२५	दुवाकोट दुग्ध उत्पादन सहकारी संस्था लि.	दुवाकोट	नरबहादुर थापा	४०१२९
२६	भैखेल दुग्ध उत्पादन सहकारी संस्था लि.	भैखेल	ध्रुव प्रसाद दाहाल	३३८७४
२७	केल्पाकोट दुग्ध उत्पादन सहकारी संस्था लि.	भैखेल	पूर्णराज शर्मा	
२८	बागेश्वरी दुग्ध उत्पादन सहकारी संस्था लि.	बागेश्वरी	नवराज काफ्ले	६११५
२९	जागेश्वरी दुग्ध उत्पादन सहकारी संस्था लि.	बागेश्वरी	नातिबाबु लामिछाने	२७४८८३
३०	नगांड दुग्ध उत्पादन सहकारी संस्था लि.	बागेश्वरी	दिलबहादुर श्रेष्ठ	
३१	बागेहिटी दुग्ध उत्पादन सहकारी संस्था लि.	बागेश्वरी	गणेशबहादुर श्रेष्ठ	१६१९७
३२	नवदुर्गा दुग्ध उत्पादन सहकारी संस्था लि.	याँछे म.न.पा.	शम्शेर सिन्ताकले	९९८४४
३३	महादेव दुग्ध उत्पादन सहकारी संस्था लि.	याँछे म.न.पा.	कृष्णभक्त त्यात	७५०२१
३४	नगरकोट दुग्ध उत्पादन सहकारी संस्था लि.	नगरकोट	हरिवदन बास्तोला	२०४११६
३५	पूर्णिमा दुग्ध उत्पादन सहकारी संस्था लि.	नगरकोट	राजकुमार गिरी	
३६	वनदेवी दुग्ध उत्पादन सहकारी संस्था लि.	चित्तपोल	पशुपति थापा	
३७	ब्रहमा विष्णु महेश्वर दुग्ध उत्पादन सहकारी संस्था लि.	चित्तपोल	बासुदेव थापा	१५६७२
३८	चटकेश्वर दुग्ध उत्पादन सहकारी संस्था लि.	सिरूटार	सानुमाई थापा	
३९	गो चण्डेश्वरी दुग्ध उत्पादन सहकारी संस्था लि.	भक्तपुर		

स्रोत : जिल्ला पशु सेवा कार्यालय ०६७

तालिका नं ५८ : दुध चिस्याउने केन्द्रहरुको विवरण

क्र.सं.	चिलिङ्ग सेन्टरको नाम	ठेगाना	क्षमता (लिटर)	दैनिक आपूर्ति (लिटर)
१	दुध चिस्याउने केन्द्र	नगरकोट	३०००	
२	दुध चिस्याउने केन्द्र	सल्लाघारी	८०००	६०००
३	महादेव चिस्याउने केन्द्र	जगते	१०००	१०००

स्रोत : जिल्ला पशु सेवा कार्यालय ०६७

तालिका नं ५९: जिल्लामा दुधको वर्तमान अवस्था

जिल्लामा दुधको वर्तमान अवस्था
वार्षिक उत्पादन : १८६७६ मे.टन.
प्रतिदिन बजार उपलब्धता :
डेरी : १७ मे.टन.
स्थानीय बजार : १९ मे.टन
दुध उपलब्धता प्रतिव्यक्ति प्रति दिन : १९४ एम.एल.

स्रोत : जिल्ला पशु सेवा कार्यालय ०६७

४.३ सिंचित क्षेत्र तथा सिंचाइ प्रणाली साना सिंचाई

भक्तपुर जिल्ला उपत्यकाको उर्भराभूमी भएको जिल्ला मध्ये एक हो । यस जिल्लाका धेरै मानिसहरु कृषि पेशामा संलग्न भएको कुरा माथिका तथ्यांकहरुले देखाउँदछ । यस जिल्लामा ठूला खोलानाला नभएता पनि भएका मझौला

तथा साना खोलाबाट सिंचाई सुविधा पुऱ्याउने प्रयास गरेको पाइन्छ । डिभिजन सिंचाई कार्यालय, जिविस तथा गाविस एवं जिल्ला कृषि विकास कार्यालयबाट पनि विभिन्न सिंचाई योजना संचालन भएका छन् ।

तालिका नं ६०: जिल्लामा सिंचाईको स्थिति

जमिनको किसिम	सिंचित जग्गा (हे.)		कूल सिंचित जग्गा (हे.)	संभावित सिंचाइ हुन सक्ने जग्गा मध्ये सिंचाइ हुन बाँकी जग्गा (हे.)
	बाह्र महिना सिंचित	अर्ध सिंचित		
स्वेत	१७८३.००	५४९७	७२००	९००
पाखो/बारी	१००.००	१२००	१३८०	१००
जम्मा	१८८३	६६९७	८५८०	१०००

स्रोत: आजिवियो ०५९

तालिका नं ६१ : जिल्लामा सिंचाईको वर्तमान अवस्था

क्र. सं.	योजनाको नाम	पानीको स्रोतको नाम	अनुमानित सिंचित क्षेत्र (हे.)	लाभान्वित परिवार	योजनाको पुँजीगत लागत (रु. हजारमा)
आई.एस.पी.(सेक्टर कार्यक्रम पहिलो)					
१.	डोके खोला (पहिलो) सि.यो.	डोके खोला	२९	७०	—
२.	डोके खोला (दोश्रो) सि.यो.	डोके खोला	३८	१०५	—
३	स्वितीखोला सि.यो.	स्वितीखोला	२३	१२०	—
४	दोभान खोला सि.यो.	दोभान खोला	५५	१३०	—
५	चख्वु खोला सि.यो.	चख्वु खोला	५५	१५०	—
६	हरमन्चा खोला सि.यो.	हरमन्चा खोला	३८	९५	—
७.	नानावु खोला सि.यो.	नानावु खोला	७८	२३०	—
८	घट्टेखोला सि.यो. (सुँडाल)	घट्टेखोला	३०	१०८	—
९	खसाङ्ग खुसुङ्ग सि.यो.	खसाङ्ग खुसुङ्ग	४०	२५०	—
१०	धुसिफाट खोला सि.यो.	धुसिफाट	३२	१००	—
११	आमडोल खोला सि.यो.	आमडोल	१२.५	५२	—
१२	ब्रम्हायणी खोला सि.यो.	हनुमन्ते खोला	५५	२७५	—
१३	दुंगेखोला (तल्लो) सि.यो.	दुंगेखोला	६०	१७०	—
१४	वार्षिक खोला सि.यो.	वार्षिक खोला	३२	२२०	—
१५	भिंगालो खोला सि.यो.	भिंगालो खोला	८०	११०	—
१६	दुवु खोला सि.यो.	मनोहरा खोला	९०	२८०	—
१७	रानीकोट खोला सि.यो.	महादेव खोला	५०	२२०	—
१८	दुंगेखोला (तल्लो) सि.यो.	दुंगेखोला	३२	७५	—
१९	मुल सांगु सि.यो.	हनुमन्ते खोला	५५	८०	—
२०	ढोखाडोल सि.यो.	घट्टे खोला	५७	२००	—
एस.आई.एस.पी.(सेक्टर कार्यक्रम दोश्रो)					
१	सेराफाट सि.यो.	गडगडे खोला	६०	१५७	२९८७
२	ध्याम्पेखोला सि.यो.	ध्याम्पेखोला	३०	८४	२६५१
३	कुसुमे खोला सि.यो.	कुसुमे खोला	२०	८०	११६०
४	ताथली फाट सि.यो.	गडगडे खोला	३५	८०	२१४३
५	कटुञ्जे सि.यो.	छहरे खोला	१२०	१४१	६२२९
६	महादेव खोला सि.यो.	महादेव खोला	४५०	२२००	९९०४
७	त्रिवेणी खोला सि.यो.	त्रिवेणीखोला	३९	१५०	३३२८
	जम्मा				२८४०२

स्रोत: आजिवियो, ०५९

कृषि, सिंचाइ पशु विकास तथा सहकारी क्षेत्रका विद्यमान समस्या र सवालहरू

१. जिल्लामा व्यावसायिक खेती गर्ने किसानहरू उल्लेख्य रहे तापनि ससाना टुक्रा जमिनमा खेती गर्ने हुँदा आर्थिक दृष्टिले फाइदाजनक स्तर (economics of scale) मा खेती गर्न सकिने स्थिति देखिँदैन ।
२. समाजमा रहेको परम्परागत अंशप्रणालीको कारण भइरहेको जमिन पनि थप खण्डीकरण भइरहने र एउटा कृषकको स-साना टुक्रा जमिनहरू विभिन्न ठाउँमा छरिएर रहने हुँदा कृषिको उत्पादन र उत्पादकत्व कम हुने तथा उत्पादन लागत बढी लाग्ने गरेको छ ।
३. जिल्लाका अधिकांश किसानहरूले परम्परागत बालीबाट विउ संचय गरी धेरै वर्षसम्म प्रयोगमा ल्याउने गर्दा विउको उमार शक्ति र भौतिक शुद्धतामा कमी आई उत्पादन र उत्पादकत्वमा थप सुधार हुन सकेको देखिँदैन ।
४. जिल्लामा भएको जमिनको उपयोग स्थिति हेर्दा कृषि उत्पादन वृद्धि गर्न बढी जग्गा उपलब्ध हुन सक्ने अवस्था छैन । साथै बढ्दो शहरीकरणका कारण कृषियोग्य जमिनमा आवास तथा व्यापार गृहका रूपमा क्रमशः परिणत हुने क्रम बढ्दै गइरहेको छ । त्यसैले उत्पादकत्व वृद्धि वा परम्परागत तरिकाबाट व्यावसायिक/सघन बालीहरूतर्फ जोड दिनुपर्ने देखिन्छ । संभाव्यताका आधारमा व्यावसायिक रूपमा खेती गरी लाभको क्षेत्रमा विशिष्टीकरण गरेर मात्र जिल्लाको जीवनस्तर सुधारमा ठोस योगदान पुग्न सक्ने देखिएको छ । त्यसका लागि तरकारी, फूल र दुधजन्य उत्पादन प्रमुख छन् ।
५. भविष्यमा कृषि पेशामा लाग्ने थप जनशक्ति समेत उपलब्ध हुने सम्भावना क्षीण हुँदै गएकोले कृषिमा उपयुक्त प्रविधि (appropriate technology) मा जोड दिँदै जानुपर्ने देखिएको छ ।

इलाकागत रूपमा कृषि सम्बन्धी देखिएका प्रमुख समस्याहरू निम्नलिखित तालिकामा दिइएको छ ।

- सिंचाई, विउविजन , रासायनिक मल, इट्टा भट्टाको धुलो को समस्या
- उन्नत विउ, औषधि , तालिम आदीको समस्या
- माटोको उर्वरा शक्तिको ह्रास
- यातायात, बजार, कृषि उपकरण, विद्युत आदिको समस्या
- रोग किरा सिंचाइ विउ विजन रासायनिक मल आदिको समस्या
- कृषि उत्पादन र उत्पादकत्वमा अपेक्षाकृत वृद्धि हुन नसक्नु
- कृषियोग्य जमिन तीव्र रूपमा घटेको ।

कृषि, पशु विकास, सिंचाइ, तथा सहकारी क्षेत्रका संभावना र अवसरहरू

१. मलिलो माटो, प्रमुख बजारको नजिक रहेको, किसानहरू परम्परादेखि नै कृषिमै निपुण रहेका र बजारमा प्रागांरिक तरकारीको माग बढ्दै गएको कारण उच्च मूल्य प्राप्त हुने किसिमका प्रागांरिक तरकारी तथा तरकारीको नर्सरी विस्तार गर्न सकिने प्रशस्त संभावना छ ।
२. काठमाडौं जस्तो विशाल बजारमा राम्रो पहुँच भएको र ठूलो माग भएकाले व्यावसायिक खेती गर्न सकिने राम्रो संभावना छ ।

जिल्लाको अर्थतन्त्र मूलरूपमा कृषिमै निर्भर रहेको देखिन्छ । काठमाडौं उपत्यकाको बजारलाई स्थानगत सुविधा र फाइदाको रूपमा हेरी केही ठूला तथा मझौला उद्योगहरू पनि स्थापना भएका छन् । काठमाडौं उपत्यकामा वातावरण प्रदूषण गर्ने किमिसका उद्योगहरूलाई हतोत्साहित गर्ने सरकारी नीति रहेकोले

जिल्लाले उत्पादन भन्दा सेवा उद्योगको (Value Chain Development) प्रवर्द्धन गर्नेतर्फ ध्यान दिनुपर्ने देखिन्छ ।

५. उद्योग, व्यापार तथा पर्यटन सम्बन्धी विवरण

५.१ उद्योग सम्बन्धी विवरण

भक्तपुरमा जिल्लामा संचालित घरेलु तथा साना उद्योगहरूको नियमित अनुगमन साथै तालिम तथा परामर्श प्रदान गर्ने निकाय घरेलु तथा साना उद्योग कार्यालय रहेको छ भने निजी क्षेत्रको छाता संगठन उद्योग वाणिज्य संघले पनि घरेलु तथा साना उद्योगको प्रवर्द्धन र विकासमा महत्वपूर्ण योगदान पुऱ्याउँदै देशको आर्थिक विकासमा महत्वपूर्ण टेवा पुऱ्याएको पाइन्छ।

तालिका नं ६२ : घरेलु तथा साना उद्योग कार्यालयबाट प्रदान गरिएको तालिम सम्बन्धी विवरण

(आ.व. २०६२।०६३ देखि आ.व. ०६५।६६ सम्म)

क्र. सं.	विवरण	संख्या			कैफियत
		महिला	पुरुष	जम्मा	
१.	तालिम प्राप्त व्यक्ति संख्या	८४५	५४८	१३९३	
२.	तालिम प्राप्त व्यक्ति रोजगार संख्या	२००	२५०	४५०	
३.	कूल तालिम संख्या				२८ विषयमा
४.	कूल तालिम प्राप्त व्यक्तिमध्ये रोजगारी पाउनेको प्रतिशत				करिब ३३ प्रतिशत

स्रोत: घरेलु तथा साना उद्योग कार्यालय, २०६७

उल्लेखित तालिकालाई हेर्दा भक्तपुर जिल्लामा रहेको घरेलु तथा साना उद्योग कार्यालयबाट आ.व. ०६२।६३ देखि ०६५।६६ सम्ममा कूल १३९३ व्यक्तिले विभिन्न विषयमा तालिम लिएको देखिन्छ। उक्त संख्या मध्ये जम्मा ४५० जनामात्र रोजगारमा संलग्न रहेका छन् जुन कूल तालिम लिएका मध्ये रोजगार पाउनेहरू करीब ३३% मात्र रहेका छन्।

तालिका नं ६३: जिल्लामा दर्ता भएका उद्योगहरूको विवरण (०६५।६६ सम्म)

क्र. सं.	उद्योगको किसिम	उद्योग दर्ता संख्या	महिलाहरूको स्वामित्वमा रहेको	जनजातीहरूको स्वामित्वमा रहेको	कुल स्थिर पुँजी रु.००० मा	वार्षिक उत्पादन क्षमता रु. ०००मा	रोजगारी संख्या
१	मिल (कुटानी पिसानी पेलानी)	१०	१	३	१७३४	१०१९०	३६
२	कृषि पशुपालन र दाना	१४	४	३	४८५९.४	२९३३२	७९
३	स्वाद्य	२६	६	८	११०५३.५	३७३८६	१३७
४	होटल	७३	६	१७	७०४४	१९७००	३१८
५	फर्निचर	९	-	२	१८९६	८५४०	७०
६	परामर्श	६	१	२	३५९	१९५०	१५
७	होजियारी उद्योग	३	२	-	७०५.२५०	१६५८५	४०
८	गलैँचा उद्योग	७	३	३	७२०१	२७१२५	४२१
९	तयारी पोशाक टेलरिङ्ग समेत	१	-	-	२३२	५०००	१९
१०	कपडा उद्योग पश्मिना समेत	१२	४	३	१४९१.८	१०७४५.५	१०५
११	मेटल	३	-	२	५३६८	१५६००	२५
१२	कागज कापी	२	-	-	१७४	७२८	८
१३	हर्वल	२	-	-	२३०	६२०	८
१४	छाला जुत्ता	३	-	३	५८९	२७४०	१६
१५	निर्माण	३२	५	४	१२३०३.३४	४३३५०	२७९
१६	प्रशिक्षण	२१	६	३	२५६१.९५	७८७०	७१

क्र. स.	उद्योगको किसिम	उद्योग दर्ता संख्या	महिलाहरूको स्वामित्वमा रहेको	जनजातीहरूको स्वामित्वमा रहेको	कुल स्थिर पूँजी रु.००० मा	वार्षिक उत्पादन क्षमता रु. ०००मा	रोजगारी संख्या
१७	छपाई, प्रकाशन	१०	१	३	८८८६.६	१८५४८	५९
१८	हस्तकला	८	४	४	८०१.५	५६८५	६२
१९	सेरामिक्स	६	१	५	१३००	९५००	६०
२०	ढुवानी	१	—	—	२००	८००	३
२१	ईटा	५	—	५	९७४०	३१३८०	६४१
२२	अन्य	२९	६	७	७०९६.५	२३३४५	१५७
	जम्मा	२८३	५०	७७	३६०६७	३१५९७४	२६२९

श्रोत : घरेलु तथा साना उद्योग कार्यालय

नोट : कार्यालयको तथ्यांक अनुसार माथि उल्लेखित सम्पूर्ण उद्योगहरू चालू हालतमा रहेको देखिन्छ ।

माथिको तथ्यांक अनुसार दर्ता भएका कूल २८३ वटा उद्योगहरूमध्ये ५० वटा उद्योगहरू महिलाको स्वामित्वमा रहेको देखिन्छ भने ७७ वटा उद्योगहरू जनजातिहरूको स्वामित्वमा रहेको पाइन्छ । समावेशिकरणको हिसाबले हेर्दा उल्लेखित तथ्यांक सन्तोषजन मान्न सकिन्छ ।

तालिका नं ६४: घरेलु तथा साना उद्योग कार्यालयबाट संकलित राजस्वको विवरण

क्र.	राजस्व शिर्षक	०६१/०६२	०६२/०६३	०६३/०६४	०६४/०६५	०६५/०६६
१	दरखास्त / प्रमाण पत्र	२६५९०	२४५००	२५५००	२३३९०	३७३००
२	रजिष्ट्रेशन /नविकरण	१०८०१२५	६८६०२५	१४६१५५०	७६५०००	१३१९८६०
३	औ .जरिवाना	१२०००००	—	३२५०००	२०००००	—
४	तालिमबाट उत्पादित सामग्री विक्रीबाट आमदानी	४८००	८४६२.५०	२००२७	८७३	—
५	लिलाम	५३९५९.५५	—	—	—	—
६	बेरुजु	—	—	—	२२८.८०	—
	जम्मा	२३६५४७४.५५	७१८९८७.५०	१८३२०७७	९८९४९१.८०	१३५७१६०

श्रोत : घरेलु तथा साना उद्योग कार्यालय, भक्तपुर, ०६७

५.२. व्यापार तथा सेवाक्षेत्रको स्थिति

तालिका नं ६५ :जिल्लाका प्रमुख बजारस्थलहरूको विवरण

क्र. सं.	बजारको नाम	दुरी (माइल)	सेवा पुऱ्याएका गाविसहरू (hinterland)	सेवा पुऱ्याउने अनुमानित जनसंख्या
१	स्वरीपाटी	८	नगरकोट, छालिङ्ग, वागेश्वरी	१६८१८
२	नगरकोट	१५	नगरकोट	४२३६
३	गाम्चा	४	दधिकोट	७२८७
४	भौंखेल	५	भौंखेल	६७९२
५	नंखेल	५	नंखेल, चित्तपोल	१०९०४
६	ब्रम्हायणी	३	ताथली चित्तपोल	११०९७
७	कमलविनायक	५	छालिङ्ग, भौंखेल, नगरकोट, सुडाल	२५७३४
८	सूर्यविनायक	५	गुण्डु, कटुञ्जे, सिपाडोल	२६८४३
९	कटुञ्जे	२	कटुञ्जे, दधिकोट	२११३३
१०	सल्लाघारी	१	कटुञ्जे, भ.न.पा.	८६४३३
११	पाण्डुवजार	५	कटुञ्जे, गुण्डु	१९७९१
१२	सांगा	८	नंखेल, चित्तपोल	१०९०४
१३	चांगु	६	चांगु	५६७४

क्र. सं.	बजारको नाम	दुरी (माइल)	सेवा पुऱ्याएका गाविसहरू (hinterland)	सेवा पुऱ्याउने अनुमानित जनसंख्या
१४	पिस्वेल	३	चाँगु, भौस्वेल, छालिङ्ग	२०१३१
१५	नगदेश	३	ठिमी न.पा., दुवाकोट	५५२३३
१६	वोडे	३	ठिमी न.पा., दुवाकोट	५५२३३
१७	वालकुमारी	३	ठिमी न.पा., दुवाकोट	५५२३३
१८	व्हाखा	३	दुवाकोट, ठिमी न.पा.	५५२३३
१९	नयाँ ठिमी	३	दधिकोट, ठिमी न.पा.	९१८५४
२०	कौसलटार	५	बालकोट, सिरूटार	११९७०
२१	लोहकन्थली	६	बालकोट, ठिमी, सिरूटार	६०५३७
२२	गुण्डु	४	गुण्डु	५९४५
२३	जितपुर	६	सुडाल, ताथली	१२०७८
२४	सरस्वती खेल	५	सुडाल, नगरकोट	११२८०
२५	बालकोट	८	बालकोट, सिरूटार	११९७०

स्रोत: उवास, २०५८, आजिवियो ०५९

५.३ पर्यटनक्षेत्रको स्थिति

जिल्लाका मुख्य मुख्य पर्यटकीय स्थलहरू

जिल्ला भित्रका पर्यटकीय दृष्टिले महत्वपूर्ण स्थलहरूको संक्षिप्त विवरण निम्न अनुसार रहेको छ ।

तालिका नं ६६ : जिल्ला भित्रका धार्मिक तथा पर्यटकीय दृष्टिले महत्वपूर्ण स्थलहरूको विवरण

धार्मिक/पर्यटकीय स्थलको नाम	मेला लाग्ने/पूजा हुने समय	विशेषता वा प्रसिद्धिको कारण
दत्तात्रय स्क्वायर	दशैं, तिज, तथा नयाँ वर्ष र दैनिक	दत्तात्रय मन्दिर र अन्य सम्पदाहरू प्रशस्त
टौमढी स्क्वायर	दशैं तथा नयाँ वर्ष	पाँचतले मन्दिर, भैरवनाथ मन्दिर तिलमाधव नारायण मन्दिर
दरवार स्क्वायर	दशैं तथा नयाँ वर्ष	सुनको ढोका छछ भ्याल दरवारस्क्वायर र अन्य प्रशस्त
गाहिटी टोल	दशैं तथा नयाँ वर्ष	भैरवनाथ रथ र अजिमा रथ जुटाउने स्थान (विस्केट)
भेलुखेल	नयाँ वर्षमा	विस्केट जात्रा लिंगो उभ्याने र ढाल्ने
तालाकोटोल	विस्केट जात्रा	विस्केट जात्रा लिंगो उभ्याने र ढाल्ने माटाको भाडाकुडा वनाउने र हाज नभएको लिंगो उभ्याउने र ढाल्ने (विस्केट जात्रामा)
चाँगु नारायण मन्दिर क्षेत्र	दैनिक, हरिवोधनी एकादशी, कृष्णाअष्टमी, नागपंचमी	चाँगु नारायणको मेला कृष्णको जन्मदिन जनाई फेर्ने र नयाँ वाली चढाउने, चाँगु नारायणका मूर्ति स्वरूप कलशलाई राजदरवार लाने, चाँगु नारायण जात्रा ।
चाँगु परीसर	फागुण शुल्क पूर्णिमाका दिन वंश गोपाल रथ यात्रा	पाङ्गा भएको रथमा कृष्ण राखी जात्रा गरीने
चाँगु साङ्गदह	माघ शुल्क द्वादशिका दिन सालिनदिमा माघेव्रत वस्ने व्रतालुहरू आई नुहाई व्रत वस्ने	स्वास्थानी व्रतालुहरू माघमा चाँगु संखदहमा स्नान गरी व्रत वस्ने ।
महाकाल कोट वडा नं. १	फागु पूर्णिमा	परम्परागत महत्व
मच्छेनारायण वडा नं. ५	पुरुषोत्तम मास	परम्परागत महत्व
माजुभैरव वडा ६	दैनिक	नेवारी समुदायका परम्परागत महत्वपूर्ण स्थान

धार्मिक/पर्यटकीय स्थलको नाम	मेला लाग्ने/ पूजा हुने समय	विशेषता वा प्रसिद्धिको कारण
पंच महालक्ष्मी मन्दिर वडा नं. ९	दशैं र नयाँ वर्ष	परम्परागत महत्व, स्थानीय जात्रा
टेलकोट जंगल	रमनिय स्थल	
वोडे/जिब्रो छेड्ने जात्रा	वैशाख २ गते मनाइने	धार्मिक शक्ति प्रदर्शन गर्नका लागि
चारखण्डी/ चारखण्डी जात्रा	वैशाख १ गते मनाइने	गणेश, वालकुमारी र भैरव रथ जात्रा स्थानीय संस्कृति र परम्परा अनुसार
डोलेश्वर/ डोलेश्वर जात्रा	वैशाख २ गते र माघ महिना भरि	स्थानीय संस्कृति परम्परा अनुसार
वडा नं. १६ वाराही जात्रा	भाद्र महिनामा	लिङ्ग उभ्याउने साथै निकालो वालेर गर्ने जात्रा
भैरव जात्रा/भक्तपुर	साउन त्रितिय चौथी	गृवार्ण युद्ध विक्रम शाहले चलाएको जात्रा
भक्तपुर/गाई जात्रा	जनाई पूर्णिमाको भोलि पल्ट	मृत आत्माको संभनाको लागि र पुन्य आर्जन गर्न
दत्तात्रय तौमढी दरवार क्षेत्र/ नवदुर्गा नाच तथा मेला	आश्विन शुल्क दशमी देखि	पुण्य आर्जन
भक्तपुर नगर/ तलेजु भवानी जात्रा	दशमीको अश्विन शुल्क	देशको सुरक्षाको लागि रात्रीको समयमा घोडा सहित फलामको लुगा लगाएको घोडचडीवाट देश घुमाउने तथा शुभलाभ र देश रक्षाको लागि
म.थि.न.पा./ वालकुमारीको जात्रा, वत्तीस रथको जात्रा	वैशाख २ गते	देवी देवताको मूर्ति राखी देश घुमाउने
भक्तपुरमा पुलुकिसी र मुपात्र जात्रा	भाद्रमा पुलुकिसी १ दिन र मुपात्र २ दिन	धार्मिक विश्वास अनुसार इन्द्रको छोरोले फलफुल चोरेको हुंदा राक्षसले समातेको हुंदा हात्तीले खोज्न आएको ।
वागेश्वरी/जागेश्वर महादेव	स्वस्थानी वर्तमा पुजा तथा स्थानीय मेला	स्वास्थानी कथामा नाम भएको र सारिरीक सन्तुष्टी प्राप्त हुने
वागेश्वरी/ वागेश्वरी मन्दिर	कृष्णा अष्टमि र ऋणी तर्पनी	सुख समृद्धि प्राप्त हुने जंगल नजिक भएकोले पर्यटकिय दृष्टिले परिपूर्ण र संसारमा नभएका तीन अर्धैताकार शिव लिङ्ग भएकोले
वागेश्वरी/ वागेश्वरी महादेव	गुरु पूर्णिमा र शिवरात्री तथा वाला चर्तुदशीमा भव्य मेला लाग्ने	वालमिकि ऋणीले तपस्या गरेको स्थान र विशिष्ट किसिमका मूर्ति र मठमन्दिर भएकोले
दधिकोट/ वडा नं. ६ चारखण्डी महादेव स्थल	वैशाख १ र २ गते स्वत जात्रा हुने	परम्परागत स्थानीय जात्रा
दधिकोट/ वडानं. ७ भैरव मन्दिर	वर्षको एक चोटी	परम्परागत स्थानीय जात्रा
भौखेल/ वडा नं. ६ रामजानकी मन्दिर	पर्वमा मात्र	परम्परागत स्थानीय जात्रा
नगरकोट/जालवादेवी मन्दिर, छास्कानी देवि मन्दिर, महाकाल मन्दिर, काली देवि मन्दिर	विहान सधै र मसिर पूर्णिमा	परम्परागत स्थानीय जात्रा
नगरकोट/ वडा नं. ७ र ८ भत्ती डांडा	दृष्यावलोकन	सनराइज, सनसेट, सगरमाथा र अन्य हिमालहरू हेर्नको लागि उपयुक्त ठाउँ र बढि होटल लज भएको हुंदा पर्यटकहरू बढी मनपराउने ठाउँ
नगरकोट/वडानं. ७ महादेव पोखरी	जनाई पूर्णिमा	परम्परागत पूजा
सुडाल/ महामन्जुश्री सरस्वती मन्दिर	माघ संग्रान्ती देखि श्रीपंचमी सम्म	धार्मिक स्थल भएकोले
सुडाल/ मणिकर्णिका महादेव	ऋण पंचमीमा र प्रत्येक हप्ता	परम्परागत स्थानीय जात्रा
सुडाल/ ब्रम्हायणी मन्दिर	पुजा पाठ दैनिक ऋषि पंचमीमा	परम्परागत स्थानीय जात्रा
स्रोत: स्मारिका तथा दरवार हेरचाह कार्यालय, भक्तपुर २०५८, आजिवियो २०५९		

यस जिल्लामा रहेका प्रमुख पर्यटकीय तथा धार्मिक स्थलहरूको विवरण यस प्रकार छ ।

१. **नगरकोट:** भक्तपुर नगरबाट २० कि.मी. पूर्व नगरकोट गा.वि.स.मा रहेको नगरकोट प्राकृतिक दृष्यावलोकनको लागि उपयुक्त केन्द्र भएकोले रमणीय पर्यटकिय क्षेत्रको रूपमा विकसित भएको पाइन्छ । नगरकोटबाट असंख्य मनमोहक हिमालयका चुचुराहरूका साथै विश्वको सर्वोच्च शिखर सगरमाथा पनि देखिन्छ । यहाँबाट देखिने अन्य हिमाल चुचुराहरूमा मनास्लु, गणेश हिमाल, लामटाङ्ग हिमाल, गौरी शंखर, चावु, ल्होत्से, मकालु नेम्बुल इत्यादि छन् । नगरकोट क्षेत्र हिमालको काखबाट निस्कने सूर्योदयको दृष्यावलोकन र रिसोर्ट व्यवसायका लागि पनि प्रसिद्ध छ ।

समुद्र सतहबाट २१९१ मि. उचाईमा रहेको नगरकोट क्षेत्र प्राकृतिक सौन्दर्यताले धनी, चिसो हावापानी र तामाङ्ग वस्तीको वाहुल्यता भएकोले पनि यसको पर्यटकिय महत्व निकै राम्रो रहेको छ ।

२. **चाँगुनारायण:** नेपालको प्रसिद्ध तीर्थ स्थल मध्येको एक र प्राचिन पुरातात्विक शिला स्तभ समेत रहेको चाँगु नारायण मन्दिर भक्तपुर जिल्लाको चाँगुनारायण गा.वि.स.मा पर्दछ । भक्तपुर नगरबाट ६ कि.मी. उत्तरमा रहेको चाँगुनारायण मन्दिर ऐतिहासिक, कलात्मक र धार्मिक दृष्टिकोणले मात्र नभई प्रमुख पर्यटकिय क्षेत्रको रूपमा पनि महत्वपूर्ण रहेको पाईन्छ ।

काठमाण्डौँ उपत्यकामा रहेको सात विश्व सम्पदा सूची मध्ये चाँगुनारायण पनि एक हो । चाँगुनारायण मन्दिर उपत्यकामा रहेको प्राचिन मन्दिरमा सबभन्दा पुरानो मानिन्छ । यो मन्दिर राजा हरिदत्त बर्माले ३२३ ए. डि.मा बनाएको भन्ने भनाई पाइन्छ । तेलकोट भन्ज्याङ्ग-तेलकोट डाँडा-चाँगु आउने रुट उपत्यकाकै सबभन्दा राम्रो ट्रेकिङ्ग रुट मानिन्छ । साथै यो नगरकोटको ट्रेकिङ गर्न तथा काठमाण्डौँ उपत्यकाको दृष्यावलोकनका लागि पनि प्रसिद्ध छ ।

३. **सूर्यविनायक:** भक्तपुर नगरबाट २ कि.मी. दक्षिण सिपाडोल गा.वि.स.मा पर्ने सूर्य विनायक क्षेत्र धार्मिक एवं ऐतिहासिक दृष्टिकोणबाट अति महत्वपूर्ण छ । यहाँको प्रसिद्ध सूर्य विनायक (गणेश) मन्दिर लिच्छवि कालमा शिखरशैलीमा निर्माण भएको पाइन्छ । काठमाण्डौँ, पाटन, बनेपा, भक्तपुर जिल्लाका भक्तजनहरू हरेक मंगलवार र माघ महिनामा ठूलो घुईचोका साथ यस गणेश मन्दिरको दशनार्थ आउने गरेको पाइन्छ । सूर्यविनायकको पूजाबाट भाग्य निर्माण हुने र सद्बुद्धि आउने आम धारणा रहेको छ । हरियाली रमणिय डाँडा रहेको कारणले यो क्षेत्र पर्यटकिय एवं पिकनिक स्थलको रूपमा पनि प्रख्यात छ । सूर्यविनायकको जंगलमा ९९ प्रजातिका चराचुरुङ्गी पाइने हुनाले यो स्थलले Bird Watching को लागि पनि क्रमशः प्रसिद्धि पाउँदै आएको छ ।

४. **भक्तपुर दरवार स्क्वायर:** भक्तपुर दरवारस्क्वायर ऐतिहासिक दृष्टिकोणबाट मात्र होइन साँस्कृतिक प्राचिन शिल्पकला एवं हस्तकलाको लागि समेत महत्वपूर्ण स्थल रहेको छ । प्राचिन कालमा मल्ल राजाहरू बसोवास गर्ने गरेको यो क्षेत्रमा ५५ भ्याले दरवार, भुपतिन्द्र मल्लको सालिक, भगवती मन्दिर, ठूलो घण्टा, तुलजा भवानीको तलेजु मन्दिर, सुनको ढोका आदि प्राचिन तथा ऐतिहासिक दृष्टिकोणबाट अत्यन्त महत्वपूर्ण कला कृतिहरूको विशाल एवं अनौठो भण्डार विद्यमान रहेको पाइन्छ । युनेस्कोको विश्व सम्पदा सूचीमा परेको भक्तपुर दरवार स्क्वायर वास्तवमा खुल्ला संग्रालयहरूको रूपमा रहेको छ ।

यसै कारणले पर्यटकीय क्षेत्रको रूपमा पनि यो भक्तपुर दरवारस्क्वायर देश विदेशमा प्रख्यात रहेको छ ।

५. **ठिमी:** काठमाण्डौँबाट १० कि.मी. पूर्व र भक्तपुरनगरबाट ३ कि.मी. पश्चिममा अवस्थित ठिमी प्राचिन सहर हो । प्राचिन साँस्कृतिक सम्पदा र परम्परागत कला कौशलको धनी नगर ठिमी किराँत कालमा निर्माण गरिएको हो । ठिमी आफ्नै विशिष्टकृत परम्परा, जात्रा, पर्व लोक नृत्य र संगीतको लागि प्रसिद्ध छ । त्यसै गरी सेरामिक्स, टेराकोटा र हस्तकला एवं उपत्यकाकै तरकारी उत्पादनको केन्द्रको रूपमा पनि ठिमीको प्रसिद्धी रहेको छ ।

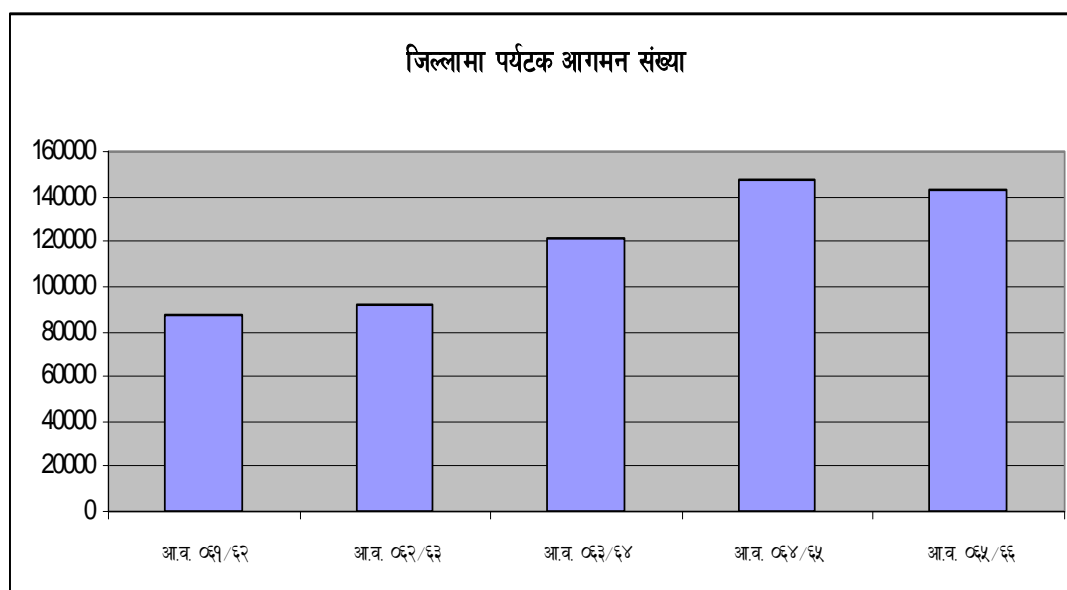
भक्तपुर जिल्लामा पर्यटकहरूको आगमन

यस जिल्लालाई आर्थिक रूपले महत्वपूर्ण योगदान प्रदान गर्ने पर्यटन क्षेत्रको विगत ५ वर्षको पर्यटकहरूको आगमनलाई हेर्दा प्रत्येक वर्ष उलेख्य मात्रामा बृद्धि भएको देखिन्छ। तथापि आ.व. २०६४/०६५ मा सबै भन्दा बढी १४७३४५ छ भने ०६५/०६६ मा यो संख्या घटेर १४३२४३ रहनुमा द्वन्द्व पछिको शान्ति प्रकृत्यालाई लिन सकिन्छ। महिना अनुसार पर्यटकको आगमनलाई हेर्दा प्रत्येक वर्षको कार्तिक महिना अत्यधिक रहेको छ। यस सम्बन्धी विस्तृत विवरण निम्न अनुसार रहेको छ।

तालिका नं ६७ : जिल्लामा पर्यटन आगमन (०६१ - ०६६)

महिना	०६१/०६२	०६२/०६३	०६३/०६४	०६४/०६५	०६५/०६६
साउन	८७७९	७८८१	७४०६	१२२९३	८२५१
भाद्र	६२७१	७९७४	६०५९	१०२३९	७७७५
असोज	९०६८	११४९४	११८७८	१५३१२	१७०६६
कार्तिक	१५०८५	१५५७४	१६७५३	२२९२३	२४७६५
मार्ग	९४५१	१०३७४	९९७२	१३८८७	१४२३१
पौष	६३४६	७६१७	९०६७	१०६०३	१०४७०
माघ	४२५१	५११२	६९२७	९०८६	८७५६
फाल्गुन	५३५९	६६१७	११३०५	११७४४	१०३४१
चैत्र	६६२७	६६७३	१३६७३	१४३३९	१४०१८
बैशाख	६७८७	३८२०	१३१५०	१३४०६	१२८९६
जेठ	५५४६	४६५५	९१८४	८९६०	९५७६
आषाढ	४०३५	४३७९	६०५७	४५५३	५१५३
जम्मा	८७६०५	९२३३०	१२१४३१	१४७३४५	१४३२४३

स्रोत : पर्यटन विकास तथा व्यवस्थापन गुरुयोजना, २००९, भक्तपुर।

तालिका नं ६८ : भक्तपुर जिल्लामा भएको आवास सुविधाहरु

क्र.सं	होटल लज तथा रिसोर्ट को नाम	होटल लज तथा रिसोर्ट को संख्या	उपलब्ध कोठा संख्या	उपलब्ध बेडको क्षमता
१	भक्तपुर र यस आसपासका क्षेत्रहरु	२१	२७८	५१५
२	चाँगुनारायण	४	१६	३२
३	नगरकोट र नालदुम	३५	५९३	९९१
	जम्मा	६०	८३७	१५३८

Source: Accommodation Inventory Report, CEST Nepal/NTB, 2010

संख्यात्मक हिसावले भक्तपुर जिल्लामा पर्यटकको आगमन र यहा उपलब्ध आधारभुत सेवा सुविधा तथा ति सबै पर्यटकहरुको रात बसाई यहिनै हुने हो भने हेटल, लज तथा रिसोर्ट को क्षमता ज्यादै न्यून देखिन्छ । तर यथार्थमा अधिकांश पर्यटकहरु काठमाडौ बसेर दिउसोको समयमा मात्र आउने हुँदा यहाको क्षमताले जेनतेन पर्यटकको आगमनलाई धान्न सकेको मान्न सकिन्छ ।

६. भौतिक तथा सार्वजनिक पूर्वाधार

६.१ सडक यातायात

भक्तपुर जिल्लाको जिल्ला यातायात गुरुयोजना २०६६।६७ अनुसार भक्तपुर जिल्लामा जम्मा ३९८.७३ कि.मि. सडक रहेको छ । त्यसमा कालोपत्रे ८०.८५ कि.मि., ग्राभेल र कच्ची ३१७.८८ कि.मि. रहेको छ ।

तालिका नं. ६९ : भक्तपुर जिल्लामा रहेका सडकको वर्गीकरण (कि.मी.)

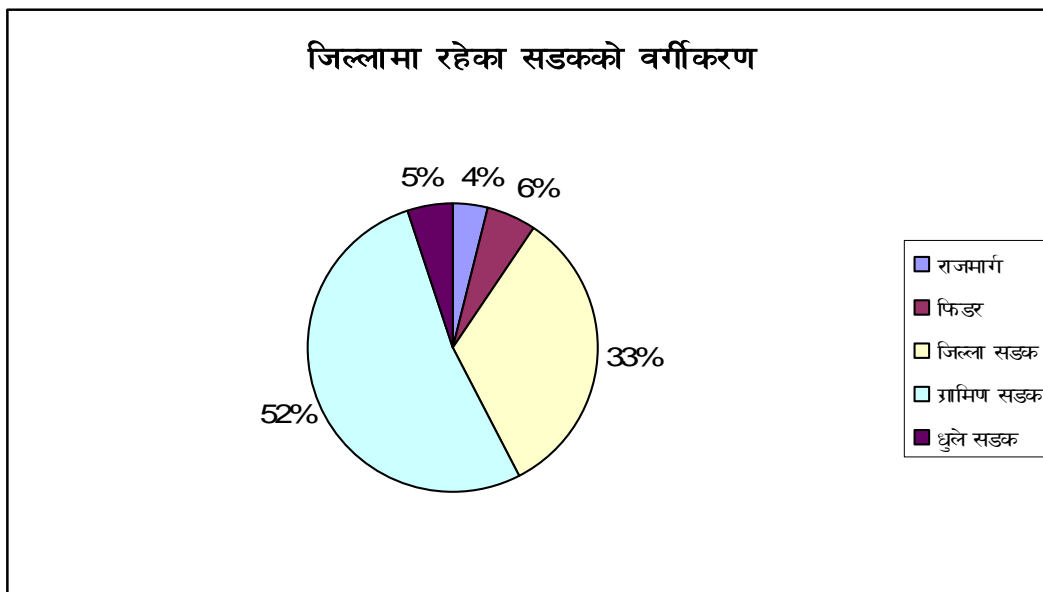
क्र.सं.	सडकको प्रकार	राजमार्ग	फिडर	जिल्ला सडक	ग्रामीण सडक	धुले सडक	जम्मा
१	कालोपत्रे	१५.००	२३.००	३४.४५	८.४०	०	८०.८५
२	ग्राभेल/कच्ची	०	०	९६.९०	२००.८८	२०.१०	३१७.८८
	जम्मा	१५.००	२३.००	१३१.३५	२०९.२८	२०.१०	३९८.७३

स्रोत : DTMP, Bhaktapur 2009

तालिका नं ७० : भक्तपुर जिल्लाका रहेका विभिन्न स्तरका जम्मा सडकको विवरण

क्र.सं.	सडकको प्रकार	जम्मा कि.मि.
१	राजमार्ग	१५.००
२	फिडर	२३.००
३	जिल्ला सडक	१३१.३५
४	ग्रामीण सडक	२०९.२८
५	धुले सडक	२०.१०
६	जम्मा	३९८.७३

जिल्लामा रहेका सडकको वर्गीकरण

ग्रामीण जनताको यातायात आवश्यकता (Access Needs)

यस जिल्लाका ग्रामीण जनतालाई यातायात सेवा उपयोग गर्न औसत ३० मिनेट हिंडनुपर्ने अनुमान छ। जिल्लाको १६ गा.वि.स.मा बाह्रै महिना यातायात चल्ने सडक छ।

जिल्लाबाट जिल्ला बाहिरका महत्वपूर्ण स्थलहरूमा पुग्न प्रयोग गरिने यातायात रूटहरूमा प्रमुख रूपमा अरनिको राजमार्ग रहेको छ। जसबाट पूर्वी भेगका काभ्रेपलान्चोक, सिन्धुपाल्चोक, दोलखा, रामेछाप, सिन्धुली र पश्चिमको काठमाडौं र ललितपुर जिल्लाहरूसँग सम्पर्क पनि गर्न सकिएको छ।

सडकको वर्गीकरण

सडकको प्रयोग तथा मर्मत संभार गर्ने आधारमा सडकको वर्गीकरण यसप्रकार भएको पाइन्छ।

राष्ट्रिय सडक: अरनिको राजमार्गको मनोहरा-साँगा खण्डको करिब १५ कि.मि. सडक यस जिल्लामा पर्दछ। सहायक राजमार्ग (feeder road) तर्फ सल्लाघारी-नगरकोट २३ कि.मि. रहेको छ।

जिल्ला सडक: जिल्लामा १३१.३५ कि.मि. जिल्ला सडक रहेको छ (यसमा शहरी सडक र जिल्ला सडक समावेश छ)।

ग्रामीण सडक: एक गाविसबाट अर्को गाविस जोड्ने सडकलाई ग्रामीण भनिएको र यस्ता सडकहरूको निर्माण, सञ्चालन र मर्मतसंभार स्थानीय निकायले गर्ने गर्दछन्। यस जिल्लामा कूल २०९.२८ कि.मि. ग्रामीण सडक रहेको छ। यसमा कृषि सडक समेत समावेश छ।

धुले सडक : जिल्लामा करिब २०.१० कि. मी. धुले सडक निर्माण भै सकेको छ।

जिल्ला सडकहरूको विस्तृत विवरण

जिल्लाका ग्रामीण सडकहरूलाई प्रमुखरूपमा जिल्ला सडक, ग्रामीण सडक, शहरी सडक र गोरेटो/घोडेटो सडक गरी ४ भागमा बाँडिएको छ। कृषि सडकलाई ग्रामीण सडक वर्गीकरण भित्रै समावेश गरिएको छ। यस जिल्लाका सबै गाविस जोड्ने गरी प्रस्तावित चक्रपथ (५३.०५ कि.मि.) जिल्ला सडकमा नै समावेश छ। चक्रपथको विस्तृत विवरण तल दिइएको छ।

तालिका नं ७१ : जिल्ला सडक गुरुरोजनामा अन्तरगतका सडकहरूको विवरण :

SN	Road Code	Transport Linkage	Total Length	Remarks
DTMP District Roads				
1	26A001R	Bhaktapur Ring Road		
a	26A001R	Lohakanthali - Sanothimi - Magargau - Tigni - Saraswatikhel - Khadkadil - Gelalgau	8.25	Thimi, Duwakot, Jhaukhel
b	26A001R	Gelalgau - Sangdaha - Indreko Kholsa - Nyachopauwa - Pauwa - Telkot	8.00	Jhaukhel, Changu, Chhaling
c	26A001R	Telkot - Muhanpokhari - Ban Pandheri - Chareli - Khawa	6.55	Nagarkot, Bageswari, Sudal
d	26A001R	Khawa - Kharidol - Khulalgau - Bhungal - Sanga(DPS)	6.60	Tathali, Chittapol
e	26A001R	Sanga (DPS) - Palanse	2.15	Nankhel
f	26A001R	Palanse - Nangkhel - Taudol - Paukhel - Suryabinayak	7.50	Nankhel, Sipadol
g	26A001R	Suryabinayak - Gundu - Tarkhagal - Biruwa	7.25	Katunje, Gundu, Dadhikot
h	26A001R	Biruwa - Sumelgau - Sirutar - Balkot - Kausaltar - Lahakanthali	6.75	Dadhikot, Sirutar, Balkot, Thimi
2	26A002R	Mahakali Chowk - Pakaunepait - Changu	6.25	Chhaling, Changu
3	26A003R	Bastakoti Chowk - Khadkadil	3.40	Duwakot
4	26A004R	Byasitole - VDC Office (Jhaukhel) - Gelalgau	3.75	Jhaukhel
5	26A005R	Chyamasingh (Bhaktapur) - Amaldol (Nala)	6.20	Tathali
6	26A006R	Brahmayani - Nyabu - Dadheko Pipalbot - Tukucha Simana - Kalamasi	8.65	Sudal
7	26A007R	Chakrapani Chowk - Gamcha - Luvu	6.00	Katunje, Dadhikot, Sirutar
8	26A008R	Paukhel (VDC office Sipadol) - Adarsha Chowk	3.00	Sipadol
9	26A009R	Balkot School (VDC Chowk) - Sundarnagar (Arniko Highway)	2.15	Thimi, Balkot
10	26A010R	Pauwa - Salambutar (Sankhu)	6.00	Changu
11	26A011R	Subidhanagar - Pagaritol - Healthpost - VDC office (Bageshwari) - Chorghare	4.50	Bageswari
12	26A012R	Sanga - Kakrabari - Ashapuri	7.00	Nankhel
DTMP Village Roads				
1	26B001R	Barudkhana - Paidhoka - Saraswatikhel	2.00	Duwakot
2	26B002R	Phaidhoka - Rokagau (Rupathali)	1.30	Duwakot
3	26B003R	Kamalpokhari - Lakila - Pakaunepati	1.20	Jhaukhel, Chhaling
4	26B004R	Gelalgau - Dahalgau - Pikhel	3.00	Jhaukhel, Chhaling
5	26B005R	VDC Bhawan (Jhaukhel) - Mahakal Chowk (Duwakot)	1.85	Jhaukhel, Duwakot
6	26B006R	Nyachopauwa - halchhap - Sangdaha - Mulpani	4.00	Changu
7	26B007R	Nyachopauwa - Khoriyagau - Mangaltar	3.00	Changu
8	26B008R	Telkot - Pikhel (Nateshwari)	4.72	Chhaling
9	26B009R	Kharipati - VDC Bhawan (Chhaling) - Damaikholsa	3.50	Chhaling
10	26B010R	Telkot - Gaonsuli	2.20	Chhaling
11	26B011R	Kharipati - Manakamana Mandir	1.20	Chhaling
12	26B012R	Telkot - Gairigau - Bhattedanda	8.50	Nagarkot
13	26B013R	Gadgade (Sun Rise Hotel) - Bhattedanda	1.50	Nagarkot
14	26B014R	Laptandanda - Manikarnikaghat - Healthpost	3.00	Bageswari

SN	Road Code	Transport Linkage	Total Length	Remarks
15	26B015R	Bhatkekopati - Jitpur - Mahamanjushree	6.17	Bageswari, Sudal
16	26B016R	Bansbari - Dandagau - Jitpur	2.45	Bageswari, Sudal
17	26B017R	Kharkapul - Nyabu	3.00	Tathali, Sudal
18	26B018R	Kharkapul - Halalgau	3.50	Tathali
19	26B019R	Maheshwarighat - Devi High School (Saudol)	4.00	Tathali
20	26B020R	Nalinchowk - Saudol - Phaidhoka	3.00	Chittapol, Tathali
21	26B021R	Jorpati - Puwargau - Dahagau - Bhangal	3.00	Chittapol
22	26B022R	Jorpati - Karkigau - Kaldaha	3.00	Chittapol
23	26B023R	Nangkhele - Chamthali - Bhatethikura	1.50	Nankhel
24	26B024R	Jorpati - Chamthali	2.50	Nankhel
25	26B025R	Gunchatole - Ghyampedanda - Ashapuri	7.00	Sipadol
26	26B026R	Dolgau - Jagate (Police Station)	2.50	Sipadol
27	26B027R	Dandagau - Adarsha Chowk	3.00	Sipadol
28	26B028R	Gundu VDC Bhawan (Tithali) - Hinchowk	3.00	Gundu, Dadhikot
29	26B029R	Budhigandaki Bridge - Kiwachowk - Makalepati	2.00	Gundu
30	26B030R	Basnetgau (VDC Bhawan, Gundu) - Ranikhola - Pipaldanada	3.00	Gundu
31	26B031R	Pandu Bazar - Ganeshbatika - Kaspaltole - Koldanda	3.50	Katunje
32	26B032R	Shushil Bhairab - Thapatole - Amar Chalchitra	2.00	Katunje, Dadhikot
33	26B033R	Shrijananagar - Basutole - Kaspaltole	1.50	Katunje
34	26B034R	Nayathimi - Hinchowk- Gamcha - Dadhikot- Tarkhagal	6.00	Dadhikot
35	26B035R	Gamcha - Dadhikot - Sumelgau	2.00	Dadhikot, Sirutar
36	26B036R	Dakshinbarahi - Salampakha - Chitrapur - Kheusi - Dadhikot - Tarkhagal	6.00	Dadhikot
37	26B037R	Chitrapur - Sirutar - Karkigau	1.50	Dadhikot, Sirutar
38	26B038R	Saraswati Mandir - Nayabasti	1.80	Balkot
39	26B039R	Mahendraswami H. School - Adhikaritole	1.30	Balkot
40	26B040R	Baghmarepati - Prajapatitole	1.70	Sudal
41	26B041R	Sudal VDC,4 - Healthpost	1.60	Sudal
42	26B042R	Bhandarigau - Old Healthpost - Mahadevsthan	1.45	Sudal, Bageswari
43	26B043R	Chareli - Kalamasi	1.00	Sudal, Bageswari
44	26B044R	ward no. 8 - Ward no. 6 of Sipadol	2.40	Sipadol
45	26B045R	ward no. 1 - Ward no. 2 of Sipadol	1.45	Sipadol
46	26B046R	ward no. 7 - Ward no. 8 of Sirutar	1.50	Sirutar
47	26B047R	Arniko High School (Gamcha) - via Sirutar,7,8 - Luvu	2.10	Dadhikot
48	26B048R	Adhikaritole - via Sirutar - Luvu	1.50	Dadhikot, Sirutar

तालिका नं ७२: जिल्ला सडक गुरुयोजनाले निर्दिष्ट गरेका प्राथमिकता प्राप्त सडकहरु :

SN	Road Ref.	Name of roads	length	Score	Remarks
1	26A014R	Bhatkekopati - Jitpur - Mahamanjushree - Chareli - Kalamasi - Nagarkot	13.20	225.83	Maintenance, Rehabilitation, Upgrading
2	26A005R	Chyamasingh (Bhaktapur) - Amaldol - Nala	6.60	225.20	
3	26A015R	Jagati Police Station - Doleshwar - Ashapuri	7.00	224.57	"
4	26B008R	Telkot - Chhaling - Changu VDC Office - Nepal Engineering College	7.08	223.93	"
5	26C012R	Bode - Silkopati - Puranobato - Manohara	3.50	70.0	New Const.

SN	Road Ref.	Name of roads	length	Score	Remarks
6	26A001R	Ring Road	53.05	223.67	Maintenance, Rehabilitation, Upgrading
	26A001R	Lohakanthali - Sanothimi - Magargau - Tigni - Saraswatikhel - Khadkadil - Gelalgau			
	26A001R	Gelalgau - Sangdaha - Indreko Kholsa - Nyachopauwa - Pauwa - Telkot			
	26A001R	Telkot - Muhanpokhari - Ban Pandheri - Chareli - Khawa			
	26A001R	Khawa - Kharidol - Khulalgau - Bhungal - Sanga(DPS)			
	26A001R	Sanga (DPS) - Palanse			
	26A001R	Palanse - Nangkhel - Taudol - Paukhel - Suryabinayak			"
	26A001R	Suryabinayak - Gundu - Tarkhagal - Biruwa			"
	26A001R	Biruwa - Sumelgau - Sirutar - Balkot - Kausaltar - Lahakanthali			"
7	26A004R	Byasi - Jhaukhel VDC Office - Kotadol - Jyoti Lingeswor	3.25	222.03	"
8	26B002R	Khatriol - Medical College - Phaidhoka Ganesh - Saraswatikhel	1.30	221.40	"
9	26B045R	Sainik Shikshalaya (Kharipati) - Chhaling VDC Office	2.00	220.77	"
10	26B006R	Nepal Engineering College - Changu ward no.2 , Kuikel gau - Nyachopauwa School	4.00	220.16	"
11	26B012R	Telkot - Bhattedanda	8.50	219.90	"
12	26A008R	Adarsha Bus Stop - Sipadol VDC Office	3.00	219.87	"
13	26B031R	Pandu Bazaar-Ganesman Batika-Banachaur-KatunjeVDC	3.50	219.87	"
14	26B034R	Nayathimi - Hinchowk- Gamcha - Dadhikot- Tarkhagal	5.00	219.87	"
15	26B030R	Basnetgau (VDC Bhawan, Gundu) - Ranikhola - Pipaldanada	3.50	218.23	"
16	26B059R	Nangkhel ,6 - Dokekhola - Kakrabari - Ashapuri	5.00	218.00	"
17	26A013R	Jorpati (Arniko Highway) - Chitapol - Tathali Healthpost	2.80	217.97	"
18	26A006R	Brahmayani - Nyabu - Dadheko Pipalbot - Tukuca Simana - Kalamasi	8.65	216.97	"
19	26B016R	Basbari - Jitpur - Bageshwari Old Health post	3.00	216.47	"
20	26B015R	Bageshwari - Bhadrakali - New Health post	1.00	216.33	"
21	26B020R	Phaidhoka - Saudol - Ramche - Arniko Highway	3.00	216.17	"
22	26B095R	Kharkapul - Pujaripati - Amaldol - Nala	2.00	215.70	"
23	26B018R	Kharkapul - Khawa (Sweeti Pul)	3.50	215.20	"
24	26B011R	Kharipati - Manakamana	1.20	215.10	"
25	26B010R	Telkot - Chhaya Basti - Gadgade Pul	2.20	215.07	"
26	26B037R	Thimi - Chitrapur - Sirutar - Luvu	4.00	215.07	"
27	26B042R	Lukhpati - Sashatra Police - Nepal Engineering College	2.50	214.50	"
28	26B043R	Dungepati - Gudigau - Dadheputhe - Gaidagau - Chhaling VDC Office	2.00	214.33	"
29	26B053R	Ratopati - Bhajubhairab - Digau - Radhakrishna school - Telkot	4.50	214.17	"
30	26A010R	Pauwa - Salambutar (Sankhu)	6.00	213.80	"
31	26B039R	Chitrapur - Khukundol - Mahendra Shanti. Ma Vi. - Godavari Khola	3.00	213.50	"
32	26A003R	Bastakoti Chowk - Khadkadil - Duwakot	3.40	213.13	"
33	26A002R	Mahakali Chowk - Pakaunepait - Changu	6.25	213.00	"
34	26A007R	Chakrapani Chowk - Gamcha - Luvu	4.50	212.87	"
35	26A009R	Balkot School (VDC Chowk) - Sundarnagar	2.15	212.60	"
36	26A011R	Subidhanagar - Pagaritol - Healthpost - VDC office (Bageshwari) - Charghare	4.50	212.50	"
37	26B085R	Nagarkot Phedi - Giritol - Naya Basti - Pagaritol	2.25	212.37	"
38	26B094R	Nyeupane gau - nec College	1.00	212.27	"

SN	Road Ref.	Name of roads	length	Score	Remarks
39	26B093R	Duwakot,4 - Khadkadil - Byasi,6	1.00	212.13	"
40	26B069R	Trolley Bus Stop - Sundar Basti	1.00	212.03	"
41	26B061R	Ghalante - Chundevi - Tindhara	1.00	212.00	"
42	26B071R	Tindhara - Kiwa Chowk Sadak	1.50	211.93	"
43	26B062R	Chitrapur - Gamcha - Sikaritar - Tarkhagal (School)	2.50	211.78	"
44	26B096R	Devi High School - Gothalechaur	1.00	211.67	"
45	26B033R	Shrijananagar - Basutole - Kaspaltole	1.50	211.53	"
46	26B064R	Balbinayak School - T.V. Hospital	1.50	211.37	"
47	26B019R	Maheshwarighat - Devi High School (Saudol) - Chittapol - Sangam marg	4.00	211.30	"
48	26B024R	Nalinchok - Chamthali	2.00	211.13	"
49	26B023R	Bhatedhikura - Nangkhel	2.00	210.93	"
50	26B068R	Hanumantepul - Tajtol - Joshigau	1.30	210.80	"
51	26B067R	VDC Bhawan (Dadhikot) - Katunje Sadak	1.40	210.20	"
52	26B029R	Budhigandaki Bridge - Kiwachowk - Makalepati	2.00	209.37	"
53	26B079R	Salpa - Sanga - Puranobato	1.50	209.17	"
54	26B028R	Gundu VDC Bhawan (Tithali) - Hinchowk	3.00	208.55	"
55	26B003R	Kamalpokhari - Lakila - Pakaunepati	1.20	208.10	"
56	26B084R	Tathali VDC Office - Balatol - Sudal,3 - Checkpost	1.50	207.28	"
57	26B056R	Sudal VDC Office (Jitpur) - Balkumari - Baniyatole	2.00	206.97	"
58	26B092R	Duwakot VDC Office - Dobhan - Saraswatikhel	1.25	206.20	"
59	26B063R	Adhikaritol - Balbatika Primary school	1.30	205.83	"
60	26B098R	Pandit Pandhero - Khadkatol - Khatritol - VDC Bhawan	2.00	205.70	"
61	26B073R	Gundu,5 - Manthali - Suryabinayak	1.20	205.07	"
62	26B081R	Hawai ground - Salpa - Deujagau	1.00	204.75	"
63	26B074R	Gunchatol - Ghyampedanda - Ranikot - Baghbhairab	5.00	204.43	"
64	26B080R	Bhanjyang - Damaigau - Sanga	1.50	204.28	"
65	26B021R	Jorpati - Puwargau - Dahagau - Bhangal	3.00	204.10	"
66	26B065R	Krishna Mandir - Ganesh Primary School	0.75	203.17	"
67	26C011R	Nyachopauwa - Budhathoki - Gautameswar - Jyoti Lingeswar	2.00	58.8	New Construction
68	26C010R	Nankhel - Royale Bebar	2.00	58.6	"
69	26C005R	Triveni - Ballea - Annamting	2.00	55.4	"
70	26C008R	VDC Bhawan - Manthali	1.25	54.9	"
71	26C002R	Salimpat - Pakandol - Dadhikot	0.60	52.0	"

Source: जिल्ला प्रविधिक कार्यालय, जिल्ला सडक गुरु योजना २०६७

जिल्ला सडक गुरुयोजना पूर्ण रूपले कार्यान्वयनमा देखा परेका समस्याहरु :

भक्तपुर जिल्लाले तयार गरेको जिल्ला सडक गुरुयोजनाको समिक्षा गर्दा जिल्लास्थित सरोकारवालाहरुले यसको कार्यान्वयनमा हुबहु पालना गरिएको पाइदैन । खास गरेर जिल्ला विकास समितिले निर्माण गर्ने सडक र यस मातहतका अन्य सरोकारवालाहरुलाई सडक गुरुयोजना अनुसार कार्यान्वयनको लागि ठोस प्रयास गरेको देखिदैन । यसका साथै निम्न कारणहरुले गर्दा जिल्ला सडक गुरुयोजनाको पूर्ण कार्यान्वयन हुन नसकेको देखिन्छ ।

- आवश्यकता अनुसारको पर्याप्त बजेटको कमी
- राजनैतिक खिचातानी
- वर्तमान द्वन्द र यसबाट श्रृजित परिणामहरु ।

तालिका नं ७३: डिभिजन सडक कार्यालय, भक्तपुर अन्तर्गतका सडकहरुको अवस्था

क्र.सं.	सडकको प्रकार	लम्बाई (कि.मी.)	अवस्था
१	राष्ट्रिय राजमार्ग	१४.१२	कालोपत्रे
२	फिडर रोड	२३	कालोपत्रे
३	प्रस्तावित फिडर रोड	७४.४७	मिश्रित
४	रणनैतिक शहरी सडक	५.२७	कालोपत्रे

स्रोत: डिभिजन सडक कार्यालय भक्तपुर, २०६७

७, सञ्चार प्रणाली

विकास निर्माणको गतिलाई तिव्र पार्न सूचना प्रणालीको अत्यन्त महत्वपूर्ण भूमिका हुन्छ। सञ्चार अन्तर्गत टेलिफोन, इमेल, इन्टरनेट, हुलाक, रेडियो, टेलिभिजन र पत्रपत्रिका आदि पर्दछन्। भक्तपुर जिल्लाको टेलिफोन वितरण सम्बन्धी विवरण तल दिइएको छ।

तालिका नं ७४ : जिल्लामा टेलिफोनको विवरण स्थिति (आ.व. ०६५।६६)

क्र. सं.	टेलिफोन			सुविधा पुगेका गाविस / नगरपालिका	
	प्रणाली	लाइन क्षमता	वितरण संख्या	संख्या	नाम
१	टेलिफोन (लेण्ड लाईन)	१४२३१	१०८८२		भक्तपुर नगरपालिका, सिपाडोल, कटुन्जे, गुण्डु, दुवाकोट, चागु, छालिङ, भौखेल, नगरकोट, सुडाल, वागेश्वरी, ताथली, चित्तापोल

स्रोत नेपाल टेलिकम भक्तपुर २०६७

तालिका नं ७५ : हुलाक मार्फत पुऱ्याइएका सेवाहरुको तुलनात्मक विवरण

क्र.सं.	सेवा विवरण	२०६४	२०६५	२०६६
१	हुलाक टिकट विक्री	१०८९८०२	११४९०६५	१२४२२७८
२	पोष्ट बक्स वितरण/नविकरण	४७६५१	४३१२०	५६०४५
३	धनादेश कमीशन	६८२	९३६	४५९
४	काउण्टर अटोमेशन	३४६५६	६३७३४	-
५	हुलाक बचत बैंक	१४८३६३७२	१४८८७९३४	१२५०००००
६	चिठ्ठि पत्र दर्ता एवं वितरण	१६५१०९ थान	१०९३२१ थान	१००३७४ थान
७	पत्र पत्रिका दर्ता /नविकरण	-	-	८४
८	टेण्डर फारम विक्री	-	-	१००००

स्रोत : जिल्ला हुलाक कार्यालय भक्तपुर, २०६७

तालिका नं ७६ : एक्सप्रेस डेलिभरी मार्फत वार्षिक सरदर चिठीपत्र आदानप्रदान सम्बन्धी विवरण २०६६

वर्ष	सरदर वार्षिक चिठी/पुलिन्दा आदानप्रदान संख्या (थान)	रजिष्ट्री, दूत र साधारण
२०६२/०६३	२३६५२०	रजिष्ट्री, दूत र साधारण
२०६३/०६४	२२४७८०	रजिष्ट्री, दूत र साधारण
२०६४/०६५	१६५१०९	रजिष्ट्री, दूत र साधारण
२०६५/०६६	१०९३२१	रजिष्ट्री, दूत र साधारण
२०६६/०६७	१००३७४	रजिष्ट्री, दूत र साधारण

स्रोत : जिल्ला हुलाक कार्यालय भक्तपुर

तालिका नं ७७ : जिल्लामा दर्ता भएका पत्रपत्रिकाहरूको विवरण

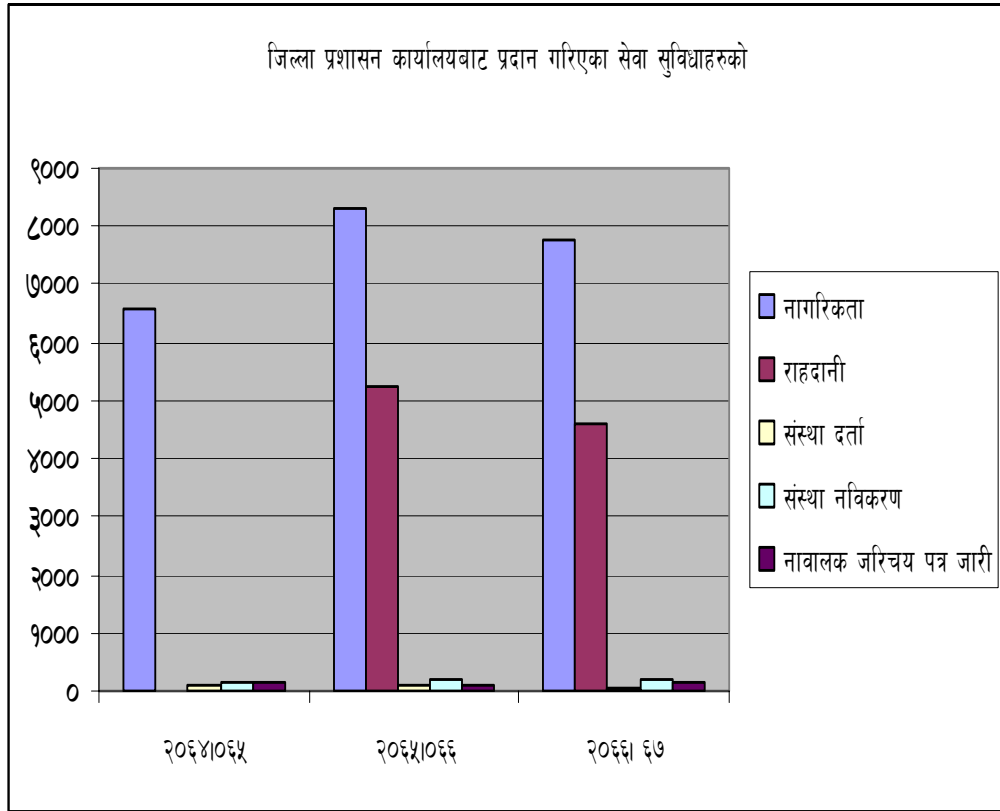
क्र.सं	विवरण	दर्ता संख्या
१	दैनिक	३
२	साप्ताहिक	३१
३	पाक्षिक	५
४	मासिक	४०
५	द्वैमासिक	९
६	त्रैमासिक	८
	जम्मा	९६

स्रोत: जिल्ला प्रशासन कार्यालय २०६७

तालिका नं ७८: जिल्ला प्रशासन कार्यालयबाट वितरण गरिएका नागरिकता, राहदानी, परिचयपत्र, सिफारिस लगायतका विवरण

क्र.सं	विवरण	२०६४।०६५	२०६५।०६६	२०६६। ६७
१	नागरिकता	६५८६	८२८७	७७५१
२	राहदानी	विषयवस्तु उपलब्ध नभएको	५२५८	४६११
३	संस्था दर्ता	८४	७५	६०
४	संस्था नविकरण	१५१	१८४	१९७
५	नावालक जरिचय पत्र जारी	१४०	११८	१६५

०६६ चैत्र सम्मको मात्र) स्रोत : जिल्ला प्रशासन कार्यालय ०६७

८. विद्युत तथा वैकल्पिक उर्जा विकास स्थिति

जिल्लाको निर्वाचन क्षेत्र अनुसार विद्युत प्रयोग गर्ने ग्राहक संख्या तथा लाभान्वित जनसंख्या सम्बन्धी विवरण निम्न अनुसार रहेको छ।

तालिका नं ७९ निर्वाचन क्षेत्र अनुसार विद्युत सम्बन्धी विवरण

क्र.सं.	गाविस/नगरपालिका	ग्राहक संख्या	लाभान्वित जनसंख्या
निर्वाचन क्षेत्र नं. १			
१	सुडाल	११०८	५५४०
२	ताथली	६८९	३४४५
३	दुवाकोट	१२७६	६३८०
४	छालिङ	९५२	४७६०
५	भौखेल	१०७१	५३५५
६	नगरकोट	६७०	३३५०
७	चाँगु नारायण	७०१	३५०५
८	मध्यपुर थिमी नगरपालिका		
९	भक्तपुर नगरपालिका	११९४३	५९७१५
१०	वागेश्वरी	१०४९	५२४५
	वलुवापाटी कार्भे	२७५	१३७५
	जम्मा	१९७३४	९८६७०
निर्वाचन क्षेत्र नं. २			
१	सिरुटार		
२	दधिकोट		
३	बालकोट		
४	कटुञ्जे	२२०५	११०२५
५	गुण्डु		
६	सिपाडोल	१४९१	७४५५
७	नङ्खेल	१०७०	५३५०
८	चित्तपोल	७७२	३८६०
	च्याले कार्भे	३१०	१५५०
	जम्मा	५८४८	२९२४०
	कुल जम्मा	२५५८२	१२७९१०

स्रोत: नेविप्रा, भक्तपुर, २०६७

९. खानेपानी तथा सरसफाई

जिल्लामा खानेपानी उपलब्धताको स्थिति :

भक्तपुर जिल्लामा विभिन्न सरोकारवालाहरु जस्तै : काठमाडौं उपत्यका खानेपानी लिमिटेड, जिल्ला विकास समिति तथा गाउँ विकास समितिहरुले खानेपानी तथा सरसफाईको क्षेत्रमा विगतका वर्षहरु देखि नै काम गर्दै आएको देखिन्छ। अन्य निकायबाट यथेष्ट विवरण प्राप्त नभएको सन्दर्भमा खानेपानी डिभिजन कार्यालयले पुऱ्याएको सेवालाई मात्र निम्नानुसार उल्लेख गरिएको छ।

तालिका नं. ८० : खानेपानी उपलब्धताको स्थिति

क्र.सं.	गाविस/नगरपालिका	लाभान्वित जनसंख्या
१	चित्तपोल	३४५२
२	चाँगु	३६५०
३	सुडाल	६२६१
४	दुवाकोट	४३६०
५	ताथली	६७८४
६	सिरूटार	३५९४
७	नगरकोट	४९२०
८	कटुञ्जे	११४७०
९	दधिकोट	६३२६
१०	बालकोट	१३७४४
११	भोखेल	३२१०
१२	नङ्खेल	३९५६
१३	सिपाडोल	-
१४	छालिङ्ग	३१५
१५	वागेश्वरी	३८९८
१६	गुण्डु	६३१७
१७	भक्तपुर नगरपालिका	-
१८	मध्यपुर थिमी नगरपालिका	-
जम्मा		८२२४७

स्रोत: खानेपानी तथा सरसफाई डिभिजन कार्यालय भक्तपुर २०६७

तालिका नं ८१: जिल्लामा चर्पी प्रयोग गर्ने घर परिवार संख्या

क्र.सं	विवरण	संख्या	प्रतिशत
१	पक्की सुरक्षित चर्पी प्रयोग गर्ने घर परिवार	३८२६२	८३.९१
२	कच्ची अस्थायी चर्पी प्रयोग गर्ने घर परिवार	७३३३	१६.०९
३	जम्मा चर्पी प्रयोग गर्ने घर परिवार	४५५९५	१००

यस जिल्लामा चर्पी प्रयोगको स्थितीलाई हेर्दा १६.०९ प्रतिशत जनसंख्याले अभ्रपनि सुरक्षित चर्पीको प्रयोग गर्न बाकि रहेको देखिन्छ ।

तालिका नं ८२: गाविस/नगरपालिका अनुसार घरेलु शौचालयको संख्या

क्र. सं.	गाविस, नगरपालिका	घर संख्या	चर्पी संख्या
१	चित्तपोल	१३३७	९४९
२	चाँगु	११९८	९०३
३	सुडाल	१३६४	११०६
४	दुवाकोट	१५७३	१३१७
५	ताथली	१२४८	९८५
६	सिरूटार	८९२	७६२

क्र. सं.	गाविस, नगरपालिका	घर संख्या	चर्पि संख्या
७	नगरकोट	८०७	४६९
८	कटुञ्जे	१५१०	१३९५
९	दधिकोट	१८८६	१५३४
१०	बालकोट	२२७०	२०५३
११	फोस्वेल	१३०५	१२८०
१२	नडस्वेल	१०५५	८२७
१३	सिपाडोल	१४०५	९७१
१४	छालिङ्ग	१५१०	१०७२
१५	वागेश्वरी	१३८०	१०९७
१६	गुण्डु	११२४	९०६
१७	भक्तपुर नगरपालिका	१२५०५	१०६३९
१८	मध्यपुर थिमी नगरपालिका	११२२६	९९९७
	जम्मा	४५५९५	३८२६२

स्रोत: खानेपानी तथा सरसफाई डिभिजन कार्यालय भक्तपुर २०६७

यस जिल्लामा समुदायमा आधारित र विद्यालयमा आधारित सरसफाई कार्यक्रम मार्फत खुल्ला दिसा मुक्त क्षेत्र घोषणा गुण्डु गाविस वडा नं. ८ किवाचोकमा सम्पन्न भएको छ।

व्यापार, पर्यटन तथा सेवा क्षेत्रका विद्यमान समस्या र सवालहरू

१. भक्तपुर भ्रमण गर्ने पर्यटकबाट आर्जन भएको रकमको प्रतिफल ग्रामीण क्षेत्रले पाउन सकेको छैन। ग्रामीण पर्यटन प्रवर्द्धन गर्ने योजना र रणनीतिको अभाव छ।
२. स्थापित उद्योगधन्धा बन्द हुने क्रम बढ्दो छ। यिनको स्थायीत्व र दीगोपना ल्याउनेतर्फ पहल हुन सकेको छैन।
३. भक्तपुरलाई खास खास परम्परागत/स्थानीय उत्पादनको बजार केन्द्रको रूपमा स्थापित गराउन सकिएको छैन।
४. सेवा उद्योगलाई विशिष्टीकरण गर्न सकिएको छैन। फलतः यस क्षेत्रबाट अपेक्षित प्रतिफल जिल्लाले लिन सकेको छैन।
५. भक्तपुरमा पर्यटक बसाइ दिन लम्ब्याउने गरी प्याकेज कार्यक्रम संचालन हुन सकेको छैन।
६. एक गाविस एक उत्पादनको राष्ट्रिय नितिलाई यस जिल्लामा लागु गर्न सकिएको छैन।

व्यापार, पर्यटन तथा सेवा क्षेत्रका संभावना तथा अवसरहरू

१. काष्ठकला, धातुकला, परम्परागत कपडा, टोपी, जस्ता व्यवसायमा भक्तपुरको अलग्गै पहिचान हुने गरी विशिष्टीकरण गर्ने संभावना छ।
२. सांस्कृतिक एवम् ऐतिहासिक जिल्लाको रूपमा भक्तपुरलाई प्रवर्द्धन गरी “भक्तपुर पर्यटन कार्यक्रम” संचालन गरी पर्यटन व्यवसायलाई संचालन गर्न सकिने संभावना छ।
३. सूर्यविनायक क्षेत्रलाई धार्मिक पर्यटन र बर्ड वाचिङ स्थल (९९ प्रजातिका चरा पाइने) को रूपमा विकास गर्न सकिने।
४. नगरकोटलाई हिमाल दृष्यावलोकन, प्रकृति पर्यटन र मनोरञ्जन स्थलको रूपमा विकास गर्न सकिने।
५. भक्तपुर-चाँगु-नगरकोट-धुलिखेल-भक्तपुर पदयात्रा मार्ग (trekking route) विकास गर्ने राम्रो संभावना रहेको।

१०. सामाजिक पूर्वाधार तथा सेवा

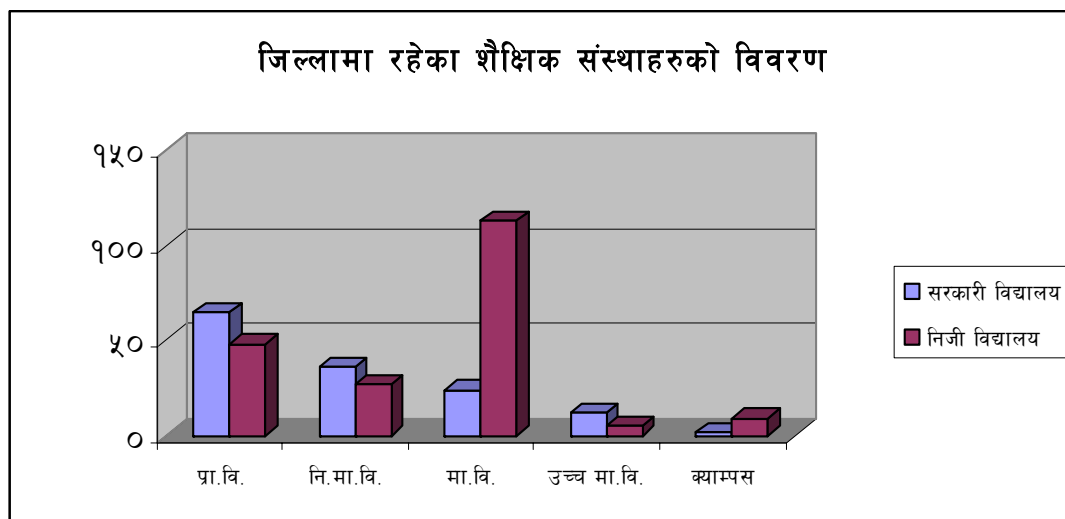
१०.१ शिक्षा

सामाजिक पूर्वाधारको एउटा महत्वपूर्ण विषय शिक्षा हो । शिक्षामाथि सबैको पहुँच पुऱ्याउनु प्रजातान्त्रीक सरकारको प्रमुख दायित्व भित्र पर्दछ । यसको लागि जिल्लाको माग र आपूर्ति स्थितिको विश्लेषण गर्नुपर्ने हुन्छ । विद्यालय जाने उमेरको जनसङ्ख्या (school age population) का आधारमा माग तथा उपलब्ध विद्यालय सुविधाले सेवाको उपलब्धताको स्थितिलाई भल्काउँछ । यस जिल्लामा गाविस अनुसार सरकारी तथा निजी विद्यालयहरु अवस्था निम्न अनुसार रहेकोछ ।

तालिका नं ८३ : जिल्लामा विद्यालयहरुको विवरण :

तह	सरकारी विद्यालय	निजी विद्यालय	जम्मा
प्रा.वि.	६५	४८	११३
नि.मा.वि.	३६	२७	६३
मा.वि.	२४	११३	१३७
टेक्नीकल संस्था	०	०	०
उच्च मा.वि.	१२	५	१७
क्याम्पस	२	९	११
जम्मा	१३९	२०२	३४१

स्रोत : जिल्ला शिक्षा कार्यालय, ०६७

तालिका नं ८४ : जिल्लामा विद्यार्थी विवरण:

विद्यार्थीको किसिम	पूर्व प्रा. वि.	प्रा.वि.	नि.मा.वि.	मा.वि.	उ.मा.वि.
छात्र	७७०८	१६१४०	९४७६	५६४१	२१४३
छात्रा	७१५१	१५४१८	९१६९	६००५	२४२९
जम्मा	१४८५९	३१५५८	१८६४५	११६४६	४५७२

तालिका नं. ८५: विभिन्न तहका विद्यार्थीहरूको स्थिति :

कक्षा/ विवरण	१		२		३		४		५		निमावि	मावि	उमावि
	छात्रा	छात्र	छात्रा	छात्र	छात्रा	छात्र	छात्रा	छात्र	छात्रा	छात्र			
विद्यार्थी मध्ये	३२१८	३१५२	३१४४	३१००	२९०५	३२११	३०४९	३२८३	३१०२	३३९४	१८६४५	११६४६	४५७२
कक्षागत प्रतिशत (%)	५०.५	४९.५	५०.४	४९.६	४७.५	५२.५	४८.२	५१.८	४७.५	५२.२			
प्रा.वि. कक्षागत प्रतिशत	२०.२		१९.८		१९.४		२०.१		२०.६				

स्रोत : स्थिति प्रतिवेदन २०६६/६७, जिशिका

तालिका नं ८६: शिक्षा स्रोत केन्द्रहरूको विवरण

क्र.सं.	स्रोत केन्द्रको नाम	सेवा दिने विद्यालय संख्या	सम्बन्धित गाविस/नगरपालिकाहरूको नाम
१	कृष्ण उ मा वि. स्वरीपाटी	२८	छालिङ, वागेश्वरी, नगरकोट
२	गणेश मा.वि. ताथली	२०	सुडाल, ताथली,
३	बागेश्वरी उ.मा.वि. च्यामासिंह	५०	भक्तपुर नगरपालिका
४	चांगुनारायण उ.मा.वि. चांगु	२८	द्युवाकोट, भौखेल, चांगु
५	श्रीपद्म उ.मा.वि. दरवारक्षेत्र	५२	भक्तपुर नगरपालिका
६	जोरपाटी मा.वि. जोरपाटी	२९	न्डखेल, चित्तपोल, सिपाडोल
७	आर्दश मा.वि. सानोथिमी	६२	म. थिमि नगरपालिका
८	अरनिको उ.मा.वि. गाम्चा	५९	द्यधिकोट, सिरटार, बालकोट, गुण्डु, कटुनजे
जम्मा		३२८	

नोट : क्याम्पस ११ वटा यसमा नजोडिएको

तालिका नं ८७ : स्रोत केन्द्रगत रुपमा दलित विद्यार्थी विवरण (सामुदायिक तर्फ)

क्र.सं.	स्रोत केन्द्रको नाम	छात्रा	छात्र	जम्मा
१	कृष्ण उ मा वि. स्वरीपाटी	१३७	१०१	२३८
२	गणेश मा.वि. ताथली	१०२	८४	१८६
३	बागेश्वरी उ.मा.वि. च्यामासिंह	१८६	१७६	३६२
४	चांगुनारायण उ.मा.वि. चांगु	९१	६१	१५२
५	श्रीपद्म उ.मा.वि. दरवारक्षेत्र	१५८	१२०	२७८
६	जोरपाटी मा.वि. जोरपाटी	१०२	१०५	२०७
७	आर्दश मा.वि. सानोथिमी	१२३	११२	२३५
८	अरनिको उ.मा.वि. गाम्चा	१५२	१४१	२९३
	जम्मा	१०५१	९००	१९५१

स्रोत: शैक्षिक तथ्यांक फारम (Flash- I, २०६७

तालिका नं ८८ : उमेर समूह अनुसारको जनसंख्या र विद्यालय गईरहेको जनसंख्या विवरण

विवरण	उमेर समूह	कुल जनसंख्या			विद्यालय गईरहेको जनसंख्या			
		महिला	पुरुष	जम्मा	महिला	पुरुष	जम्मा	सरदर दर
पूर्व प्रा.वि. (नर्सरी, किन्डरगार्डन) जाने उमेर समूह	३-५ वर्ष आयु	विवरण उपलब्ध नभएको			७१५१	७७०८	१४८५९	
प्रा.वि. जाने उमेर समूह (कक्षा १-५)	५-९ वर्ष आयु	१०८७०	११५७५	२२४४५	१०५१७	१०७७५	२१२९२	
निम्न तथा मा.वि. जाने उमेर समूह (कक्षा ६-१०)	१०-१४ वर्ष आयु	१२८९९	१२८१४	२५७१३	६८७०	७३०६	१४१७६	
उच्च मा.वि. (teritary school) जाने उमेर समूह (१०+२)	१५-१९ वर्ष आयु	१३९१४	१४१४४	२८०५८	२४२९	२१४३	४५७२	
जम्मा		३७६८३	३८५३३	७६२१६	२७०१६	२७७५९	५४७७५	

स्रोत: शैक्षिक तथ्यांक फारम (*Fash-1*) २०६७

तालिका नं ८९ : पूर्व प्रा. वि. शिशु कक्षाको अवस्था

विवरण	संख्या
पूर्व प्रा.वि. मात्र संचालित निजी विद्यालय	६
पूर्व प्रा.वि. सहितको निजी प्रा.वि.	४८
पूर्व प्रा.वि. सहितको निजी नि.मा.वि.	७५
पूर्व प्रा.वि. सहितको निजी मा.वि.	१८८
अनुदान प्राप्त बाल विकास केन्द्र	१५६
निजी स्रोतमा बाल विकास केन्द्र संचालित विद्यालय	
जम्मा	४७३

स्रोत: शैक्षिक तथ्यांक फारम (*Fash-1*) २०६७

तालिका नं ९० : जिल्लाको शैक्षिक अवस्था

क्र.	सूचकहरू	२०६५	२०६६
१	५-९ जनसंख्या	२७०५५	४८६००
२	केटा	१२३३८	२३४२७
३	केटी	१३१०६	२५४४४
४	कोरा भर्ना दर (GER)	११२	१२४
५	खूद भर्ना दर (NER)	८३	८३.६८
६	छात्रा खूद भर्ना दर (GNER)	८०	८०
७	छात्र खूद भर्ना दर (BNER)	७९	८७
८	प्राथमिक तह पूरा गर्ने दर (CR)	८२	८७
९	साक्षरता दर	६९.२५	६९.२५ (२०५८)
१०	पुरुष साक्षरता दर	८१.१७	८१.१७
११	महिला साक्षरता दर	५७.०१	५७.०१ (२०५८)
१२	सरकारी विद्यालय	१३७	१३७
	प्राथमिक विद्यालय	५७	६५
	निम्न माध्यमिक विद्यालय	३४	३६
	माध्यमिक विद्यालय	२४	२४
	उ.माध्यमिक विद्यालय	११	१२
१३	विद्यार्थी शिक्षक अनुपात*	१:१४.३	१:१२
१४	क्याम्पस (निजी समेत)		११

स्रोत: स्थिती प्रतिवेदन २०६६/०६७ जि.शि.का

जिज्ञासाका अनुसार प्राथमिक स्तरमा विद्यार्थीहरू विद्यालय नजाने कारणहरू निम्नबमोजिम देखिएको छ ।

- घरायसी कारण
- कमजोर आर्थिक अवस्था
- विद्यार्थी स्वयम् जान नचाहेर
- अस्थायी / मौसमी बसोवास

जिल्लाको शैक्षिक अवस्थाको तुलनात्मक विवरण निम्न अनुसार रहेको छ ।

तालिका नं ९१: अनौपचारिक शिक्षा सम्बन्धी तुलनात्मक विवरण

क्र. सं.	किसिम	आ.व. २०६४/६५				आ.व. २०६५/६६			
		कोटा संख्या	पुरुष	महिला	जम्मा	कोटा संख्या	पुरुष	महिला	जम्मा
१	प्रौढ/साक्षरता अभियान	६५	४०	१२६०	१३००	३५५	१५००	७०३०	८५९०
२	बाल शिक्षा					१४६			
३	साक्षरोत्तर शिक्षा	५०	०	१०००	१०००	३०	८५	५१५	६००
	जम्मा	११५	११५	११५	११५	५३१	१५८५	७६०५	९१९०

स्रोत: जिज्ञासा भक्तपुर २०६७

तालिका नं ९२ शिक्षक संख्या सम्बन्धी विवरण (सरकारी विद्यालय)

स्तर	शिक्षक संख्या			
	महिला	%	पुरुष	जम्मा
प्रा.वि.	३४८	३९.९	५२४	८७२
नि.मा.वि.	५२	२५.२४	१५४	२०६
मा.वि.	२२	१२.४२	१५५	१७७
जम्मा	४२२	३३.६२	८३३	१२५५

तालिका नं. ९३ : तालिम लिएका प्रावि शिक्षकहरूको विवरण

तालिमको किसिम	शिक्षक संख्या		जम्मा	प्रतिशत (महिला शिक्षिका)
	महिला	पुरुष		
जम्मा तालिम प्राप्त	३४८	५१५	८६३	४०.३२
जम्मा तालिम अप्राप्त	x	९		
कूल जम्मा	३४८	५२४	८७२	३९.९०

तालिका नं. ९४ : निमावि र मावि तहका तालिम प्राप्त शिक्षकहरूको विवरण

विवरण	महिला	पुरुष	जम्मा
१. नि.मा.वि. शिक्षक	४०	९५	१३५
२. मा.वि. शिक्षक	२५	११५	१४०
जम्मा	६५	२१०	२७५

स्रोत: शैक्षिक तथ्यांक, भक्तपुर २०६७

तालिका नं. ९५ : शिक्षकहरूको शैक्षिक योग्यता

क्र. सं.	शैक्षिक योग्यता	प्रा.वि.स्तर		नि.मा.वि.स्तर		मा.वि.स्तर		कैफियत
		संख्या	%	संख्या	%	संख्या	%	
१	प्रवेशिकाभन्दा कम	x	x	x	x	x	x	
२	प्रवेशिका	७८४	९०	x	x	x	x	
३	प्रमाणपत्र तह	८०	९	१८५	९०	x	x	
४	स्नातक वा माथि	४	१	२१	१०	१७७	१००	
	जम्मा	८७२	x	२०५	x	१७७	x	

तालिका नं. ९६ : निजी तथा आवासीय विद्यालय सम्बन्धी विवरण

क्र.	विवरण	पूर्व प्रा.वि.	प्रा.वि.	नि.मा.वि.	मा.वि.	उच्च मा.वि.
१	विद्यालय संख्या	६	४८	२७	११३	५
२	विद्यार्थी संख्या					
	छात्र	६७९५	११०८१	६२८४	३४३३	७६६
	छात्रा	६१९६	९७२१	५२१६	३८१०	५४९

तालिका नं ९७ : प्राथमिक शिक्षामा सम्बन्धी जिल्लास्तरको तुलनात्मक विवरण (प्रतिशत)

क्र.सं.	शिक्षाको अवसर सम्बन्धी शिर्षकहरू	आ.व. ०६४/६५	आ.व. ०६५/६६
१	सहजै देखिने विद्यार्थी भर्ना दर जम्मा (GER) प्रा.वि.	११२	१२४
२	सहजै देखिने विद्यार्थी भर्ना दर छात्र (छात्र GER) प्रा.वि.	११०	८७
३	सहजै देखिने विद्यार्थी भर्नादर छात्रा (छात्रा GER)	१०४	१२४
४	खुद भर्ना दर जम्मा (NER)	८३	८३.६८
५	खुद भर्ना दर छात्र (प्रतिशत)	७९	८७
६	कुल भर्नामा छात्राको प्रतिशत	११४	११७.६
७	खुद भर्ना दर छात्रा (प्रतिशत)	८०	८०
८	पाँच वर्षमा प्राथमिक तह पूरा गर्ने दर	८२	८७
९	प्राथमिक तह पूरा गर्ने दर जम्मा		८७
१०	प्राथमिक तह पूरा गर्ने दर छात्र		
११	प्राथमिक तह पूरा गर्ने दर छात्रा		
१२	औषत प्राप्तिक (कक्षा १-३)	४४	५४.७५
१३	औषत प्राप्तिक (कक्षा ४-५)	४६	५५
१४	कक्षा छाड्ने दर		
१५	कक्षा दोहोर्न्याउने दर	३	३
१६	शिक्षक औषत हाजिरी दर	९९	९८
१७	विद्यार्थी औषत हाजिरी दर	९८	९६
१८	कुल भर्नादर र खुद भर्ना दरबीच अन्तर	२९	३७
१९	वार्षिक सरदर विद्यालय संचालन दिन	२१६	२२०
२०	वार्षिक सरदर शिक्षक उपस्थित दिन	२१६	२१०
२१	वार्षिक सरदर कक्षा संचालन भएको दिन	१८०	१९०

तालिका नं ९८ : प्राथमिक शिक्षामा सम्बन्धी जिल्लास्तरको तुलनात्मक विवरण (प्रतिशत)

क्र. सं.	औसत	प्रा.वि. (स्तर)		नि.मा.वि. (स्तर)		मा.वि. (स्तर)		जम्मा (स्तर)	
		जिल्ला	राष्ट्रिय	जिल्ला	राष्ट्रिय	जिल्ला	राष्ट्रिय	जिल्ला	राष्ट्रिय
१	विद्यार्थी/विद्यालय	२१३ : १		२३०:१		९१:१		१७३:१	
२	शिक्षक/विद्यालय (समुदायिक)	१३:१		३:१		५:१		९:१	
३	विद्यार्थी/शिक्षक	१:१२		१:२६		१:२१		१:१६	
४	विद्यार्थी/तालिमप्राप्त शिक्षक (पूरा) सामुदायिक	१४:१		५३:१		३२:१		२१:१	

५	महिला शिक्षक/विद्यालय	२:१		०.७:१		०.६:१		३:१	
६	शिक्षक/कक्षा	-	-	-	-	-	-	-	-
७	विद्यार्थी/कक्षाकोठा	-	-	-	-	-	-	-	-

स्रोत: स्थिति प्रतिवेदन २०६६/०६७ जि.शि.का.

तालिका नं ९९ : छात्रवृत्ति सम्बन्धी विवरण

क्र. सं	आ.व.	कार्यक्रम	लाभान्वित संख्या
१	०६४/०६५	प्रावि छात्रवृत्ति (महिला)	२७६८
		दलित विद्यार्थी छात्रवृत्ति	
		गरीब तथा जेहेन्दार छात्रवृत्ति	
२	०६५/०६६	प्रावि छात्रवृत्ति (महिला)	५१०७
		दलित विद्यार्थी छात्रवृत्ति	२१४३
		गरीब तथा जेहेन्दार छात्रवृत्ति	०

सूचकहरु र लक्षित समूह अनुसार विवरण प्राप्त नभएता पनि प्राप्त तथ्यांकलाई समग्रमातामा हेर्दा आ.व. २०६४। ०६५ को तुलनामा आ.व. ०६५। ०६६ मा नेपाल सरकारले उपलब्ध गराउदखै आएको महिला, दलित तथा गरिव जेहेन्दार कम विद्यार्थीहरुले छात्रवृत्ति पाएको देखिन्छ ।

तालिका नं १०० : शैक्षिक प्रवाह सूचक

सूचकहरु	आर्थिक वर्ष			
	२०२८	२०३८	२०४८	२०५८
कूल साक्षरता दर	२४.२०	३२.३५	५८.८०	७०.५७
पुरुषहरुको साक्षरता दर	४०.२०	४६.९२	७४.८०	८९.९४
महिलाहरुको साक्षरता दर	७.९०	१७.८३	४२.७०	५९.६४
कूल विद्यालय संख्या		१३८	२३२	४२८
विद्यालयमा अध्ययनरत विद्यार्थी संख्या	८९८३	२८४७७	४०८९२	५२०९४
कूल शिक्षक शिक्षिकाहरुको संख्या		६१०	१३४७	२२०५
शिक्षक/शिक्षिका विद्यालय अनुपात		४.४२	५.८९	५.९५
विद्यार्थी /शिक्षक/विद्यालय अनुपात		४६.६८	३०.३६	२३.६३

स्रोत केन्द्रीय तथ्यांक विभाग

१०.२ स्वास्थ्य

स्वास्थ्य सुविधाको हिसाबले भक्तपुर जिल्लालाई सहजै सुविधा प्राप्त गर्न सक्ने जिल्लाको रूपमा लिन सकिन्छ । सानो जिल्ला भएको कारण सदरमुकाममा रहेका स्वास्थ्य सुविधा प्राप्त गर्न जिल्लाका सबै स्थानहरुबाट थोरै समय खर्च गरे पुग्ने देखिन्छ । काठमाडौंको सामिप्यताले गर्दा ठूला ठूला स्वास्थ्य सेवाहरु उपलब्ध छन् । यस जिल्लाको स्वास्थ्य स्थिति सम्बन्धी सूचकहरु देहायबमोजिम रहेको पाइन्छ ।

तालिका : १०१ विभिन्न वर्षहरूमा स्वास्थ्य सम्बन्धी सूचकहरूको विवरण

Health Indicator	064/65	065/66	66/67
Expanded Programme on Immunization			
BCG coverage	70.10	74.30	46.90
DPT - Hep b3 coverage	78.80	78.00	54.70
Polio - 3 coverage	78.80	78.00	54.70
Measles coverage	74.30	71.30	56.50
BCG VS Measles Drop-out	-5.80	17.30	-15.00
DPT - 1 Vs DPT - 3 Drop out	- 1.5	0.62	- 0.6
Nutrition Programme			
Growth monitoring coverage as % of <3 children (new visit)	37.00	44.50	60.70
Average visit	2.50	2.00	1.60
Proportion of Malnourished children (Weight/age - New visits)	3.70	3.20	2.50
Acute Respiratory Infection			
Incidence of ARI/1000 <5 children	158.80	171.80	193.70
Proportion of Pneumonia among New cases	16.50	16.40	30.90
Proportion of Severe Pneumonia among new cases	0.30	0.38	1.00
Diarrhoeal Diseases			
Incidence of Diarrhoea/1000 <5 children	158.80	171.80	193.70
Proportion of Dehydration among New cases	11.60	12.90	13.90
Proportion of Severe Dehydration among new cases	0.10	0.10	0.10
Safe Motherhood			
ANC first visit as % of expected Pregnancies	28.70	28.30	39.40
Average number of ANC visit	3.00	3.10	2.80
% of completing 4 ANC among first visit	64.40	68.90	50.70
Delivery conducted by SBA	9.70	13.50	15.00
Family Planning			
Contraceptive Prevalence Rate as % of MWRA	47.10	67.20	59.10
Couple year of protection as % MWRA	41.60	38.60	35.40
New Users as of % MWRA	10.70	10.00	13.40
Permanent Methods (Target Vs Achievement)	85.90	83.10	71.00
PHC/ORC Programme			
% of functional PHC/ORC		80.50	89.90
Average number of elements served per clinic		8.80	8.00
Tuberculosis Control Programme			
Case Finding Rate	52.90	44.80	31.60
Treatment Success Rate	90.60	90.40	93.30
Cure Rate	89.00	90.00	87.00
Sputum Conversion Rate	90.00	89.00	85.00
Curative service			
OPD Total cases as % of total population	36.10	56.30	53.60
Average no. of Mother's Group meeting held in a year/FCHV	7.40	8.40	8.20

स्रोत : जिल्ला जनस्वास्थ्य कार्यालय, भक्तपुर, ०६७

तालिका नं १०२ : स्वास्थ्य सम्बन्धी केही सूचकहरू

सूचकहरू	अवस्था
• सरदर जन्मान्तर	:
• शिशु मृत्यु दर	: ६१.५ प्रति हजार (२००१)
• बाल मृत्युदर	: ११८८ प्रति हजार (राष्ट्रियस्तर २०५३-५४)
• मातृ मृत्युदर	: ५३९ प्रति लाख (२००१)
• कोरा मृत्युदर	: ९.६२ प्रति हजार
• कुल प्रजनन दर	: ४.१ (२००१)
स्रोत: आजिवियो, २०५९	

भक्तपुर जिल्लाका समस्याग्रस्त रोगहरूमा मुख्यतः दुई प्रकारका रोगहरू देखिन्छन्। पहिलो सरसफाइसँग सम्बन्धित र दोस्रो पेट सम्बन्धी रोग रहेका छन्। दुवै रोगको प्रकृति हेर्दा व्यक्तिगत र वातावरणीय सरसफाइसँग सम्बन्धित देखिन्छन्। जिल्लास्थित स्वास्थ्य संस्थामा दर्ता हुन आएका रोगहरूका आधारमा जिल्लाका प्रमुख १० रोगहरू, विरामी संख्या र प्रतिशत सम्बन्धी विवरण तल दिइएको छ।

तालिका नं. १०३ : जिल्लाका प्रमुख १० रोगहरूको विवरण

वर्ष २०६६/०६७	प्रमुख रोग	रोगीको संख्या	प्रतिशत	ओपिडीमा आउने कूल विरामी संख्या
१	Upper respiratory infection	7861	5.5	1,44,034
२	Gastritis (APD)	7384	5.1	
३	Fall injuries/fractures	6773	4.7	
४	Lower respiratory infection	6730	4.7	
५	Pyrexia of unknown origin	5102	3.5	
६	Headache (Migrain)	4770	3.3	
७	Non- infection diarrhaea	4177	2.9	
८	Tonsilitis	3947	2.7	
९	Dental carries/ toothache	3800	2.6	
१०	Intestinal worms	3453	2.4	

तालिका नं १०४ : परिवार नियोजनका स्थायी साधन प्रयोग सम्बन्धी विवरण

क्र.सं.	आर्थिक वर्ष	मिनील्याप	ल्याप्रोस्कोपी	भ्यासेक्टोमी
१	२०६४/०६५			विवरण उपलब्ध नभएको
	२०६५/०६६			विवरण उपलब्ध नभएको
	२०६६/०६७	९९	-	१९८

तालिका नं १०५ : परिवार नियोजनका अस्थायी साधन प्रयोग सम्बन्धी विवरण

क्र.सं.	आ.व.	कण्डम	खानेचक्की	डिपोप्रभेरा	आइयुडी	नरप्लान्ट
१	२०६३/०६४					
	२०६६/०६७	६९०	२१७४	४३४१	३९५	३१८
	फरक					

तालिका नं १०६ : परिवार नियोजनको साधन प्रयोग दर सम्बन्धी विवरण

क्र.सं.	आ.व.	परिवार नियोजन साधनको प्रयोग दर%
१	२०६६/०६७	५७.२
२	२०६५/०६६	६७.२
३	२०६४/०६५	४७.१

तालिका नं १०७ : खोपहरूसम्बन्धी जिल्लाको तथ्यांकीय भलक (प्रतिशतमा)

क्र.सं.	खोपको विवरण	२०६३	२०६४	२०६५	२०६६/०६७
१	डि.पि.टि. तेस्रो	७९.४	७८.८	७८.०	५४.७
२	वि.सि.जि.	६४.४	७०.१	७४.३	४०.४
३	पोलियो तेस्रो	७९.४	७८.८	७८.०	५४.७
४	दादुरा	७४.१	७४.३	७१.६	५६.५
५	टी.टी. पहिलो				
६	टि.टि. दोस्रो	२५.९	२४.०	२६.१	२२.६

तालिका नं १०८ : जिल्ला जनस्वास्थ्य कार्यालय मातहतका स्वास्थ्य सेवा विवरण

क्र. सं.	संस्थाको किसिम	संख्या	बेड संख्या	चिकित्सक		स्वास्थ्य सहायक तथा नर्सहरूको संख्या		
				दरबन्दी	कार्यरत	स्वा. सहायक	सिअहेव/अहेव	नर्स/अनमी
१	प्राथमिक स्वास्थ्य केन्द्र	२	०	२	२	२	६	२/६
२	स्वास्थ्य केन्द्र	७	०	०	०	७	१४	०/७
३	उपस्वास्थ्य केन्द्र	१२	०	०	०	२४	१२	०
	जम्मा							

स्रोत: जिल्ला जनस्वास्थ्य कार्यालय भक्तपुर २०६७

तालिका नं १०९ : स्वास्थ्य सेवाको स्थिति (जिल्ला जनस्वास्थ्य कार्यालय अर्न्तगतको मात्र)

क्र.सं.	विवरण	संख्या	जिल्ला
१	डाक्टर (दरबन्दीका आधारमा)	२	भक्तपुर
२	हेल्थ असिस्टेन्ट	११	भक्तपुर
३	सि.अ.हे.व./अ.हे.व.	२३	भक्तपुर
४	ग्रामीण स्वास्थ्य कार्यकर्ता	२१	भक्तपुर
५	मातृशिशु कार्यकर्ता	१२	भक्तपुर
६	स्टाफ नर्स (प.नि. संस्थागत क्लिनिक र प्राथमिक स्वास्थ्य केन्द्रमा)	२	भक्तपुर
७	अ.न.मि.	१५	भक्तपुर

स्रोत: जिल्ला जनस्वास्थ्य कार्यालय भक्तपुर २०६७

१०.३ समाज कल्याण

सामाजिक सुरक्षा कार्यक्रम अन्तर्गत नेपाल सरकारले ७५ वर्ष नाघेका वृद्धवृद्धाहरूलाई जेष्ठ नागरिकको सम्मान स्वरूप मासिक भत्ताको व्यवस्था गरेको छ। त्यसरी नै ६० वर्ष नाघेका विधवाहरूलाई असहाय विधवा भत्ता र शारीरिक रूपमा अशक्त भई अपाङ्ग भएका व्यक्तिहरूलाई मासिक रूपमा निश्चित रकम दिने व्यवस्था गरी भत्ता दिँदै आएको छ। जिल्ला विकास समितिका अनुसार जिल्लामा जेष्ठ नागरिक, असहाय विधवा र अशक्त अपाङ्ग गरी आ.व. ०६५।६६ मा जम्मा ८९३४ जनाले सेवा प्राप्त गरेको देखिन्छ भने आ.व. ०६६।६७ मा सो संख्या बढेर ९६२९ पुगेको देखिन्छ। सो को विस्तृत विवरण निम्न तालिकामा उल्लेख गरिएको छ।

तालिका नं ११० : सामाजिक सुरक्षा कार्यक्रम सम्बन्धी विवरण :

क्र.सं.	विवरण	आ.व. ०६५।६६			आ.व. ०६६।६७		
		जेष्ठ नागरिक	एकल महिला	अशक्त/अपाङ्ग	जेष्ठ नागरिक	एकल महिला/महिला	अशक्त/अपाङ्ग
१	पुरुष	२६०७		७५	६२६३	३००८	३५८
२	महिला	३५५६	२७९६				
	दलित जेष्ठ नागरिकको संख्या (महिला पुरुष दुवै)	३६५					

क्र.सं.	विवरण	आ.ब. ०६५/६६			आ.ब. ०६६/६७		
		जेष्ठ नागरिक	एकल महिला	अशक्त/ अपांग	जेष्ठ नागरिक	एकल महिलामहिला	अशक्त/अ पांग
जम्मा		६०६३	२७९६	७५	६२६३	३००८	३५८

स्रोत : जिविस, ०६७

तालिका नं.१११ : भक्तपुर नगर पालिकाको अपाङ्गता सम्बन्धी विवरणः

वडा नं.	अपाङ्गताको वर्गिकरण-प्रकृति										अन्य	जम्मा	
	शारिरीक अपाङ्गता	दृष्टि सम्बन्धी अपाङ्गता		सुनाई सम्बन्धी अपाङ्गता		स्वर र बोलाई	मानसिक अपाङ्गता			श्रवण दृष्टिविहीन			बहुअपाङ्गता
		दृष्टिविहीन	न्यूनदृष्टि	बहिरा	सुस्तश्रवण		बौद्धिक सुस्तता	मानसिक रोग	अटिजम				
१	३४	४	७	२	१३	३	४	१	-	-	२१	-	
२	३१	२	९	२	९	-	३	३	४	-	१५	२	
३	४१	५	६	११	२७	-	८	७	-	-	२१	-	
४	४३	२	५	४	५	५	४	४	२	-	२४	-	
५	२३	-	-	१०	२	-	४	१२	-	-	६	१	
६	१५	१	३		७	२	-	३	-	-	७	-	
७	३७	३	९	२	१६	४	२	४	-	-	१६	-	
८	२७	-	८	२	९	५	१	६	-	-	५	-	
९	११	-	१	२	७	१	-	-	-	-	११	-	
१०	३२	२	१	३	१४	१	४	७	१	-	१०	१	
११	७	१	५	५	१६	१	३	२	१	-	१५	-	
१२	२४	२	-	२	५	-	१	३	१	-	११	-	
१३	१०	३	५	६	२३	८	२	३	-	१	८	२	
१४	१६	१	२	४	४	५	३	२	-	-	१६	२	
१५	१८	३	११	६	१३	१	१४	१२	-	१	२१	१	
१६	३०	४	९	३	१७	१	३	१७	-	-	१०	१	
१७	२५	२	२	३	२	४	४	४	-	-	१५	१	
जम्मा	४२५		८३	६७	१८९	४४	६०	९०	९	२	२३२	११	१२४६

तालिका नं ११२ : मध्यपुर थिमी नगर पालिकाको अपाङ्गता सम्बन्धी विवरणः

वडा नं.	अपाङ्गताको वर्गिकरण-प्रकृति											जम्मा	
	शारीरिक अपाङ्गता	दृष्टि सम्बन्धी अपाङ्गता		सुनाई सम्बन्धी अपाङ्गता		स्वर र बोलाई	मानसिक अपाङ्गता			श्रवण दृष्टिविहीन	बहुअपाङ्गता		अन्य
		दृष्टिविहीन	न्यूनदृष्टि	बहिरा	सुस्तश्रवण		बौद्धिक सुस्तता	मानसिक रोग	अटिजम				
१	१०	-	३	८		१		३	-	-	८	१	३४
२	१६	१	७	१	१३	३	४	८	-	-	५	-	५८
३	३०	-	१४	३	१३	१	७	८	-	१	४	-	८१
४	१३	-	९	१	१	२	-	१	-	-	१	-	२८
५	२०	१	४	६	९	५	-	४	-	-	३	-	५२
६	६	-	१	४	२	३	१	४	-	-	२	-	२३
७	९	३	१४	३	६	१	१	४	३	१	७	-	५२
८	५	१	१	४	३		१	-	-	१	९	-	२५
९	९	२	१	६	५	२	३	-	१	-	८	-	३७
१०	३०	२	१	८	१५	१	-	३	-	-	१७	-	७७
११	१८	-	२	२	९	४	१७	१४	-	-	१८	-	८४
१२	७	१	२१	२	२	२	१	१	-	-	७	१	४५
१३	१०	३	२	२	-	१	-	५	-	-	५	-	२८
१४	३७	४	११	१	८	८	६	-	२	४	२०	-	१०१
१५	७१	१३	४	३	२	४	१६	१८	-	१	१२	-	१४४
१६	२८	६	६	२	६	३	६	४	१	-	१८	-	८०
१७	४१	३०	१२	१३	१७	१०	७	१३	-	५	१२	५	१६५
जम्मा	३६०	६७	११३	६९	१११	५१	७०	९०	७	१३	१५६	७	१११४

तालिका नं. ११३ : गा.बि.स. अनुसार अपाङ्गता सम्बन्धी विवरणः

वडा नं.	अपाङ्गताको वर्गिकरण-प्रकृति											जम्मा	
	शारिरीक अपाङ्गता	दृष्टि सम्बन्धी अपाङ्गता		सुनाई सम्बन्धी अपाङ्गता		स्वर र बोलाई	मानसिक अपाङ्गता			श्रवण दृष्टिविहीन	बहुअपाङ्गता		अन्य
		दृष्टिविहीन	न्यूनदृष्टि	बहिरा	सुस्तश्रवण		बौद्धिक सुस्तता	मानसिक रोग	अटिजम				
सिरुटार	२०	५	९	९	३	१	४	३	-	-	५	-	५९
कटुञ्जे	६६	५	१२	७	३	७	१४	५	२	-	१५	-	१३६
दुवाकोट	४१	३	६	७	१३	३	१०	२१	-	-	१४	-	११८
चित्तापोल	३४	१	६	११	४	६	६	१३	-	-	१३	-	९४
नगरकोछट	४३	४	७	३	७	४	३	१९	-	-	१५	-	१०५
बालकोट	३०	२	३	६	-	१	४	५	-	-	९	-	६०
चाँगु	४८	४	१९	७	१३	२	८	१८	-	२	२१	३	१४५
दधिकोट	३७	-	१६	७	१८	९	९	२४	-	-	११	-	१३१
सिपाडोदल	५०	१	१५	४	८	४	६	२२	-	-	१३	-	१२३
सुडाल	५३	२	१३	१२	१५	२	१२	२७	१	-	१५	-	१५२
ताथली	४९	७	१५	१४	१०	३	८	१२	-	-	७	-	१२५
नंखेल	३९	-	६	४	३	४	७	५	-	-	६	-	७४
भौखेल	३२	४	१७	७	१०	३	६	७	-	-	१५	-	१०१
गुण्डु	३७	१	३	२	२	२	८	९	-	-	११	-	७५
बागेश्वरी	३६	३	६	१४	२	२	५	९	-	-	१४	-	९१
छालिङ्ग	५८	४	१०		७	१६	३	३	-	१	३०	-	१३२
जम्मा	६७३	४६	१६३	११४	११८	६९	११३	२०२	३	३	२१४	३	१७२१

श्रोत : मितिआर धन्पा २०६१

सिविआरको हालको सर्वेक्षण अनुसार जिल्लामा भिन्न ढंगले सक्षम रहेका जनसंख्या ४०८१ रहेको देखिन्छ। जुन जिल्लाको प्रक्षेपित कूल जनसंख्या २८२२४५ (२०६८ सालको प्रक्षेपित) को १.४५ % हुन आउँछ। अपाङ्गतामा सबैभन्दा बढी शारिरीक अपाङ्गता रहेको छ भने श्रवण सम्बन्धी अपाङ्गता दोस्रोमा पर्न आउँछ। माथि उल्लेखित तालिकाहरूमा नगरक्षेत्र र गाविसहरूको छुट्टाछुट्टै विवरण उल्लेख गरिएको छ।

१०.४ महिला विकास

यस जिल्लामा महिला विकास कार्यालयको स्थापना आ.व. ०५२। ०५३ देखि भए पश्चात महिला विकास र सशक्तिकरणका विभिन्न कार्यक्रमहरु संचालन हुँदै आएका छन् । हालसम्म यस जिल्ला सम्पूर्ण १६ वटै गाविसहरुमा महिला विकास कार्यालयका कार्यक्रमहरु संचालन भएका छन् । हालसम्म जिल्लामा ३८४ वटा समूह गठन भई समूहमा आवद्ध हुनेको संख्या २६९५ पुगेको देखिन्छ । यसै गरी महिला सहकारीको संख्या ११ रहेको छ भने गठित समूहमा दलित सदस्य संख्या १८८ जना, जनजाति संख्या ९३४ र अन्य सदस्य संख्या १५७३ रहेको देखिन्छ । यसैगरी हालसम्म १६० जनाले अपाङ्ग परिचयपत्र लिएको देखिन्छ ।

महिला विकास कार्यालयको लक्ष्य : समानतामा आधारित समुन्नत परिवारको निर्माण गर्ने

तालिका नं ११४ : गाविस अनुसार महिला विकास कार्यालय मार्फत संचालित कार्यक्रमहरुको विवरण:

क्र.सं	गाविसको नाम	समूह/सहकारीको किसिम	समूह/सहकारीको संख्या	बचत रकम	लगानीको क्षेत्र
१	सिस्टार	जयगुरुदेव महिला विकास स.स.लि.	१	२२१७४०	कृषि, पशुपालन, शिक्षा, स्वास्थ्य
२	कटुञ्जे	बासुकी महिला विकास सहकारी संस्था लि.	१	४४८६८६६	कृषि, पशुपालन, शिक्षा, स्वास्थ्य
३	दुवाकोट	फैठोका गणेश महिला बचत तथा ऋण सहकारी संस्था लि.	१	४५०००५०	कृषि, पशुपालन, शिक्षा, स्वास्थ्य
४	चित्तापोल	मुक्ति महिला विकास सहकारी संस्था लि.	१	४१५२००	कृषि, पशुपालन, शिक्षा, स्वास्थ्य
५	नगरकोट	जाल्पादेवी महिला विकास सहकारी संस्था लि.	१	२०७१७८५	कृषि, पशुपालन, शिक्षा, स्वास्थ्य
६	बालकोट	मनकामना महिला विकास सहकारी संस्था लि.	१	२६८५३३९	कृषि, पशुपालन, शिक्षा, स्वास्थ्य
७	चाँगु	५ वटा समूह	१	१२००	कृषि, पशुपालन, शिक्षा, स्वास्थ्य
८	दधिकोट	ललिगुसांश महिला विकास सहकारी संस्था लि. शाहिशक्ति म.वि.स.स.सल.	२	१३०००० १३५०००	कृषि, पशुपालन, शिक्षा, स्वास्थ्य
९	सिपाडोल	आशापुरी महिला विकास सहकारी संस्था लि.	१	१५०७२३४	कृषि, पशुपालन, शिक्षा, स्वास्थ्य
१०	सुडाल	ब्रह्मयणी महिला विकास सहकारी संस्था लि. देविडाडा म.वि.स.सं.लि.	२	११४७३७ १३५१००	कृषि, पशुपालन, शिक्षा, स्वास्थ्य
११	ताथली				
१२	नंखेल	शान्ती भैरव महिला विकास सहकारी संस्था लि.	१	२०६३६९२	कृषि, पशुपालन, शिक्षा, स्वास्थ्य
१३	भौंखेल	दिपज्योती महिला विकास सहकारी संस्था लि.	१	३०९७७००	कृषि, पशुपालन, शिक्षा, स्वास्थ्य
१४	गुण्डु	फुलचोकीमाई महिला विकास सहकारी संस्था लि.	१	४७०६९५	कृषि, पशुपालन, शिक्षा, स्वास्थ्य
१५	बागेश्वरी	गृहेणी म.जा.व. तथा ऋणी स.स.लि.	१	१६६८३०	कृषि, पशुपालन, शिक्षा, स्वास्थ्य
१६	छालिङ्ग	श्रीदेवीस्थान म.वि.स.स.लि.	१	१५०२२७०	कृषि, पशुपालन, शिक्षा, स्वास्थ्य

नोट: सबै सहकारी संस्थाहरु सक्रिय र क्याशिल रहेका छन् ।

तालिका नं., ११५ : महिला विकास कार्यालय मार्फत जिल्लामा संचालित क्षमता विकासका कार्यक्रमहरू

क्षमता विकासका गतिविधिहरू	आर्थिक वर्षहरूमा लाभान्वीत संख्या			क्षमता उपयोग स्थिती
	२०६४/०६५	२०६५/०६६	२०६६/०६७	
आधारभूत तालिम ७ दिने	५०	६०	३०	समूह, समिति र संघ संस्थाको बारेमासाधारण ज्ञान भई सो कार्य गर्न थालेको
संस्थागत विकास तालिम ५ दिने	५०			संस्थाको बैठक र निर्णयको अभिलेख राख्न सक्षम
संस्थागत लेखा व्यवस्थापन तालिम ७ दिने	२५			संस्थाको लेखा राख्न, लगानी अशुली गर्न सक्षम
लैंगिक चेतना जागरण तालिम ३ दिने	५०			महिलाहरूको अधिकारको बारेमा जानकारी भई सहयोग गर्न सक्षम
महिला कानूनी अधिकार तालिम ३ दिने	५०			महिलाहरूले आफ्नो हक अधिकारको बारेमा जानकारी भई आवाज उठाउन थालेको
समूह महिलाहरूलाई लैंगिक संवेदनशिल प्रजनन स्वास्थ्य सम्बन्धी तालिम ३/५/५ दिने	५०	६०	२५	महिलाहरू आफ्नो प्रजनन अंग र स्वास्थ्य प्रति सचेत भएका
महिला पुरुष समविकास तालिम ३ दिने	२५	५५	६०	महिलाहरूको अधिकारको बारेमा जानकारी भई अन्य महिलाहरूलाई सघाउन थालेको
नेतृत्व तथा अधिवाचन तालिम	२५	२५		संस्थामा नेतृत्व दिन सक्षम भएका
लैंगिक मूलप्रवाहिकरण तालिम २ दिने		२५	२५	महिला विकास कार्यक्रम संग अन्य सरोकारवालाहरको समन्वय र सम्पर्कमा वृद्धि भएको
समूह सदस्यहरूलाई गाउँसतरिय अनुशिक्षण ३ दिने			१५०	महिला विकास कार्यालयको कार्यक्रम बारे जानकारी भएको
अन्तर जिल्ला रेखाङ्कन भ्रमण			१५	अन्य जिल्लाको अनुभव संकलन गरि आफ्नो संस्थामा सुधार गरेको
जम्मा	३२५	२२५	३०५	

स्रोत : महिला विकास कार्यालय, भक्तपुर, टठ

तालिका नं ११६ : मानव विकास प्रतिवेदन (Human Development Report 2004) एक तुलनात्मक अध्ययन

क्र.सं.	विवरण	नेपाल	ललितपुर	भक्तपुर	काठमाडौं
<i>Human Development Index, 2001 (मानव विकास प्रतिवेदन सन २००१)</i>					
१	Life Expectancy - औसत आयु	60.98	67.10	71.33	69.53
२	Adult Literacy प्रौढ साक्षरता	48.6	66.9	64.0	73.5
३	Mean Years of Schooling विद्यालयमा पढने सरदर वर्ष	2.75	5.07	4.41	5.94
४	GDP per capita प्रति व्यक्ति कूल ग्रहास्थ उत्पादन	1310	2059	1862	3438
५	Life expectancy Index औषत आयु सूचांक	0.600	0.702	0.772	0.742

क्र.सं.	विवरण	नेपाल	ललितपुर	भक्तपुर	काठमाडौं
६	Educational Attainment index शैक्षिक स्तर सूचांक	0.385	0.559	0.525	0.622
७	Income Index आय सूचांक	0.429	0.504	0.488	0.590
८	Human Development index. मानव विकास सूचांक	0.471	0.588	0.595	0.652
९	HDI Rank मानव विकास सूचांक श्रेणी		4	2	1
Human Poverty Index 2001 मानव गरीबी सूचांक २००१					
१०	Chronic Malnourishment among children (Under 5 yrs. of age) बालबालिका मा दिर्घ कुपोषण	50.50	26.70	44.40	52.90
११	Proportion of population with life expectancy less than 40 yrs. ४० वर्ष भन्दा कम औषत आयु हुने प्रतिशत	17.74	10.31	6.08	7.78
१२	Population without access of safe water सुरक्षित खानेपानीमा पहुच नभएका जनसंख्या प्रतिशत	20.48	15.85	19.71	11.05
१३	Human poverty Index मानव गरीबी सूचांक	39.60	25.00	29.90	25.80
Gender Related Development Index 2001 लैंगिक विकास सूचांक २००१					
१४	Life expectancy (M) औषत आयु पुरुष	60.50	66.36	71.16	68.54
१५	Life expectancy (F) औषत आयु महिला	61.50	67.93	71.55	70.61
१६	Adult Literacy (M) प्रौढ साक्षरता पुरुष	62.70	79.40	77.60	84.90
१७	Adult Literacy (F) प्रौढ साक्षरता महिला	34.90	53.90	50.10	60.10
१८	Mean yrs of schooling (M) विद्यालयमा पढने सरदर वर्ष पुरुष	3.56	6.05	5.46	7.01
१९	Mean yrs of schooling (F) विद्यालयमा पढने सरदर	1.95	4.10	3.36	4.77

क्र.सं.	विवरण	नेपाल	ललितपुर	भक्तपुर	काठमाडौं
	वर्ष महिला				
२०	Estimated of earned income (M) अनुमानीत आर्जित आय पुरुष	0.345	0.395	0.402	0.479
२१	Estimated of earned income (F) अनुमानीत आर्जित आय महिला	0.485	0.568	0.543	0.650
Gender Empowerment Measures 2001 लैंगिक सशक्तिकरण मापन २००१					
२२	Women's in professional Jobs पेशागत कार्यमा महिला प्रतिशत	18.75	24.51	27.14	24.94
२३	Women's in administrative job प्रशासकिय कार्यमा महिला प्रतिशत	12.71	17.63	13.23	16.18
२४	Human's in share incomes अयमा महिलाको हिस्सा	0.302	0.253	0.292	0.239
२५	Gender empower measure (GEM) महिला सशक्तिकरण मापन श्रेणी	0.391	0.448	0.436	0.442
२६	HDI Rank मानव विकास सूचांक श्रेणी		3	5	4
Human Empowerment Index 2001 मानव सशक्तिकरण सूचांक २००१					
२७	Social Empowerment Index सामाजिक सशक्तिकरण सूचांक	0.406	0.752	0.614	0.710
२८	Economic Empowerment Index आर्थिक सशक्तिकरण सूचांक	0.337	0.515	0.499	0.629
२९	Political Empowerment Index राजनैतिक सशक्तिकरण सूचांक	0.646	0.705	0.823	0.643
३०	Overall Human Empowerment Index समग्र मानव सशक्तिकरण सूचांक	0.463	0.657	0.645	0.660
३१	HEI Rank मानव सशक्तिकरण सूचांक श्रेणी		2	4	1
Social Empowerment Index 2001 सामाजिक सशक्तिकरण सूचांक २००१					

क्र.सं.	विवरण	नेपाल	ललितपुर	भक्तपुर	काठमाडौं
३२	Adult Literacy above 15 yrs <i>१५ वर्ष माथिका प्रौढ साक्षरता</i>	48.6	64.00	66.90	73.50
३३	Infant motility <i>शिशु मृत्यु दर</i>	68.51	40.12	24.01	30.65
३४	Social Mobilization Index <i>सामाजिक परिचालन सूचांक</i>	0.336	0.241	0.138	0.014
३५	Educational attainment Index <i>शैक्षिक स्तर सूचांक</i>	0.383	0.844	0.734	1.00
३६	Average Health capability Index <i>सरदर स्वास्थ्य सक्षमता सूचांक</i>	0.563	0.921	0.870	0.847

श्रोत : के. त. वी. ०६४

महिला सशक्तिकरणको हिसाबले यस जिल्लाका महिलाहरूको स्थिति हेर्दा पेशागत कार्यमा र प्रशासनिक कार्यमा महिलाहरूको सहभागिता राष्ट्रिय सरदर भन्दा माथि देखिन्छ, तर उपत्यकाका अन्य जिल्लाको तुलनामा यो कम छ। यस जिल्लाबाट संसदमा महिला प्रतिनिधित्व १ जना मात्र रहेको छ। आयमा महिलाहरूको सहभागिता राष्ट्रियस्तर भन्दा निकै न्यून देखिन्छ। अर्थात् समग्र जिल्लामा महिलाहरूको स्थिति कमजोर रूपमा रहेको देखिन्छ।

राजनीतिमा महिला सहभागिता सन्दर्भमा २०५१ सालको स्थानीय निर्वाचनमा गाउँ विकास समिति र जिल्ला विकास समिति गरी भक्तपुरमा कूल निर्वाचित पदाधिकारीहरूमध्ये महिलाको सङ्ख्या १८६ जना रहेबाट महिलाको राजनीतिमा पहुँच अत्यन्त कम देखिन्छ।

१०.५ महिलाको सामाजिक स्थिति

शिक्षा र रोजगारीमा महिलाविरुद्ध भेदभाव पहिलेदेखि नै भइरहे तापनि हाल क्रमशः त्यो समस्या कम हुँदै गएको छ। महिला साक्षरता दर पनि क्रमशः बढिरहेको छ। तापनि महिलाले सीमित सामाजिक परिवन्धमा रहनुपर्ने तथा क्षमता प्रदर्शनको अवसरबाटै वञ्चित रहनुपरेको छ। महिलाविरुद्ध भेदभाव शहरी क्षेत्रमा भन्दा ग्रामीण क्षेत्रमा बढी छ। जिल्लाको ग्रामीण क्षेत्रका महिलाहरूले घर भित्रको सम्पूर्ण काम गरेर खेतीपाती, घास, दाउरा गर्नुपर्ने अवस्था अझै विद्यमान छ। महिला सशक्तिकरण अभियान र लैङ्गिक मूल प्रवाहीकरणका गतिविधिहरू जिल्लामा संचालनमा रहेको हुँदा महिलाहरूको स्तर र शशक्तिकरण क्रमश बृद्धि हुँदै गएको देखिन्छ।

यस जिल्लामा घरेलु उत्पीडन सम्बन्धमा नारीविरुद्ध घरेलु हिंसाका घटनाहरू हुने गरे तापनि प्रायः तिनीहरूको आधिकारिक उजुरी परेको वा लगत राखिएको पाइँदैन।

तालिका नं. ११७ : जोखिममा परेका सुविधाविहिन बालबालिकाहरू

क्र.सं.	विवरण	सन् २००१	सन् २००२
१	बालश्रम : होटलबाट निकालिएको ११ वर्षका बालकहरू	१	
२	दुर्व्यवहार : छात्रालाई स्कूलका विद्यार्थीहरूबाट यौनदुर्व्यवहार	१	
३	यातना : बाबुले छोराछोरीलाई यातना दिएको : छोरीको मृत्यु	२	

क्र.सं.	विवरण	सन् २००१	सन् २००२
४	यातना : स्कूलका बालबालिकालाई शिक्षकले घाँस खान लगाएको (बालकोट)		७
५	यौनदुर्व्यवहार/चेलीबेटी बेचबिखन		१/५
६	तीन वर्षीय बालिका बलात्कृत	१	
७	दुर्घटना : स्कूलमा ९ वर्षीय बालकले आत्महत्या गरेको	१	४
८	दुर्घटना : स्कूलको ट्वाइलेट भत्केर मृत्यु भएको	१	(दुर्घटना)
९	विच्चलीमा परेका घरवारविहीन बालबालिका	५	
१०	ऋनाथ	२	
११	सडक बालबालिका	३	
	जम्मा	२४	१७

स्रोत: आजिवियो, २०५९

तालिका नं. ११८ : जिल्लामा रहेका प्रहरी तथा ट्राफिक प्रहरी संगठन र कार्य क्षेत्र :

क्र.सं.	प्रहरी इकाईको नाम	कार्य क्षेत्र
१	म.न.प. परिसर भक्तपुर	भक्तपुर जिल्ला सबै
२	म.न.प्र. वृत्त थिमि	थिमि नगरपालिका र दुदाकोट गाविस
३	म.न.प्र. प्रभाग जगाती	भनपा १,२,३,४,६,७ र नङ्खेल, चित्तापोल, सिपाडोल, ताथली
४	म.न.प्र. प्रभाग दधिकोट	दधिकोट, सिरुटार गाविस
५	म.न.प्र.भाग बालकोट	बालकोट
६	म.न.प्र. प्रभाग दरवारस्ववाय	भनपा, ११,१२,१३,१४ र १६
७	म.न.प्र. प्रभाग ब्यासी	भनपा, ५,८,९,१० र भौखेल गाविस
८	म.न.प्र. प्रभाग नगरकोट	नगरकोट
९	म.न.प्र. प्रभाग खरिपाटी	बगेश्वरी र छालिङ्ग गाविस
१०	प्रहरी चौकी चागुनारायण	चागुनारायण
११	म.न.प्र. प्रभाग कटुन्जे	कटुन्जे र गुडु
१२	म.न.प्र. प्रभाग सुडाल	सुडाल
१३	मनअप्र पोष्ट सानोथिमी	सानोथिमी एरिया र मठिनपा १७
१४	मनअप्र पोष्ट दुधपाटी	भनपा, १५, १७
१५	बल सुधार गृह सानो थिमी	बलसुधार गृह सानोथिमी
१६	प्रजिअनि गार्ड	जिल्ला प्रशासन कार्यालय
१७	म.न.ट्रा.प्र. परिसर भक्तपुर	भक्तपुर जिल्ला स्थित राजमार्गहरू
१८	म.न.ट्रा.प्र. परिसर गढाघर	अरनिको राजमार्ग,
१९	सामुदायिक प्रहरी सेवा केन्द्र गढाघर	आवश्यकता अनुसार जिल्ला भरि

स्रोत : महानगरीय प्रहरी प्रभाग, भक्तपुर, ०६७

तालिका नं ११९ : अपराध मुद्धा दर्ता समबन्धी विवरण :

क्र.सं.	विवरण	२०६४/६५	२०६५/६६	२०६६/६७
१	भ्रूणडीयर आत्महत्या	२२	२७	२९
२	भविष्य ज्ञान	१९	२१	५५
३	सवारी ज्ञान	२२	१९	२३
४	कर्तव्य ज्ञान	६	६	६
५	विष सेवन	२४	२६	१९
६	ज्ञान मार्ने उदोग	५	३	८
७	ज्वरजस्त करणी	६	३	८
८	जिउ मास्ने बेच्ने	२	०	३
९	बहु विवाह	१	४	३

क्र.सं.	विवरण	२०६४/६५	२०६५/६६	२०६६/६७
१०	डाका, चोरी	२	०	१
११	किर्ते नागरिकता	०	१	०
१२	कुट पिट अंग भंग	०	०	०
१३	अन्य सार्वजनिक अपराध	६७	६५	९२
	जम्मा दर्ता संख्या	१७६	१७४	२४४
	फछौट संख्या	१७६	९९	१३३
	मुद्या दर्ता संख्या	१७६	१७४	२४४
	बाँकी संख्या	०	७५	१११

स्रोत : महानगरीय प्रहरी प्रभाग, भक्तपुर, ०६७

तालिका नं १२० : सवारी दुर्घटना सम्बन्धी विवरण :

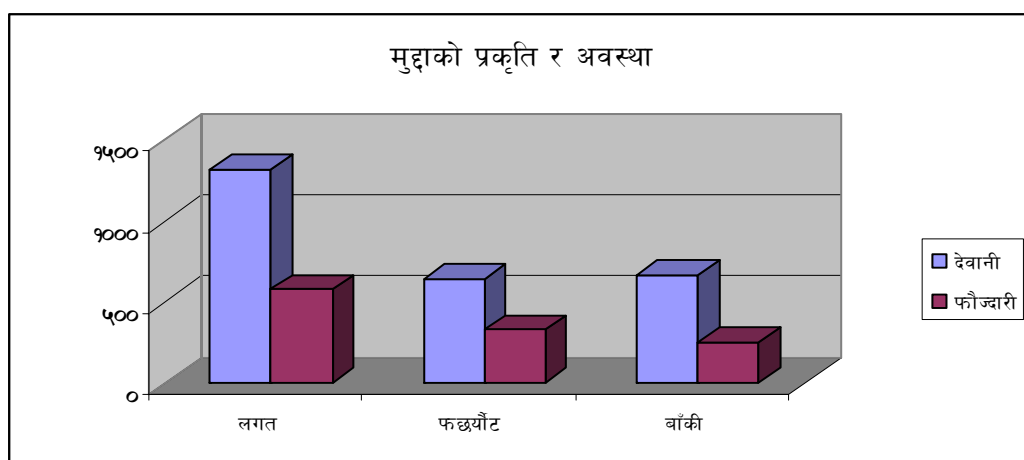
क्र.सं.	विवरण	२०६४/६५	२०६५/६६	२०६६/६७
१	दुर्घटना संख्या	१७६	२०५	२३५
२	अंग भंग संख्या	१	१	४
३	मृत्यु संख्या	२२	१९	२२

स्रोत : महानगरीय प्रहरी प्रभाग, भक्तपुर, ०६७

तालिका नं १२१ : जिल्ला अदालतमा परेका मुद्दाहरुको लगत, फछ्यौट र बाँकी विवरण

मुद्दाको प्रकार	आ.व. ०६४।०६५			आ.व. ०६५।०६६		
	लगत	फछ्यौट	बाँकी	लगत	फछ्यौट	बाँकी
देवानी	१२०६	५२७	६७९	१३१७	६४७	६६३
फौजदारी	६३७	३२९	३०८	५७८	३२९	२५६
जम्मा	१८४३	८५६	९८७	१८९५	९७६	९१९

स्रोत : जिल्ला अदालत, भक्तपुर

महिला तथा बालबालिकाको विकासको क्षेत्रमा विद्यमान समस्या र सवालहरु

- जिल्लामा महिला साक्षरता दर पुरुष (६९.२० प्रतिशत) को तुलनामा अझै पनि निकै कम (४९.०८ प्रतिशत) रहेको छ। औपचारिक शिक्षा, स्वास्थ्य, रोजगारी र समग्र सामाजिक स्थितिमा महिला निकै पिछडिएका छन्।

२. शहरी क्षेत्रमा समेत महिलाहरू बढी मात्रामा कृषिमा संलग्न देखिएको, पेशागत व्यवसाय, उत्पादन उद्योग र सेवा व्यवसायमा महिलाहरू नगण्य रूपमा मात्र संलग्न भएको देखिनाले महिलाहरूको आर्थिक-सामाजिक स्थिति निकै कमजोर रहेको जनाउँछ ।
३. यस जिल्लामा बालविवाहको स्थिती अबै विद्यमान छ ।
४. लाटा, बहिरा र अन्धा बालबालिकाहरूको लागि विद्यालय शिक्षा सहजरूपमा उपलब्ध हुन सकेको छैन ।
५. महिलाहरूप्रति समाजको रूढीवादी पूर्वाग्रहणपूर्ण चिन्तन कायमै रहनु, बालिकाको चाँडो उमेरमा विवाह गरिदिनु तथा महिलाले रोजगारीमा कम प्राथमिकता पाउनु जस्ता कारणहरूबाट महिलाहरूले शिक्षाको अवसर कम पाएको र यसको कारण उनीहरू आर्थिक, राजनीतिक, सामाजिक लगायत विभिन्न क्षेत्रमा पछाडि पर्न गएका छन् ।
६. उद्योग तथा होटलहरूमा बाल श्रम शोषण हुने गरेको पाइएको छ ।

महिला तथा बालबालिकाको विकासको क्षेत्रमा सम्भावनाहरू

१. महिला विकास कार्यक्रमलाई व्यापक गर्न सके आयआर्जन कार्यक्रम तथा सामाजिक परिचालन कार्यक्रमहरूमा अधिकतम महिलाहरूलाई सरिक गराउन सकिने देखिन्छ ।
२. प्राथमिक विद्यालयहरूको संख्या पर्याप्त भएकोले बालिकाहरूलाई विद्यालय पठाउन अभिप्रेरित गर्ने कार्यक्रमहरू संचालन गरिएमा जिल्लाको महिला साक्षरता दरमा वृद्धि हुने प्रशस्त संभावना देखिन्छ ।

११. वन तथा वातावरण व्यवस्थापन

भक्तपुर जिल्लाको १९९४.०७ (१६.७५%) हेक्टर भूभाग वन जंगलले ढाकेको छ । जिल्लाभित्र रहेको वनको प्रकार निम्न तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका नं. १२२ : जिल्लाको वन क्षेत्रको विवरण

क्र.सं.	विवरण	संख्या	क्षेत्रफल (हे.)
१	सामुदायिक वन	५९	१८२६.८९
२	निजी वन	२	२.३९
३	सरकारी वन)		१४२.१८
४	कवुलियनी वन	१	२४.०
५	धार्मिक	१	१.०
	जम्मा		१९९४.०७

श्रोत : जिल्ला वन कार्यालय, भक्तपुर, ०६७

वन प्रशासन, संरक्षण र व्यवस्थापनका लागि जिल्ला वन कार्यालय, भक्तपुर अन्तर्गत ४ वटा रेञ्जपोष्टहरू रहेका छन् । रेञ्जपोष्ट र सो अन्तर्गत पर्ने गाविस/नगरपालिकाको विवरण तल दिइएको छ ।

तालिका नं. १२३ : भक्तपुर जिल्लामा रहेका रेञ्जपोष्टहरू

क्र.सं.	रेञ्जपोष्ट	कार्यक्षेत्रमा पर्ने गाविसहरू	जम्मा संख्या
१	सूर्यविनायक	गुण्डु, नखेल, सिपाडोल र कटुन्जे	४
२	नगरकोट	सुडाल वागेश्वरी, नगरकोट ताथली र चित्तपोल	५
३	तेलकोट	चागुनारायण, छालिङ, दुवाकोट, भौखेल, मथिनपा र भ.न.पा	६
४	दधिकोट	सिरुटार, वालकोट र दधिकोट	३

श्रोत : जिल्ला वन कार्यालय, भक्तपुर, ०६७

तालिका नं १२४ : सामुदायिक वनमा वृक्षारोपणको स्थिति

क्र.सं.	आर्थिक वर्ष	वृक्षारोपण क्षेत्र (है.)	विरुवा संख्या	कैफियत
१	२०६५/०६६	१.७५	२८१२	सामुदायिक वनक्षेत्र भित्र सम्बृद्धि वृक्षारोपण
२	२०६६/०६७	३.९८	६३००	

श्रोत : जिल्ला वन कार्यालय, भक्तपुर, ०६७

तालिका नं १२५ : सामुदायिक वनहरूबाट आवा २०६५-६६ मा बिक्री वितरण गरेको वन पैदावार

क्र.सं.	वन पैदावारको नाम	इकाइ	परिमाण
१.	काठ	क्यू.फि.	१३२७.३६
२.	दाउरा	भारी	३८७६
३.	स्वर, सोत्तर र घांस	भारी	१०५२७

श्रोत : जिल्ला वन कार्यालय, भक्तपुर, ०६७

तालिका नं १२६ : वनजन्य उत्पादनबाट भएको राजस्व आम्दानी विवरण

आ.व.	विवरण	जम्मा राजस्व रु.	कैफियत
२०६३/०६४	प्रशासकिय दस्तुर		
	टेण्डर तथा कोटेशन फारम विक्री वापत	१५००।००	
	कबुलियती वनको वार्षिक दस्तुर	५७५८१।०८	
	अन्य	१११९६८५।८५	
	जम्मा	७०२७७१९३	
२०६४/०६५	दण्ड जरिवाना -कब'लियती वनको समेत)	९९४८६।१९	
	छोड पूर्जा	००	
	काठ लिलाम	००	
	कोटेशन फारम विक्रि	१२००।	
	अन्य	१२७५२।२६	
	जम्मा	११३४३८।४५	
२०६५/०६६	कबुलियती वनको वार्षिक दस्तुर	६९६७३	
	दण्ड जरिवाना	००	
	कोटेशन फारम विक्रि	१८००।	
	काठ विक्रि	००	
	अन्य	२००	
	जम्मा	७१६७३।११	

स्रोत: जिल्ला वन कार्यालय २०६७

श्रोत : जिल्ला वन कार्यालय, भक्तपुर, ०६७

तालिका नं १२७: स-मिलको गाविसगत विवरण

क्र.सं.	गाविस	संख्या	Ethnicity of Mill holder	Employment in No
१	ताथली	२	विवरण प्राप्त नभएको	
२	वागेश्रवरी	०		
३	दधिकोट	१		
४	छालिङ	२		
५	बालकोट	२		
६	गुण्डु	०		
७	कटुन्जे	२०		
८	चागुनारायण	१		
९	दुवाकोट	०		
१०	भौखेल	०		
११	चित्तपोल	२		
१२	नगरकोट	०		
१३	सुडाल	१		
१४	सिपाडोल	११		
१५	नंखेल	१		
१६	सिरूटार	१		
१७	भ.न.पा.	१८		
१८	म.थि.न.पा.	२१		
	जम्मा			

श्रोत : जिल्ला वन कार्यालय, भक्तपुर, ०६७

तालिका नं १२८ : काठ दाउराको माग र आपूर्ति स्थिति

क्र.सं	विवरण	२०६३/६४	२०६४/६५	२०६५/६६
१	माग क. काठ (क्यू.फि.) ख. दाउरा (मे.टन)	२०६२६५ ४१२५	२०६२६५ ४१२५	२०६२६५ ४१२५
२.	आपूर्ति क. काठ (क्यू.फि.) * सामुदायिक वनबाट * राष्ट्रिय र निजी वनबाट * जिल्ला बाहिरबाट अन्यबाट	५४१८८.३० ६२.३६ १५१८१४.३४	५४१८८.३० ६२.३६ १५१८१४.३४	५४१८८.३० ६२.३६ १५१८१४.३४
	जम्मा काठ आपूर्ति (क्यू.फि.)			
	ख. दाउरा (मे.टन) * सामुदायिक वनबाट * राष्ट्रिय र निजी वनबाट * जिल्ला बाहिरबाट	३७०६ २ ४१७	३७०६ २ ४१७	३७०६ २ ४१७
	जम्मा दाउरा आपूर्ति (मे.टन)			
श्रोत: श्रोत : जिल्ला वन कार्यालय, भक्तपुर, ०६७				

नोट: १ भारी दाउरा वरावर ४० के.जी.

तालिका नं १२९ : वन संरक्षण तथा जैविक विविधता

क्र.सं.	रेञ्जपोष्ट	कार्यक्षेत्रमा पर्ने गाविसहरू	जम्मा संख्या
१	सूर्यविनायक	नंस्वेल, सिपाडोल, गुण्डु, कटुञ्जे	४
२	नगरकोट	सुडाल, वागेश्वरी, ताथली, चित्तपोल, नगरकोट	५
३	तेलकोट	चांगु, छालिङ्ग, दुवाकोट, भौस्वेल, म.थि.न.पा., भ.न.पा.	६
४	दधिकोट	सिरूटार, बालकोट, दधिकोट	३
स्रोत: जिवका, २०६७			

जिल्लामा रहेका कूल वनमध्ये सामुदायिक वनको रूपमा हस्तान्तरण भएको वन बाहेक बाँकी वनको रेखदेख तथा व्यवस्थापन जिल्ला वन कार्यालयले र रेञ्जपोष्टहरू मार्फत् हुँदै आएको छ।

११.१ नदी नियन्त्रण तथा भू-संरक्षण

जिल्लामा मनोहरा, हनुमन्ते, घट्टखोला तव्याखुसी, खस्याङ, खुसुङ्ग जस्ता प्रमुख नदीहरू रहेका छन्। यस जिल्लामा वाग्मती जलाधार अन्तर्गत देहाय बमोजिम उपजलाधार क्षेत्रहरू रहेका छन्। बागभैरव उपजलाधार क्षेत्र, मनमत्ता उपजलाधार क्षेत्र, माद्रा उपजलाधार क्षेत्र, मनोहरा खोला उपजलाधार क्षेत्र र तव्याखुसी खोला उपजलाधार क्षेत्र रहेका छन्। यस जिल्लामा वाग्मती जलाधार कार्यक्रम अन्तर्गत तव्याखुसी, मनमत्ता र माद्रा उपजलाधारको मात्र कार्य भएकोले सो सम्बन्धी विवरण तल दिइएको छ।

११.२ शहरी वातावरण स्थिति

भक्तपुर जिल्लामा भक्तपुर र मध्यपुर थिमी गरी दुई नगरपालिकाहरू र १६ गाउँ विकास समिति रहेका छन्। भक्तपुर र मध्यपुर थिमी पुराना ऐतिहासिक नगर हुन् भने शहरीकरणको विस्तार र प्रवर्द्धन साँगसँगै अरनिको राजमार्गको उत्तर दक्षिणका धेरै वस्तीहरू नगर बन्ने क्रममा रहेका छन्। खासगरी भौखेल, कटुञ्जे, बालकोट, दुवाकोट, सिपाडोल जस्ता गाउँ विकास समितिहरू शहरीकरणतर्फ उन्मुख छन्।

११.३ वायु प्रदूषण

वायु प्रदूषण शहरी वातावरणको एक प्रमुख समस्याको रूपमा रहेको छ। भूभौतिक पूर्वाधार, अत्यधिक सवारी साधन, खराब सडक, कलकारखाना, ईँटाभट्टाको संचालन, कम गुणस्तरको इन्धनको प्रयोग, जैविक पदार्थ र बह्दो जनसङ्ख्या आदि उपत्यकाका वायु प्रदूषणका प्रमुख कारण हुन्।

इन्धन उपयोगको स्थिति हेर्दा हाल नेपालमा प्रतिव्यक्ति प्रतिवर्ष ३.३६ के.जी. बराबरको इन्धन खपत हुने गर्दछ। यो इन्धनको ९२ प्रतिशत घरायसी कामको लागि प्रयोग हुने र ७८ प्रतिशत दाउराबाट प्राप्त हुने गर्दछ। नेपालमा कूल सवारी साधनको सङ्ख्या २०७५९७ (सन् १९९८) छ, जसमध्ये ५७ प्रतिशत अर्थात् १,१८,३२० काठमाडौँ उपत्यकामा मात्र छन्। त्यसैगरी सवारी साधन घनत्व हेर्दा राष्ट्रियस्तरमा प्रति कि.मि.मा १४ मात्र छ भने काठमाडौँ उपत्यकामा ५१ रहेको छ। यसले शहरी वातावरणमा नकारात्मक असर परेको छ।

तालिका नं १३० : ईँटाभट्टाको गाविसगत विवरण

क्र.सं.	गाविसको नाम	ईँटाभट्टाको संख्या
१	सुडाल	३
२	दुवाकोट	१०
३	छालिङ्ग	५
४	दधिकोट	१

क्र.सं.	गाविसको नाम	ईटाभट्टाको संख्या
५	ताथली	१७
६	वागेश्वरी	३
७	नंखेल	२
८	सिपाडोल	४
९	भौखेल	२३
१०	चित्तपोल	३
जम्मा		७१

स्रोत: जिविस, २०६७

११.४ फोहरमैला

नेपालमा सिर्जना हुने सम्पूर्ण फोहरमैलाको ८३ प्रतिशत घरायसी, ११ प्रतिशत कृषि र ६ प्रतिशत औद्योगिक फोहरमैला छ। त्यसैगरी अस्पतालबाट सिर्जना हुने फोहोर प्रति वर्ष ५०२ टन, ब्याट्रीबाट सिर्जित प्रति वर्ष २३५ टन, रासायनिक विषादीबाट प्रति वर्ष ५५ टन खतरनाक फोहोर निष्काशन हुने गर्दछ (SOE, Nepal, 2001)। काठमाडौं उपत्यकाका नगरपालिकाहरूबाट उत्पादित फोहरमैलाको विवरण तल दिइएको छ।

तालिका नं १३१ : नगरपालिकाबाट उत्पादित फोहरमैलाको विवरण

क्र.	नगरपालिका	जनसंख्या (१९९१)	फोहरमैला अनुमान (टन/वर्ष)	प्रतिव्यक्ति उत्पादन प्रति वर्ष (के.जी.)
१	काठमाडौं	६७१४२१	१२२५३४	१८२.५०
२	ललितपुर	१५६०२६	२२७८०	१४६.००
३	भक्तपुर	७४१७६	९४७६	१६७.७५
४	कीर्तिपुर	४५२५३	४४९५	९९.९३
५	मध्यपुर थिमी	३४०४७	३२७८	१०९.४४

स्रोत: SOE, 2001

उपरोक्त तालिका अनुसार काठमाडौं, ललितपुर, भक्तपुर, कीर्तिपुर र मध्यपुर थिमीको प्रतिव्यक्ति प्रतिवर्ष फोहोर उत्पादन क्रमशः १८२.५ के.जी., १४६ के.जी., १६७.७५ के.जी., ९९.९३ के.जी. र १०९.४४ के.जी. रहेको छ। कूल निष्काशन हुने फोहोरमध्ये ७९ प्रतिशत सड्ने (bio-degradable) भएको पाइएको छ। तर यसरी सड्ने र नसड्ने फोहोरमैलालाई छुट्टै संकलन गरी उपयोग गर्नेतर्फ व्यवस्थापनको ध्यान जान सकेको छैन। यसले गर्दा एकातिर फोहोरमैला व्यवस्थापन दिनदिनै खर्चिलो हुँदै गएको छ भने अर्कोतर्फ थान्को लगाउने उपयुक्त स्थानको ठूलो समस्या पैदा हुँदै गएको छ।

कूल फोहरमैलामा मध्यपुर थिमीले २५ प्रतिशत र भक्तपुरले ८० प्रतिशत संकलन गर्ने गरेका छन्। (मथिनपा, भनपा, २०५९) काठमाडौं उपत्यकाका नगरपालिकाहरूको फोहोर व्यवस्थापन खर्च सम्बन्धी विवरण तल दिइएको छ।

तालिका नं १३२ : नगरपालिकाहरूको फोहोर व्यवस्थापन खर्च

क्र. सं.	नगरपालिका	फोहोर व्यवस्थापनमा कार्यरत कर्मचारी	कर्मचारी प्रति घरधुरी	फोहोर व्यवस्थापन खर्च (रु ०००) (१९९८-९९)	प्रति घरधुरी खर्च रु.
१	काठमाडौं	१३००	५१६	९१२००	१३५.८३
२	ललितपुर	१८९	८२६	१३०००	८३.३२
३	भक्तपुर	१७४	४२६	८५७३	११५.५८

क्र. सं.	नगरपालिका	फोहोर व्यवस्थापनमा कार्यरत कर्मचारी	कर्मचारी प्रति घरधुरी	फाहोर व्यवस्थापन खर्च (रु ०००) (१९९८-९९)	प्रति घरधुरी खर्च रु.
४	कीर्तिपुर	१०	४५२५	१५००	३३.१५
५	मध्यपुर थिमी	१७	२००३	५००	१४.६९

स्रोत: SOE, 2001

उपरोक्त तालिका हेर्दा काठमाडौं र भक्तपुर नगरपालिकाहरूले फोहोरमैला व्यवस्थापनमा नयाँ नगरपालिकाहरूको भन्दा तुलनात्मक रूपमा बढी भए तापनि प्रति घरधुरी फोहोरमैला व्यवस्थापन गर्न भएको लगानी ज्यादै न्यून देखिन्छ। भक्तपुर र मध्यपुर थिमी नगरपालिकाको फोहोरमैला निष्काशनको प्रकार सम्बन्धी विवरण तल दिइएको छ।

तालिका नं १३३ : भक्तपुर र मध्यपुर थिमी नगरपालिकाबाट निष्कासित फोहोरको प्रकार

क्र. सं.	विवरण	निष्कासित फोहोरको प्रतिशत	
		भक्तपुर नगरपालिका	मध्यपुर थिमी नगरपालिका
१.	जैविक फोहर	७५	७५
२.	प्लाष्टिक	३.४	५
३.	कागज	३.२५	६
४.	लता कपडा	३	१
५.	निर्माणजन्य सामग्री	११.१०	-
६.	सिसा	१.५	२
७.	धातु	०.३०	३
८.	छाला/रवर	-	२
९.	अन्य	२.४५	६
	जम्मा	१००.०	१००.०

स्रोत: आजिवियो २०५९

उपरोक्त तालिकाको तथ्यांक अनुसार दुवै नगरपालिकाबाट निष्काशित फोहोरमैलाको अधिकांश भाग पुर्नउपयोग र पुनःप्रशोधन गर्ने संभावना रहेको देखिन्छ। व्यवस्थापकीय सुधार गरेर फोहोरमैलालाई स्रोतको रूपमा उपयोग गर्ने संभावना समेत रहेको देखिन्छ।

ग्रामीण तथा शहरी वातावरणको स्थितिको विद्यमान समस्या र चुनौतिहरू

भक्तपुर जिल्लाको ग्रामीण क्षेत्र अधिराज्यका अन्य जिल्लाको भन्दा पृथक छ। यहाँको ग्रामीण वातावरणीय स्थिति ग्रामीण र शहरी परिवेशसँग घुलमिल भएर रहेको पाइन्छ। मूलरूपमा वन विनाश, बाढीपहिरो, भूक्षय, स्रोतको संरक्षण नहुनु, घरभित्रको वायु प्रदूषण, सरसफाइको कमी, माटो प्रदूषण यहाँका प्रमुख वातावरणीय समस्या हुन्। त्यसैगरी जिल्लाका प्रमुख नदीनाला र खोलाहरूमा फोहोर फाल्ने र खेतीमा कीटनाशक विषादीको प्रयोग गर्ने, अत्यधिक रासायनिक मलको प्रयोग जस्ता प्रचलनले गर्दा माछाका दुर्लभ प्रजाति, जलचर र कृषिका लागि उपयोगी किरा फट्याङ्ग्राहरू जोखिममा पर्न सक्ने देखिएको छ।

खुला ठाउँमा दिशापिशाब गर्ने, फोहोर वस्तु खुला स्थलमा फ्याँक्ने जस्ता समस्याले भूमिगत जललाई अस्वस्थकर एवम् प्रदूषित गराएको छ। अझै पनि जिल्लाका निकै कम घर परिवारमा मात्र पक्की चर्पी भएको सन्दर्भमा सामुदायिक वातावरणीय समस्या चर्को रूपमा रहेको छ। ग्रामीण क्षेत्रमा चर्पी नभएका स्थानमा बाहिरी खुला जमिनलाई नै शौचालयको रूपमा प्रयोग गर्ने हुँदा पानीको स्रोत दूषित भई सङ्क्रामक रोग र महामारी फैलन सक्ने संभावना छ।

बाढी, डुबान, पहिरो, भू-क्षय आदि कारणले पनि वातावरणीय विनाशमा थप योगदान पुऱ्याइरहेको छ । नगरकोट, सूर्यविनायक, साँगा भञ्ज्याङ, चाँगुनारायण र छालिङ, वागेश्वरी, सुडाल, चितपोल, सिपाडोल, नङ्खेल पहिरो प्रभावित क्षेत्र हुन् भने मनोहरा र हनुमन्ते खोलाका आसपासमा डुबानको समस्या छ । अव्यवस्थित बसोबास, वन विनाश, अव्यवस्थित निर्माण (सिँचाइ, सडक इत्यादि) आदिले ग्रामीण वातावरणीय समस्या थप बढाएको छ ।

कृषि भूमिमा माटो र बालीको आवश्यकता अनुसार मात्र रासायनिक मल प्रयोग गर्नुपर्नेमा माटो नजँचाई नाइट्रोजनयुक्त युरिया मलको बढी प्रयोग गर्ने गरेकोले माटोको उर्वराशक्तिमा ह्रास आई कृषि उत्पादकत्व घट्न थालेको छ । त्यसैगरी किटनाशक विषादीहरूको बढी प्रयोगले मानव स्वास्थ्यमा प्रतिकूल असर, बालीनालीका मित्र जीवहरूको नाश तथा वन्यजन्तु, चराचुरुङ्गी एवम् जलचरहरूलाई समेत नकारात्मक असर पर्न जाने गरेको छ । यसले गर्दा सीमसार, ताल तलैया र जल प्रदुषण हुँदा जलचर र सारस लगायत दुर्लभ चराचुरुङ्गीको आहारा (किरा, फट्याङ्गा) को उपलब्धता क्रमशः कम हुँदै गएकोले दुर्लभ चराचुरुङ्गीको पलायन हुन मद्दत पुऱ्याइरहेको छ । उपत्यकामा रहेका असख्य ईटाभट्टाले भक्तपुरको ग्रामीण तथा शहरी वायु प्रदुषण बढाएका छन् । शहरी वातावरणका सुधारका समस्या तथा चुनौतीहरू निम्न अनुसार रहेको देखिन्छ ।

१. बढ्दो बसाइँसराइ र अनियन्त्रित शहरीकरणको प्रक्रिया बढ्दै गएको तर त्यसको उचित व्यवस्थापन हुन नसक्दा अवस्थकर रूपमा शहरको वृद्धि हुँदै गएको छ ।
२. अव्यवस्थित रूपमा बस्तीहरू विस्तार हुँदै गएको हुँदा योजनाबद्ध विकास प्रक्रियामा बाधा पुग्ने देखिन्छ,
३. कृषि भूमिको विनाश तिब्र (काठमाडौँ उपत्यकामा वि.सं. २०४१ मा ६४ प्रतिशत रहेको कृषि भूमि २०५७ मा ४२ प्रतिशतमा झरेको) भएका कारण वातावरणीय सन्तुलन कायम गर्न कठिनाइ हुनुका साथै कृषि उत्पादनमा नकारात्मक असर पर्ने देखिन्छ ।
४. बढ्दो वातावरणीय प्रदुषण र यसको जनस्वास्थ्यमा परेको नकारात्मक असर ।
५. विद्यमान पूर्वाधारमा अत्यधिक चाप बढेको छ ।
६. वातावरणीय दृष्टिकोणले संवेदनशील क्षेत्रको अतिक्रमणमा वृद्धि भएको छ ।
७. धार्मिक, ऐतिहासिक र पुरातात्विक सम्पदाको संरक्षणको प्रभावकारितामा कमी र सम्पदाहरू विनाश हुँदै गएको पाइन्छ ।
८. जैविक विविधतामा ह्रास ।
९. पर्यटन क्षेत्रमा नकारात्मक असर ।
१०. फोहरमैला व्यवस्थापनको लागि sanitary landfill site को अभाव र व्यापक रूपमा फोहरमैला बढ्नु ।
११. खुला क्षेत्र, पार्क, उद्यान र मनोरञ्जन स्थलको कमी ।
१२. शहरी भूउपयोग योजनाको अभाव ।
१३. बालुवा चोरी गर्ने प्रवृत्ति बढ्नुले खोलाको प्राकृतिक बहावमा असर पर्नु ।

वातावरणको स्थितिको विद्यमान समस्या र चुनौतिहरू

१. न्यूनतम जिविकोपार्जनका लागि गरिव र पिछडिएका वर्ग बढी मात्रामा प्राकृतिक साधन र स्रोतमाथि निर्भर रहेका छन् । सरकारी सेवामाथि यिनीहरूको पहुँचमा सीमितता भएको र लक्षित कार्यक्रमहरू यो वर्गसम्म सिधै पुग्न नसकेकाले गरिवहरूको एउटै उपाय भनेकै प्राकृतिक स्रोत र साधन (खासगरी जंगल र सीमान्त भूमि) माथिको अत्यधिक निर्भरता रहने गरेको छ ।

२. अभै पनि ग्रामीण क्षेत्रका दाउरा बाल्ने घरहरूमा घरभित्रको धुँवा निष्कासन गर्ने कुनै वैज्ञानिक प्रबन्ध नगर्नाले स्वाशप्रश्वास सम्बन्धी रोगहरूले व्यापकता पाएका छन्। जिल्लाका प्रमुख १० रोगहरूमध्येको श्वासप्रश्वास सम्बन्धी रोग दोस्रो क्रममा रहेको छ।
३. व्यक्तिगत र वातावरणीय सरसफाइको अवस्था कमजोर रहेकाले जनस्वास्थ्य र ग्रामीण वातावरणमा नकारात्मक प्रभाव पर्दै गएको छ। जिल्लाका प्रमुख १० रोगमध्ये धेरैजसो सरसफाइसँग सम्बन्धित भएको देखिनाले यो पुष्टि हुन आउँछ।

वातावरण स्थितिको सुधारका संभावना र अवसरहरू

१. गाउँ गाउँमा पनि विजुली, ग्यास, मट्टितेल र गोबरग्यास प्रयोग गर्ने प्रवृत्ति बढ्दै गएको र ती कार्यहरूले वन माथिको निर्भरता घट्न गई दीर्घकालमा वनको संरक्षण गर्न अप्रत्यक्ष रूपमा मद्दत गर्ने सम्भावना छ।
२. सामुदायिक वनको महत्व ग्रामीण क्षेत्रमा बढिरहेकोले यसको व्यवस्थापनबाट वातावरणीय सुधार आउन सक्ने सम्भावना छ। साथै चेतनामूलक कार्यक्रम जिल्लामा बढिरहेबाट समग्र ग्रामीण वातावरणीय व्यवस्थापन गर्नमा बल पुग्ने देखिन्छ।
३. जिल्लाका ग्रामीण क्षेत्रमा फूल खेती (floriculture) र ग्रामीण पर्यटन प्रवर्द्धन गर्नमा पर्यावरणीय पर्यटनको विस्तार हुने संभावना छ।
४. नगरोन्मुख क्षेत्रमा व्यवस्थित शहरीकरण गरी शहरी वातावरणमा सुधार गर्न सकिने अवस्था अभै विद्यमान छ।
५. नगर क्षेत्र हरियालीको महत्व बोध हुँदै गएकोले हरियाली बढाउने कार्यक्रम संचालन गर्न सकिने देखिन्छ।
६. ऐतिहासिक र पुरातात्विक क्षेत्रको प्रवर्द्धन ग्रामीण वातावरणीय सुधार गरी आन्तरिक तथा बाह्य पर्यटकहरूलाई आकर्षित गर्न सकिने प्रशस्त सम्भावना छ।
७. भइरहेका सार्वजनिक, सरकारी र पती जग्गालाई हरियालीमा परिणत गर्न सकेमा वातावरणीय सुधारमा मद्दत पुग्न जाने सम्भावना रहेको छ।
८. फोहरमैलालाई पुनर्उपयोग गर्ने एवम् स्रोतको रूपमा उपयोग गर्न सकेमा फोहरमैला व्यवस्थापन सस्सतो पर्न जाने र स्रोतका रूपमा समेत उपयोग गर्न सकिने अवस्था छ। चेतनशील नागरिक बस्ने हुनाले यसतर्फ अभियान नै संचालन गर्न सकिन्छ।

१२ स्थानीय निकाय सम्बन्धी विवरण

१२.१ जिल्ला विकास समिति अर्न्तगतका कार्यक्रमहरू :

स्थानीय शासन तथा सामुदायिक विकास कार्यक्रम (Local Governance and Community Development Programme - LGCDP) स्थानीय विकास मन्त्रालयद्वारा ७५ वटै जिल्लामा जिल्ला विकास समिति मार्फत संचालित कार्यक्रम हो। यसको उद्देश्य समावेशी, जिम्मेवार र उत्तरदायी स्थानीय सरकार तथा सहभागितामूलक सामुदायिक नेतृत्वमूखी विकास मार्फत गरिवी घटाउन योगदान गर्नु रहेको छ। यो कार्यक्रम एशियाली विकास बैंक, डानिडा, नर्वे सरकार, संयुक्त राष्ट्र संघ अन्तर्गतका निकायहरू (संयुक्त राष्ट्र संघ विकास कार्यक्रम, संयुक्त राष्ट्र संघ पूंजी विकास कोष, संयुक्त राष्ट्र संघ बाल कोष, संयुक्त राष्ट्र संघ जनसंख्या कोष र संयुक्त राष्ट्र संघ स्वयम्सेवा), अन्तर्राष्ट्रिय विकास विभाग (बेलायत), क्यानाडियन अन्तर्राष्ट्रिय विकास संस्था, स्वीस विकास तथा सहयोग र जर्मन सहयोग आदि दाताहरूको सहयोगमा संचालित कार्यक्रम हो।

एलजिसिडिपीद्वारा आ.व. ०६६।६७ देखि जिविसमा थप पूँजीगत अनुदान उपलब्ध हुन थालेको हो । जसबाट पूर्वाधारजन्य आयोजना मात्र संचालन गर्न पाइने व्यवस्था निर्देशिकाले गरेको थियो । जसमा न्यूनतम १५%/१५% गरी जम्मा ३०% रकम महिला, बालबालिका र दलित आदिवासीलाई प्रत्यक्ष सहयोग पुग्ने आयोजनामा खर्च गर्नु पर्ने प्रावधान रहेको थियो भने बाँकी ७०% रकम अन्य पूर्वाधारजन्य योजनामा खर्च गर्नु पर्ने व्यवस्था रहेको थियो ।

आ.व. ०६६।६७ देखि चालू र पूँजीगत शीर्षकमा रकम विनियोजन भएको छ । चालू तर्फ जिल्लाको क्षमता विकास योजना तर्जुमा र कार्यान्वयन, सामाजिक परिचालन, सूचना-शिक्षा-संचार, लैङ्गिक क्षेत्रमा खर्च गर्ने गरी निर्देशिकाहरु जारी भएका छन् भने पूँजीगत तर्फ गत वर्ष जस्तै पूर्वाधारजन्य योजनामा खर्च गर्ने गरी विनियोजन भएको छ । यस आ.व. मा यस जिल्लाका १६ वटै गाविसमा पनि पूँजीगत अनुदान विनियोजन भएको थियो ।

ADB, SDC, DFID, को अनुदान, OPEC को ऋण सहयोग र केहि अशुँ नेपाल सरकारको सहयोगमा संचालित यस ग्रामीण पुनर्निर्माण तथा पुनर्स्थापना आयोजना RRRSDP देशमा २० जिल्लामा संचालित कार्यक्रम हो । देश र जनताको आर्थिक तथा सामाजिक विकासको मेरुदण्डको रुपमा रहेका पूर्वाधारजन्य आयोजनाहरु जस्तै : सडक, खानेपानीका क्षेत्रमा लगानी गर्न यो आयोजनाको मुख्य लक्ष्य रहेको छ । आ.व. ०६५।६६ देखि शुरु भएको यस आयोजनाबाट भक्तपुर जिल्लामा सडक उप-आयोजनाहरु, खानेपानी तथा सरसफाइ उप-आयोजनाहरु, सिचाई उप-आयोजनाहरु र Supplementary उप-आयोजनाहरु संचालन भई रहेका छन् ।

तालिका नं १३४ : जिविसको विगत ३ वर्षको आय विवरण (रु. हजारमा)

आयका शीर्षकहरु		२०६४/६५	२०६५/६६	२०६६/६७
अनुदान तर्फ	नेपाल सरकार अनुदान २.१	६८०३९.६	१२२४५८.८	१६९१६९.३
	वैदेशिक अनुदान २.२	७१२८.१	४७१०.१	१४१८.६
	अन्य अनुदान २.३	४०३६.९	३६६०.८	५१७३.५
	जम्मा	७९२०४.६	१३०८२९.७	१७५७५३.४
आन्तरिक तर्फ	स्थानीय कर १.१	१५४७५.१	२४६६३.१	२४६८४.९
	सेवा शुल्क १.२	८९.७	१०२.९	५०
	दस्तुर १.३	७७२.२	६२०.६	७२६.६
	विक्रीबाट प्राप्त आय १.४	१४८.३	१६७.५	१०४.०
	राजस्व बाँडफाँडबाट प्राप्त आय १.६	३८९३३.३	५३४७२.३	५७६७६
	गाविस न.पा. बाट प्राप्त मालपोत १.८	४८९.८	९८४.९	१८४०.९
	विविध आय १.१०	२७४.४	५९६.८	५३८.७
	जम्मा आन्तरिक आय	५६९८२.८	८०६०८.१	८५६२१.१
जिविसको कूल आय	१३५३८७.४	२११४३७.१	२६१३७४.५	

जिल्ला विकास समितिको कार्यालयको विगत ३ वर्षको आयको स्थितिलाई हेर्दा आन्तरिक र अनुदान तर्फ क्रमश बृद्धि हुँदै गएको देखिन्छ। जिविसले उठाउँदै आएको कवाडी कर गत आ.व. ०६६।६७ देखि उठाउन नपाउने गरी नेपाल सरकारबाट खारेज भएको सन्दर्भमा पनि आन्तरिक आयमा बृद्धि हुनुले राजस्व परिचालनमा अन्य बैकल्पिक उपायहरुको खोजी भएको देखिन्छ। यसै सन्दर्भमा आ.व. ०६६।६७ मा अनुदान र आन्तरिक आय तर्फको कूल आय रु. २६१३७४.५ देखिन्छ, जुन गत आ.व. ०६५।६६ को तुलनामा (२११४३७.१) करीव २४ प्रतिशतले बृद्धि भएको देखिन्छ।

तालिका नं १३५ : जिविसको विगत ३ वर्षको व्यय विवरण

व्ययका शीर्षकहरु		२०६४/६५	२०६५/६६	२०६६/६७
अनुदान तर्फ	प्रशासन खर्च	२३३३१.१	६७०८६.६	७१७८८.५
	कार्यक्रम खर्च	४५१८३.७	५४८२३.१	१०३२२५.४
	जम्मा	६८५१४.८	१२१९०९.७	१७५०१३.९
आन्तरिक आय तर्फ	प्रशासन खर्च	२०८४९.३	२४०३६.२	१०२२४.१
	कार्यक्रम खर्च	२३५३३.९	२५७८०.६	५५५०६.१
	जम्मा खर्च	४४३८३.२	४९८१६.८	६५७३०.२
जिविसको कूल खर्च		११२८९८	१७१७२६.५	२४०७४४.१

जिल्ला विकास समितिको कार्यालयको विगत ३ वर्षको व्ययको स्थितिलाई हेर्दा आ.व. ०६६।६७ को कूल व्यय रु. २४०७४४.१ देखिन्छ, जुन गत आ.व. ०६५।६६ को तुलनामा (१७१७२६.५) करीव ४० प्रतिशतले बृद्धि भएको देखिन्छ। यसो हुनमा नयाँ आयोजनाको शुरुवात र जिविसको योजना छनौट तथा कार्यान्वयनमा प्रभावकारिता र क्षमता अभिवृद्धिले भूमिका खेलेको हो भन्न सकिन्छ।

जिविसको बेरुजु रकम र फछ्यौट स्थिति

कूल बेरुजु रकम (नियमित गर्नुपर्ने - पेशकी फछ्यौट समेत र असुल गर्नुपर्ने रकम) तथा कूल फछ्यौट रकम एवम् असुल भएको रकम सम्बन्धी विवरण निम्नानुसार रहेको छ।

तालिका नं. १३६ : जिल्ला विकास समितिको विगत ३ वर्षको बेरुजुको विवरण

विवरण	अघिल्लो आ.व. सम्मको	चालू आ.व. मा थप	चालू आ.व. मा सं. प.	बांकी	सं प. प्रतिशत
आ.व. ०६३।६४					
आन्तरिक श्रोत तर्फ	३५४८१०००	४८००५००	६७५००५७	३३५३१४४३	१६.७५
केन्द्रीय अनुदान तर्फ	१२२७५३१९	६३५३८०५	५३४६६२०	१३२८२५०४	२८.७०
आ.व. ०६४।६५					
आन्तरिक श्रोत तर्फ	३३५३१४४३	१७२८०००	१०२५५०००	२५००४४४३	२९.०८
केन्द्रीय अनुदान तर्फ	१३२८२५०४	२३५०५९६	७६०८७००	८०२४४००	४८.६७

विवरण	अधिल्लो आ.व. सम्मको	चालू आ.व. मा थप	चालू आ.व. मा सं. प.	बांकी	सं प. प्रतिशत
आ.व. ०६५।६६					
आन्तरिक श्रोत तर्फ		५७६१८९००	१७९१८८००	३९७००१००	३१.१०
केन्द्रीय अनुदान तर्फ		१६७३९५००	९६५९२००	७०८०३००	५७.७०

नोट : आन्तरिक श्रोत तर्फको विवरण पेशिक र बेरुजुको जोड हो ।

१२.२ नगरपालिकाहरूको आर्थिक स्रोत परिचालन स्थिति :

मध्यपुर थिमि नगरपालिका को स्रोत परिचालन

तालिका नं १३७ : मध्यपुर नगरपालिकाको विगत ३ वर्षको आय विवरण

आयका शीर्षकहरू	२०६३/६४	२०६४/६५	२०६५/६६
अनुदान तर्फ (नेपाल सरकार अनुदान २.१)	१४०९२०००।००	८७०५७६२।५०	३६५४०३८३।००
आन्तरिक आय	२१९९९३१४।२८	२२६११३२१।६८	३१६१४५६१।५४
नगद लागत सहभागिता	-	२८६८६२९।७१	१३८४६८७।४१
अन्य आय	१५४१४८४२।१०	१५८३२८०७।३६	१७६६४५२६।४१
कूल जम्मा आय	५१५०६१५६।४२	५००१८५२१।२५	८७२०४१५८।२१

तालिका नं १३८ : मध्यपुर नगरपालिकाको विगत ३ वर्षको व्यय विवरण

आयका शीर्षकहरू	२०६३/६४	२०६४/६५	२०६५/६६
विकास कूल लगानी	२६५८२३३।७	२२५७७०६०	४६८६०१७१
प्रशासनिक खर्च	८५७९६५८	९७७६९३४	११८७४६२३
कूल जम्मा खर्च	३५१६१९९।५	३२३५३९९४	५८७३४७९४

तालिका नं १३९ : मध्यपुर थिमी नगरपालिकाको विगत ३ वर्षको म.ले. प. बेरुजु विवरण

विवरण	०६३/०६४	०६४/०६५	०६५/०६६
नियमित गर्ने कूल बेरुजु रकम	१४३६८०००	१४०५७०००	१२५५१०००
नियमित भएको कूल रकम	२६७८०००	३०७२०००	१०४५०००
यस वर्षको थप बेरुजु	८००९०००	५१०८०००	१३२५९०००
फछ्यौट रकम	४००१०००	३५४१०००	६७७५०००
हालसम्म बांकी कूल बेरुजु रकम	१५६९७०००	१२५५१०००	१९४९२०००

श्रोत : मध्यपुर थिमी न.पा., २०६७

तालिका नं १४० : भक्तपुर नगरपालिकाको विगत ३ वर्षको आय विवरण

आयका शीर्षकहरु	२०६३/६४	२०६४/६५	२०६५/६६
अनुदान तर्फ (नेपाल सरकार)	११२७३९९	५७११२१५	३३८५९६८६
आन्तरिक आय	१११०५९७०७	१२३४५९७३७	१३४९२६४४३
कूल जम्मा आय	११२१८७१०६	१२९१७०९५२	१६८७८६१२९

तालिका नं १४१ : भक्तपुर नगरपालिकाको विगत ३ वर्षको व्यय विवरण

आयका शीर्षकहरु	२०६३/६४	२०६४/६५	२०६५/६६
विकास कूल लगानी	८००७५४१२	८२४१९९२२	१०४८५२६५७
प्रशासनिक खर्च	३०३१५६४०	३१९६७९०१	३८१९८८५५
कूल जम्मा खर्च	११०३९१०५२	११४३८७८२३	१४३०५१५१२

तालिका नं १४२ : भक्तपुर नगरपालिकाको विगत ३ वर्षको म.ले. प. बेरुजु विवरण

विवरण	०६३/०६४	०६४/०६५	०६५/०६६
नियमित गर्ने कूल बेरुजु रकम	१५७३६०००	१५४०५०००	१८१६३०००
नियमित भएको कूल रकम	३०४७९६५	१५३९७७	४०६९९२२
असूल गर्ने कूल बेरुजु रकम	१२६८८०३५	१५२५१०२३	१४१०१८७८
फछ्यौट रकम	५५०००	९९००००	१७७०००
यस वर्षको थप बेरुजु	२७९६०००	४३०३७९०	९५२९०००
हालसम्म वांकी कूल बेरुजु रकम	१५३४९०३५	१८५६४८१३	२३४५३८७८

श्रोत : भक्तपुर न.पा., २०६७

तालिका नं १४३ : गाविसहरुको विगत २ वर्षको आय व्यय विवरण

क्र.सं.	गाविसको नाम	आय/व्यय विवरण	आ.व.	
			०६४/६५	०६५/६६
१	दुवाकोट	जम्मा आय	२७५४७७९.६४	७९५५५४४.६९
		व्यय :		
		प्रशासनिक खर्च	१३५५४९०.००	३४१५८६८.००
		पूँजीगत खर्च	८४७८९४.००	२८३९७८४.००
२	भौखेल	जम्मा आय	३३०८६८२.४९	८४२००८६.०८
		व्यय :		
		प्रशासनिक खर्च	२६२२०७६.३१	३२४३०००.००
		पूँजीगत खर्च		३३३४९१८.००
३	चाँगुनारायण	जम्मा आय	३६५६०६९.६८	८४५३६८०.९४

क्र.सं.	गाविसको नाम	आय/व्यय विवरण	आ.व.	
			०६४/६५	०६५/६६
		व्यय :		
		प्रशासनिक खर्च	१५३८५४४.४३	२९०३८००.००
		पूँजीगत खर्च	७५७८४४.१६	१९०००००.००
४	छालिङ	जम्मा आय	२२६७६५६.३९	६२१४४९३.९५
		व्यय :		
		प्रशासनिक खर्च	११५४४०५.६०	३००६०००.००
		पूँजीगत खर्च	८२३६३१.००	२५९५०००.००
५	नगरकोट	जम्मा आय	२६६७४७२.१८	५८५४२७१.००
		व्यय :		
		प्रशासनिक खर्च	९१८५९८.००	१८९७६५४.००
		पूँजीगत खर्च	१०९६२५१.००	२००४८३२.००
६	बागेश्वरी	जम्मा आय	२१६०४८२.९३	५२२३३४५.५८
		व्यय :		
		प्रशासनिक खर्च	१४७९१६१	१७६३२१०.००
		पूँजीगत खर्च		२१४३८६६.६७
७	सुडाल	जम्मा आय	२६१२७६१.९०	५८२६७२९.५४
		व्यय :		
		प्रशासनिक खर्च	१०१०२२०.००	२३९४९२०.००
		पूँजीगत खर्च	७३८८४१.००	१२७७८१३.००
८	ताथली	जम्मा आय	२७०७४३१.५०	७२७५८४.८७
		व्यय :		
		प्रशासनिक खर्च	१००००५०.००	२०७५८०५.००
		पूँजीगत खर्च	१५०२०००.००	२७०७०००.००
९	चित्तपोल	जम्मा आय	२२९८०६४.५३	६७८३५२८.६२
		व्यय :		
		प्रशासनिक खर्च	८३८३११.३५	२३०६७९५.००
		पूँजीगत खर्च	६७३६४२.५०	३३५००००.००
१०	नखेल	जम्मा आय	२०७३९३६.१५	५१७६३२६.९५
		व्यय :		
		प्रशासनिक खर्च	७३३५१५.००	२०००९४२.००
		पूँजीगत खर्च	८९९७२०.००	१२५३३६५.४३
११	सिपाडोल	जम्मा आय	३०९७०१९.६७	८१३१९५५.२५
		व्यय :		

क्र.सं.	गाविसको नाम	आय/व्यय विवरण	आ.व.	
			०६४/६५	०६५/६६
		प्रशासनिक खर्च	१०७८२०३.००	१९०९७३०.००
		पूँजीगत खर्च	१०३४२००.००	३१५००००.००
१२	कटुञ्जे	जम्मा आय	४५७९६२३.११	१०२०३३३०.५७
		व्यय :		
		प्रशासनिक खर्च	४०७४१११	४१९५०००.००
		पूँजीगत खर्च		४८५००००.००
१३	गुण्डु	जम्मा आय	२१४५७५७	५५८१९६७.९७
		व्यय :		
		प्रशासनिक खर्च	१४७९१३५	१८६५८२२.१९
		पूँजीगत खर्च		१९५११७५.००
१४	दधिकोट	जम्मा आय	२५५६७४५.५४	७६३८४५९.०३
		व्यय :		
		प्रशासनिक खर्च	१८८६२६२	३१५५०१५.००
		पूँजीगत खर्च		३२३६३४८.६५
१५	सिरुटार	जम्मा आय	२२७०२९१.६९	४६२९०१०.३४
		व्यय :		
		प्रशासनिक खर्च	६७७८८७.३५	१७३३३९४.००
		पूँजीगत खर्च	९०७३५२.७९	१३१०८१८.३३
१६	बालकोट	जम्मा आय	३९६६३३६.५५	९१११४२१.२६
		व्यय :		
		प्रशासनिक खर्च	१३८१३५३.५३	३५५२४७४.००
		पूँजीगत खर्च	१३५७५००.००	२७६८५५०.३४

तालिका नं १४४ : गाविसहरुको विगत २ वर्षको म.ले. प. बेरुजु विवरण

क्र.सं.	गाविसको नाम	पेशिक बेरुजु विवरण	आ.व.	
			०६४/६५	०६५/६६
१	दुवाकोट	गत आ.व. सम्मको पेशिक	७६४७५०	५२४५००
		यस आ.व.को पेशिक	३३५०००	९५७०००
		जम्मा पेशिकी	१०९९७५०	१४८१५००
		यस आ.व. मा फछ्यौट	५७५२५०	३०००
		बांकी पेशिक	५२४५००	१४७८५००

क्र.सं.	गाविसको नाम	पेशिक बेरुजु विवरण	आ.व.	
			०६४/६५	०६५/६६
२	भौखेल	गत आ.व. सम्मको पेशिक	८६७९८०	१८११६२६.२३
		यस आ.व.को पेशिक		१९२४९००
		जम्मा पेशिकी		
		यस आ.व. मा फछ्यौट		७७१६५०
		बांकी पेशिक	८६७९८०	२९५९८७६.२३
३	चाँगुनारायण	गत आ.व. सम्मको पेशिक		
		यस आ.व.को पेशिक		
		जम्मा पेशिकी		
		यस आ.व. मा फछ्यौट		
		बांकी पेशिक	७१४८५०	८३७९८०
४	छालिङ	गत आ.व. सम्मको पेशिक	१३८२७८०	
		यस आ.व.को पेशिक	३५९५५०	विवरण उपलब्ध नभएको
		जम्मा पेशिकी	१७४२३३०	
		यस आ.व. मा फछ्यौट		
		बांकी पेशिक	१७४२३३०	
५	नगरकोट	गत आ.व. सम्मको पेशिक	१८०९५९०	२६४०३९०.५२
		यस आ.व.को पेशिक	८७२०००	६२६२००.००
		जम्मा पेशिकी		
		यस आ.व. मा फछ्यौट	४१२००	१२२८८००.००
		बांकी पेशिक	२६४०३९०	२०३७७९०.५२
६	बागेश्वरी	गत आ.व. सम्मको पेशिक	१५१०१०५	१८७७१०५.२६
		यस आ.व.को पेशिक	३११९००	५६६६००.००
		जम्मा पेशिकी		
		यस आ.व. मा फछ्यौट		
		बांकी पेशिक	१८२२००५	२४४३७०५.२०
७	सुडाल	गत आ.व. सम्मको पेशिक	२९८३८६२	२५४४७६१
		यस आ.व.को पेशिक	१४६९००	२९४०००
		जम्मा पेशिकी		
		यस आ.व. मा फछ्यौट	५८६०००	१५१९००

क्र.सं.	गाविसको नाम	पेशिक बेरुजु विवरण	आ.व.	
			०६४/६५	०६५/६६
		बांकी पेशिक	२५४४७६२	२६८६८६१
८	ताथली	गत आ.व. सम्मको पेशिक	२५४९२००	३१०८२००
		यस आ.व.को पेशिक	५५९०००	११६७०००
		जम्मा पेशिकी		
		यस आ.व. मा फछ्यौट		४४००००
		बांकी पेशिक	३१०८२००	३८३५२००
९	चित्तपोल	गत आ.व. सम्मको पेशिक		६४००७५
		यस आ.व.को पेशिक		३६००००
		जम्मा पेशिकी		
		यस आ.व. मा फछ्यौट		
		बांकी पेशिक	६४००७५	१००००७५
१०	नखेल	गत आ.व. सम्मको पेशिक	१३५४३५०	१०९६३५०
		यस आ.व.को पेशिक	१६६०००	७३७३००
		जम्मा पेशिकी		१८३३६५०
		यस आ.व. मा फछ्यौट	३१७०००	
		बांकी पेशिक	११६५३५०	१८३३६५०
११	सिपाडोल	गत आ.व. सम्मको पेशिक		
		यस आ.व.को पेशिक		
		जम्मा पेशिकी	प्राप्त नभएको	
		यस आ.व. मा फछ्यौट		
		बांकी पेशिक		१०८८०००
१२	कटुञ्जे	गत आ.व. सम्मको पेशिक	१२३७२८४	११५६२८४
		यस आ.व.को पेशिक	८४८९००	२६०३२००
		जम्मा पेशिकी		३७५९४८४
		यस आ.व. मा फछ्यौट		
		बांकी पेशिक	२०८६१८४	३७५९४८४
१३	गुण्डु	गत आ.व. सम्मको पेशिक	९८३४२६	८०३४२६
		यस आ.व.को पेशिक	१७००००	४७६०००
		जम्मा पेशिकी		१२७९४२६

क्र.सं.	गाविसको नाम	पेशिक बेरुजु विवरण	आ.व.	
			०६४/६५	०६५/६६
		यस आ.व. मा फछ्यौट	१४००००	१८०००
		बांकी पेशिक	१०१३४२६	१२६१४२६
१४	दधिकोट	गत आ.व. सम्मको पेशिक		२८९६०४७
		यस आ.व.को पेशिक		१६३२९००
		जम्मा पेशिकी		
		यस आ.व. मा फछ्यौट		२१८०००
		बांकी पेशिक	४२८१५४७	४३१०९४७
१५	सिरुटार	गत आ.व. सम्मको पेशिक		६६२२५०
		यस आ.व.को पेशिक		१८१४३९५
		जम्मा पेशिकी		२४७६६४५
		यस आ.व. मा फछ्यौट		
		बांकी पेशिक	८२४३९४.८०	२४७६६४५
१६	बालकोट	गत आ.व. सम्मको पेशिक	१७३३८८३	१९९५१३३
		यस आ.व.को पेशिक	४७९५५०	२३५०५००
		जम्मा पेशिकी	२२१३४३२	४३४५६३३
		यस आ.व. मा फछ्यौट	१७८३००	२१५१२५०
		बांकी पेशिक	२०३५१३३	२१९४३८३

श्रोत : गाविसहरुको लेखापरीक्षण प्रतिवेदन, जिविस

तालिका नं : १४५ न्यूनतम शर्त तथा कार्य सम्पमादन मापन (MCPM) नतिजाको तुलनात्मक विवरण :

कार्य सम्पादन मापनका क्षेत्रहरु	सूचक संख्या	पूर्णाङ्क	उत्तीर्णाङ्क	प्राप्ताङ्क	असफल भएको सूचक	प्रतिशत
०६४/६५ को मापनमा प्राप्त नतिजा						
योजना तथा कार्यक्रम व्यवस्थापन क्षमता	८	१५	६	१२		८०.००
बजेट व्यवस्थापन	६	११	४	७	४	६३.६४
वित्तीय व्यवस्थापन	९	१५	६	१०	३,४,९	६६.६७
वित्तीय श्रोत परिचालन क्षमता	६	११	४	६	२ र ५	५४.५५
बजेट निकास र कार्यक्रम कार्यान्वयन	७	१२	४	६	४ र ७	५०.००
संचार र पारदर्शिता	८	१४	५	९	६ र ८	६४.२९
अनुगमन मुल्याङ्कन	८	१०	३	८		८०.००

कार्य सम्पादन मापनका क्षेत्रहरु	सूचक संख्या	पूर्णाङ्क	उत्तीर्णाङ्क	प्राप्ताङ्क	असफल भएको सूचक	प्रतिशत
संगठन संरचना, सेवा प्रवाह र सम्पत्ति व्यवस्थापन	५	१२	४	८	४	६६.६७
जम्मा	५७	१००	३६	६६		६६.००
आ.व. ०६५।६६ को मापनमा प्राप्त नतिजा						
योजना तथा कार्यक्रम व्यवस्थापन क्षमता	९	१५	६	११	६	७३
बजेट व्यवस्थापन	६	११	४	८	३	७३
वित्तीय व्यवस्थापन	१०	१५	६	७	१,३,६,९	४७
वित्तीय श्रोत परिचालन क्षमता	६	११	४	७	३,५	६४
बजेट निकासा र कार्यक्रम कार्यान्वयन	७	१२	४	४	२,३,४,६	३३
संचार र पारदर्शिता	९	१४	५	११	७	७९
अनुगमन मुल्याङ्कन	७	१०	३	७		७०
संगठन संरचना, सेवा प्रवाह र सम्पत्ति व्यवस्थापन	८	१२	४	८	४,८	६७
जम्मा	६२	१००	३६	६३		६३

समष्टिगत रूपमा उल्लेखित विगत २ वर्षको जिल्ला विकास समिति भक्तपुरको MCPM र यका सूचकहरुको परिणामलाई हेर्दा आ.व. २०६४।६५ को तुलनामा आ.व. २०६५।०६६को नतिजा न्यून रहेको पाईन्छ । सूचक अनुसार खास गरेर वित्तीय व्यवस्थापन, श्रोत परिचालन क्षमता, बजेट निकासा र कार्यक्रम कार्यान्वयन, संगठन संरचना, सेवा प्रवाह र सम्पत्ति व्यवस्थापनमा न्यून अंक देखिएकोले आगामी वर्षहरुमा तत तत् सूचकहरुमा विशेष प्राथमिकता दिई सुधार गर्नु पर्ने देखिन्छ ।

१३. दातृसंस्था तथा गैससहरु :

दातृसंस्था

भक्तपुर जिल्लामा आफ्नै छुट्टै परियोजना कार्यान्वयन इकाइ खडा गरी कार्यरत रहेका दातृसंस्थाहरु ज्यादै कम मात्रामा रहेका छन । विभिन्न दातृसंस्थाको सहयोगमा कार्यक्रमको रूपमा संचालित स्थानीय शासन तथा सामुदायिक विकास कार्यक्रम LGCDP र ग्रामीण पुनर्निर्माण तथा पुर्नस्थापना आयोजना RRRSDP पनि यस जिल्लामा संचालित छन् भने अन्तर्राष्ट्रिय गैससको रूपमा वर्ड भिजन इन्टरनेशनल, जिटिजेड, युनेस्को आदि संस्थाहरुले जिल्लाको पर्यटन तथा अन्य सामुदायिक विकासमा योगदान दिंदै आएको देखिन्छ ।

गैसरकारी संस्थाहरु

जिल्ला गैर सरकारी संस्था भक्तपुरको प्रोफाइल अनुसार आ.व. ०६६।६७ सम्ममा जिल्ला प्रशासन कार्यालयमा दर्ता भएका गैससहरुको संख्या २४२ रहेको भने गैसस महासंघ नेपालमा आवद्ध भएका गैससहरुको संख्या हालसम्म ३४ वटा मात्र रहेका र अन्य १० वटा आवद्धताको प्रक्रियामा रहेको उल्लेख छ । जिल्लामा दर्ता भएका गैससहरुको विस्तृत विवरण अनुसुचीमा छ ।

उक्त प्रोफाइल अनुसार यस जिल्लामा अवस्थित एवं कार्यरत गैससहरुले शिक्षा, पत्रिका प्रकाशन, शैक्षिक जागरण, सामुदायिक विकास, मानव अधिकार, स्वास्थ्य तथा बालबालिका, बालअधिकार, साहित्य एवं संस्कृति, सामाजिक सेवा, सांस्कृतिक कार्यक्रम, कार्यशाला गोष्ठी, दलित वर्ग उत्थान, जनचेतना, सुशासन, नेतृत्व विकास, साक्षरता, गरिवी न्यूनिकरण, युवा परिचालन, बहिराहरुको लागि सुन्ने, आय आर्जन, अनुसन्धान, जनसंख्या शिक्षा, एम्बुलेन्स सेवा, रक्त संचार एवं दैवि प्रकोप, रहत विवरण, महिला विकास, सुरक्षित मातृत्व, क्षमता विकास, खेलकुद, भौतिक विकास, अनौपचारिक शिक्षा, खानेपानी, सरसफाई, परिवार नियोजन सेवा, वातावरण, एकल महिला, सीप विकास, अपाङ्गता र समावेशी जस्ता विषयगत क्षेत्रलाई आफ्नो कार्यक्षेत्र बनाई कार्यक्रम संचालन गरेको देखिन्छ ।

तालिका नं १४६ : सामाजिक परिचालन सम्बन्धी विवरण (बचत तथा ऋण समूहहरु समेत)

क्र. सं.	प्रवर्द्धन गर्ने कार्यालय/ कार्यक्रमको नाम	समूह संख्या	सदस्य संख्या			कोष बचत (रु. हजार)	कैफियत
			महिला	पुरुष	जम्मा		
१	जिल्ला कृषि विकास कार्यालय	९	११७५	४२५	१६००	२३१०	
२	जिल्ला पशुसेवा कार्यालय	९४	महिला पुरुष नछुट्याइएको		१५०५	४०३	
३	महिला विकास शाखा	१७				२३७०५	
४	गाउँ विकास कार्यक्रम	४७५	१०२२६	२६८८	१२९१४	३४२४७	
	जम्मा	५९५	११४०१	३११३	१६०१९	६०६६५	
स्रोत: जिविस, २०६७							

निजी क्षेत्रले आर्थिक तथा सामाजिक पूर्वाधार सृजना गर्ने कार्यक्रममा गरेको लगानी

आर्थिक तथा सामाजिक पूर्वाधार विकासको क्षेत्रमा निजी क्षेत्रको योगदान महत्वपूर्ण रहेको हुन्छ । यस जिल्लामा निजी क्षेत्रले पूर्वाधारतर्फ निजी विद्यालयहरु, उद्योग तथा व्यापारजन्य क्षेत्र, सेवाजन्य क्षेत्र, पर्यटनजन्य क्षेत्र आदिमा लगानी गरेको पाइन्छ । जस अनुसार शिक्षामा विद्यालयहरु, उच्च माध्यमिक विद्यालय र क्याम्पसहरु तथा व्यापार व्यवसाय अन्तर्गत होटल व्यवसाय, रेष्टुराँ, थोक व्यापार, खुद्रा व्यापार आदि रहेका छन भने, पर्यटन उद्योग अन्तर्गत पर्यटक स्तरीय होटल एवं रेण्टुरेण्ट, ट्राभल एजेन्सीहरु संचालन गरेका छन् । साना तथा घरेलु उद्योग तर्फ यातायात, भाडाका बस ट्रक जीप ट्याक्टर कार जीप ट्याक्सी आदि साधनहरु निजी क्षेत्र मार्फत संचालन गरेका छन् ।

अनुसूचीहरू

जिल्ला स्थित सरकारी कार्यालयहरुको टेलीफोन तथा फ्याक्स नम्बरहरु :

क्र.सं.	कार्यालयको नाम	टेलिफोन नं.	फ्याक्स नम्बर
१	जिल्ला प्रशासन कार्यालय	६६१४४३७, ६६१४८०१	
२	जिल्ला प्रहरी कार्यालय	६६१४८५२	
३	जिल्ला शिक्षा कार्यालय	६६१४४०१, ६६१००४६	
४	जिल्ला पशुसेवा कार्यालय	६६१००२२	
५	जिल्ला कृषि विकास कार्यालय	६६१००७३, ६६१००२७	
६	जिल्ला जन स्वास्थ्य कार्यालय	६६१५२७१, ६६१६०१०	
७	जिल्ला मालपोत कार्यालय	६६१४५७८, ६६१००१५	
८	महिला विकास कार्यालय	६६१३३४९, ६६१६७६८	
९	कोस तथा लेखा नियन्त्रणक कार्यालय	६६१०१३१, ६६१७६६१	
१०	घरेलु तथा साना उद्योग कार्यालय	६६१०८८४, ६६१०२६४	
११	जल उत्पन्न प्रकोप नियन्त्रण कार्यालय	६६१०९८२	
१२	डिभिजन सडक कार्यालय	६६१२०७४	
१३	काठमाडौं उपत्यका खानेपानी लिमिटेड	६६१०९७९	
१४	भक्तपुर नगरपालिका	६६१००७६, ६६१३०४३, ६६१७२१२, ६६१००९६	
१५	मध्यपुर थिमी नगरपालिका	६६३००४६, ६६३१४०५, ६६३१७०४	
१६	नगर विकास योजना कार्यालय	६६१०१२३	
१७	आन्तरिक राजस्व कार्यालय	६६१६००४, ६६१२२२६, ६६१६७९५	
१८	जिल्ला सरकारी वकिल कार्यालय	६६१०१९८	
१९	भक्तपुर अस्पताल	६६१०६७६	
२०	जिल्ला अदालत	६६१०१११	
२१	खानेपानी तथा स.स.डि.का.भ.पु	६६१०४०२१	
२२	जिल्ला हुलाक कार्यालय	६६१४१५३	
२३	भूमिसुधार कार्यालय	६६१०७२९	
२४	जिल्ला वन कार्यालय	६६३०८११	
२५	अन'सन्धान कार्यालय	६६१००७१	
२६	राष्ट्रिय कला संग्रलय	६६१०००४	
२७	प्राचिन स्मारक तथा दरवार हेरचाह	६६१०१४४	
२८	जिल्ला सहकारी का.भ.पु.	६६१०३४२	
२९	जुद्ध वारुद यन्त्र	६६१००४९, ६६१२३८२	
३०	कृषि विकास बैंक	६६१२०४१	
३१	नेपाल दूरसंचार संस्थान	६६१००००, ६६१००६६, ६६१०००१	
३२	नेपाल विद्युत प्राधिकरण	६६१०९४९, ६६१००६५	
३३	जिल्ला निर्वाचन का.भ.पु	६६१४५२५	
३४	नेपाल बैंक लि.ठिमी शाखा	६६३०९४१	
३५	पर्यटन विकास समिति	६६१४८२२	
३६	भक्तपुर गोष्ट हाउस	६६१०६७०	
३७	सि.बि.आर भक्तपुर	६६१०२७७	
३८	उद्योग बाणिज्यसंघ	६६१४८५१, ६६११३४८	

क्र.सं.	कार्यालयको नाम	टेलिफोन नं.	फ्याक्स नम्बर
३९	सि.टि.ई.भि.टि.	६६३०४०८	
४०	जेसिस	६६१११११	
४१	नेपाल रेडक्रस सोसाईटी	६६११६६१, ६६१२२६६	
४२	नापी कार्यालय भ.पु.	६६१०१४८	
४३	सिद्धिस्मृती प्रतिस्थान	६६१६५७९, ६६१६५८९, ६६१२९४५	
४४	बन उपभोक्ता महासंघ	६६१४७९१	
४५	ख्वप ईन्जिनियरिङ्ग कलेज	६६१४७९८	
४६	नेपाल विद्युत प्राधिकरण ठिमी गट्टाघर	६६३२२२१	
४७	जिल्ला एड्स समन्वय समिति	६६१८२४५	

अनुसूची : २

गाविस तथा न.पा. अनुसार टेलिफोन नम्बर

क्र.सं.	गा.वि.स.को नाम	टेलिफोन नं.	सचिवको मोबाईल नं.
१	दुवाकोट गा.वि.स.	६६११३६६	९८४१२५७१०१
२	भौखेल गा.वि.स.	६६११८०२	९८४१२५७१०२
३	चाँगु गा.वि.स.	६६१४७८८	९८४१२५७१०३
४	छालिङ्ग गा.वि.स.	६६१४५४९	९८४१२५७१०४
५	नगरकोट गा.वि.स.	६६८००५४	९८४१२५७१०५
६	बागेश्वरी गा.वि.स.	६६१४३९९	९८४१२५७१०६
७	सुडाल गा.वि.स.	६६१२५८२	९८४१२५७१०७
८	ताथली गा.वि.स.	६५४०२२३	९८४१२५७१०८
९	चित्तपोल गा.वि.स.	६५४०००५	९८४१२५७१०९
१०	नंखेल गा.वि.स.	६५४०३७२	९८४१२५७१००
११	सिपाडोल गा.वि.स.	६६१३५४६	९८४१२५७१११
१२	कटुञ्जे गा.वि.स.	६६१०६३८	९८४१२५७११२
१३	गुण्डु गा.वि.स.	६६१११५५	९८४१२५७११३
१४	दधिकोट गा.वि.स.	६६३१२१५	९८४१२५७११४
१५	सिरुटार गा.वि.स.	६६३८०४१	९८४१२५७११५
१६	बालकोट गा.वि.स.	६६३०४०२	९८४१२५७११६
१७	भक्तपुर न.पा.	६६१००७६	९८५१०१६५३९
१८	मध्यपुर थिमी न.पा.	६६३००४६	९८५१०२७५६६

राजनैतिक पार्टीका उमेदवारहरूले संविधान सभाको निर्वाचनमा प्राप्त गरेको मतको विवरण

निर्वाचन क्षेत्र	उमेदवारको नाम थर	राजनैतिक दलको नाम	प्राप्त गरेको सदर मत	
			संख्या	प्रतिशत
निर्वाचन क्षेत्र नं. १	नारायणमान विजुक्छे	नेपाल मजदुर किसान पार्टी	१९९७२	३७.७३
	देवेन्द्र श्रेष्ठ	नेकपा (माओवादी)	११५४८	२१.८२
	महेश श्रेष्ठ	नेपाली कांग्रेस	८२८१	१५.६४
	कृष्णसुन्दर द्यो	नेकपा (एमाले)	७३२७	१३.८४
	सुरेन्द्रप्रताप शाह	राष्ट्रिय प्रजातन्त्र पार्टी	३२१५	६.०७
	चित्रबहादुर पाण्डे	रा. प्र. पा. नेपाल	९९२	१.८७
	रामशरण दाहाल	जनमोर्चा नेपाल	३६८	०.७०
	निलकण्ठ थापा	राष्ट्रिय जनशक्ति पार्टी	९०	०.१७
	समिता राई	नेकपा एकीकृत	८६	०.१६
निर्वाचन क्षेत्र नं. २	सुनिल प्रजापती	नेपाल मजदुर किसान पार्टी	१८१००	२९.३५
	लेखनाथ न्यौपाने	नेपाली कांग्रेस	१३२६५	२१.५१
	गणेशबहादुर खत्री	नेकपा एमाले	११७६९	१९.०८
	अर्जुनबहादुर थापा	नेकपा माओवादी	१०९६६	१७.७८
	रामहरि थापा	राष्ट्रिय प्रजातन्त्र पार्टी	३४१८	५.५४
	कृष्णलाल गोजा श्रेष्ठ	जनमोर्चा नेपाल	१६४५	२.६७
	अदिपकुमार खड्का	नेकपा माले	१३६३	२.२१
	सूर्यहरि शंखदेव	रा. प्र. पा. नेपाल	५६७	०.९२
	उर्मिला देवकोटा	नेकपा एकीकृत	१५६	०.२५
	राधिका बराल	नेकपा संयुक्त मार्क्सवादी	७२	०.१२
	चन्द्रकुमारी राणा	स-शक्ति नेपाल	७०	०.११

आ.व. ०६६/०६७ मा जिल्ला प्रशासन कार्यालयमा दर्ता भएका गैससहरु

क्र.सं.	गैससको नाम	ठेगाना
१.	संगम मार्ग तथा वातावरण संरक्षण समिति	चित्तपोल ताथली
२.	वागेश्वरी सुधार समाज	वागेश्वरी - ४
३.	मानव अधिकार तथा विकास मञ्च	दधिकोट - ९
४.	नेपाल सेरामिक्स संघ	मथिनपा
५.	सहयोगी सेवा केन्द्र	भौखेल - ७
६.	नवदुर्गा युवा क्लब	नखेल - ५
७.	देवी माँ कुञ्ज	भनपा १२
८.	दर्शन दुङ्गा क्लब	कटुञ्जे - ९
९.	आमा समूह	मथिनपा ११
१०.	जपा गाविस मिलन केन्द्र	भक्तपुर
११.	स्वर्णिम युवा नेपाल	भक्तपुर
१२.	सामाजिक उत्थान समुदाय नेपाल	मथिनपा ५
१३.	मानव अधिकार तथा जनस्वास्थ्य नेपाल	कटुञ्जे - १
१४.	गुप्तेश्वर महादेव संरक्षण समिति	बालकोट ६
१५.	ग्रामिण महिला उत्थान संस्था	छालिङ ४
१६.	किसान कला तथा सांस्कृतिक संघ नेपाल	भनपा १५
१७.	सिमसार जैविक विविधता संघ नेपाल	मथिनपा ३
१८.	महिला जागरण संस्था	गण्डु ७
१९.	सामुदायिक स्वास्थ्य केन्द्र	तेलकोट
२०.	आत्म ज्ञान केन्द्र	गण्डु ३
२१.	इलम विकास परिषद	मथिनपा
२२.	इफा नेपाल	कटुञ्जे ८
२३.	बाल तथा युवा शैक्षिक विकास मञ्च	नगरकोट
२४.	क्यानभास	दुवाकोट २
२५.	सामुदायिक स्वास्थ्य सेवा	भनपा ४
२६.	लामिछाने समाज भक्तपुर	वागेश्वरी
२७.	स्वच्छ सुन्दर शान्त नेपाल	सिपाडोल १
२८.	ताथली युवा क्लब	ताथली ४
२९.	श्री महामञ्जु श्री सडक निर्माण तथा सुधार समिति	जितपुर
३०.	चंखु प्रकाश समूह	दधिकोट
३१.	सिर्जनशील महिला कल्याण समाज	मथिनपा १२
३२.	सत्सङ्ग समाज	भ.न.पा १२
३३.	नेपाल परजीवी रोकथाम केन्द्र	छालिङ २
३४.	युनेस्को गैससहरुको राष्ट्रिय महासंघ	बालकोट - ४
३५.	हरित गृह नेपाल	भ.न.पा १४

क्र.सं.	गैससको नाम	ठेगाना
३६.	परिवर्तनका लागि सहकार्य	भौखेल - ४
३७.	दक्षिणवाराही मन्दिर परिसर सुधार एवं व्य.स.	दधिकोट - ९
३८.	कन्ससईन्स युवा क्लब	चाँगु ३
३९.	पिखेल युवा क्लब	छालिङ - १
४०.	सहारा समाज	भ.न.पा २
४१.	लुक नेपाल	भ.न.पा १०
४२.	विकासका लागि स्थानीय पहल	मथिनपा ५
४३.	श्री गणेश युवा समाज	मथिनपा १६
४४.	भिन्तुना सामाजिक विकास समिति	कटुञ्जे २
४५.	ग्रामीण अपाडता पुनर्स्थापना समिति	दधिकोट ५
४६.	चेरिटी नेपाल	मथिनपा १५
४७.	मध्यपुर युथ एशोसिएसन	मथिनपा १५
४८.	सेतीगणेश युवा क्लब	चाँगु
४९.	विकल्प समाज नेपाल	कटुञ्जे ३
५०.	युथ सोसाइटी फर सोसिएल वेलफेयर	कटुञ्जे ८
५१.	गडगडे खोला नदी नियन्त्रण उपभोक्ता समिति	नगरकोट
५२.	सचेत नेपाल	भनपा १६
५३.	बालहित समूह नेपाल	चाँगु ६
५४.	विन्द्रावन टोल सुधार समिति	सिपाडोल १
५५.	युरेशिया रेयुकाई १५ औं शाखा	मथिनपा १५
५६.	पुरानो जगाति टोल विस्तार समिति	भनपा २
५७.	कटुञ्जे महिला उत्थान सेवा केन्द्र नेपाल	कटुञ्जे
५८.	स्वास्थ्य उत्थान संगठन	गठ्ठाघर १५
५९.	विश्वरूपेश्वर धार्मिक स्थल विकास मञ्च	दधिकोट
६०.	शान्ति बाल सरोकार केन्द्र नेपाल	दधिकोट
६१.	श्री प्रार्थना महिला समाज	कटुञ्जे ८
६२.	साथीहरुको समाज नेपाल	छालिङ ४
६३.	आशापुरी नैचाल सुधार समिति	सिपाडोल ४
६४.	पीस नेपाल	भनपा ४
६५.	बालमुखेश्वर सडक नि. तथा मर्मत सु.स.	वागेश्वरी ७
६६.	उँ भारेश्वर प्रगति सेवा समिति	भनपा ४
६७.	चामारी युवा क्लब	नखेल ९
६८.	युरेशिया रेयुकाई २५ औं शाखा	कटुञ्जे ९
६९.	राष्ट्रको सामाजिक आँखा	नगरकोट

क्र.सं.	गैससको नाम	ठेगाना
७०.	कोपिला बालकोष	भौखेल १
७१.	महिला विकास समाज	भनपा १७
७२.	सिपाडोल युवा क्लव	सिपाडोल २
७३.	एच.आई.भी.एड्स विरुद्ध सामाजिक मञ्ज नेपाल	कटुञ्जे ८
७४.	जातिगाल युवा अर्गनाइजेसन	मथिनपा १७
७५.	न्यातिचा युवा समाज	सिरुटार ८
७६.	असहाय बाल सरोकार केन्द्र नेपाल	बालकोट २
७७.	देवी मन्दिर निर्माण समिति	नखेल ७
७८.	अपाङ्गता पुनर्स्थापना समिति	छालिङ
७९.	महिला पाइला	मथिनपा १३
८०.	श्री चण्डी भगवती सत्तल जिर्णोद्धार उ.स.	भनपा ११
८१.	शान्ति शिक्षा र बालबालिकाहरुका लागि सहयोगी हातहरु	मथिनपा १५
८२.	कुमालेदिकी टोल सुधार	कटुञ्जे ६

क्र.सं.	गैससको नाम	ठेगाना
	समिति	
८३.	पिपलवोट युवा क्लव	चित्तपोल
८४.	उत्तरपूर्वी यातायात व्यवसायी समिति	बागेश्वरी १
८५.	श्री दैवी तथा प्राकृतिकप्रकोप नियन्त्रण उपभोक्ता समाज	नगरकोट १
८६.	लक्ष्मीप्रसाद रत्नकुमारी स्मृति प्रतिष्ठान	मथिनपा १५
८७.	बालकोट नवदुर्गा वृहस्पति मार्गढलवाटो उपभोक्ता समिति	बालकोट २
८८.	नवीन सामाजिक विकास नेपाल	भनपा ५
८९.	आप्रय फाउण्डेशन नेपाल	चाँगु ८
९०.	प्राकृतिक श्रोत व्यवस्थापन नेपाल	सिपाडोल ९
९१.	जिल्ला एकिकृत छात्र जीव व्यवस्थापन कृषक समिति	सिपाडोल १
९२.	जेष्ठ नागरिक सहयोग नेपाल	मथिनपा १५

आ.व. ०६६/०६७ मा जिल्ला प्रशासन कार्यालयमा नविकरण भई कार्यरत गैससहरु

क्र.सं.	गैससको नाम	ठेगाना
९३.	श्री जागरण समूह	दुवाकोट
९४.	जनवरिष्ठ समाज कल्याण सेवा	भनपा ११
९५.	मुक्तिनाथ अनाथालय	छालिङ्ग ७
९६.	व्यक्तित्व विकास तथा अनुसन्धान समूह	सिपाडोल १
९७.	माउण्ट एभरेष्ट युवा क्लव	नगरकोट
९८.	शहिदस्मृति विकास समाज	भनपा १५
९९.	प्रगति युवा क्लव	छालिङ्ग ८
१००.	बाल्मिकी आश्रम सेवा समिति	भनपा ६
१०१.	सूर्यविनायक संरक्षण सेवा समिति	सिपाडोल १
१०२.	समाज सुधार समिति	सुडाल ४
१०३.	सिरु बौद्धिक समाज	सिरुटार २
१०४.	चेतना मञ्च	कौशलटार १५
१०५.	दीव्यश्वरी समाज नेपाल	मथिनपा १७
१०६.	ब्रम्हाण्डका केटाकेटीहरु	नगरकोट ८
१०७.	श्री राधामाधव समिति नेपाल श्यामश्याम धाम	मथिनपा ३
१०८.	श्री विन्दवासिनी खैजडी भजन समूह	दधिकोट
१०९.	निर्माण व्यवसायी संघ भक्तपुर	भनपा
११०.	मिनिवस सेवा समिति भक्तपुर	भनपा १५
१११.	युवा तथा महिला जेष्ठ नागरिक सम्मान संस्था	मथिनपा १५
११२.	कृष्ण मन्दिर सेवा समिति	छालिङ्ग

क्र.सं.	गैससको नाम	ठेगाना
११३.	विकास क्लव	बालकोट
११४.	ग्रामीण पूर्वाधार विकास केन्द्र	दधिकोट
११५.	विश्ववैक कल्याण केन्द्र	नगरकोट ८
११६.	स्मृति युवा समूह	भौखेल ६
११७.	सुभद्रा फाउण्डेशन नेपाल	भनपा ११
११८.	भक्तपुर योङ्ग सर्कल	भनपा १५
११९.	नगदेश बौद्ध समूह	मथिनपा ६
१२०.	एसओएस बालग्राम	मथिनपा
१२१.	ग्रामीण पूर्वाधार तथा वातावरण विकास केन्द्र	
१२२.	समुदायमा आधारित पुनर्स्थापना संस्था	भनपा १०
१२३.	पुनर्स्थापना तथा विकासको लागि श्रोत केन्द्र	भनपा १०
१२४.	श्री गणेश युवा क्लव	दुवाकोट
१२५.	श्री अन्नपूर्ण युवा क्लव	सुडाल १
१२६.	सामुदायिक सेवा प्रतिष्ठान	मथिनपा १५
१२७.	विश्व हिन्दु समाज	भनपा १७
१२८.	ग्रामीण विकास समाज नेपाल	मथिनपा ७
१२९.	पुर्णसुन्दर स्मृति सदन	मथिनपा ७
१३०.	ब्रम्हयणी सुडाल कालिका सडक निर्माण मर्मत सु.स.	सुडाल १
१३१.	नपली श्रृजना समाज	भनपा १७
१३२.	भक्तपुर साहित्यिक समाज	भनपा १
१३३.	भौगु पला:	मथिनपा ३
१३४.	हराभरा सामाजिक सेवा संघ	दधिकोट
१३५.	भक्तपुर खुद्रा व्यापार संघ	भनपा
१३६.	समानताको लागि आवाज	भनपा

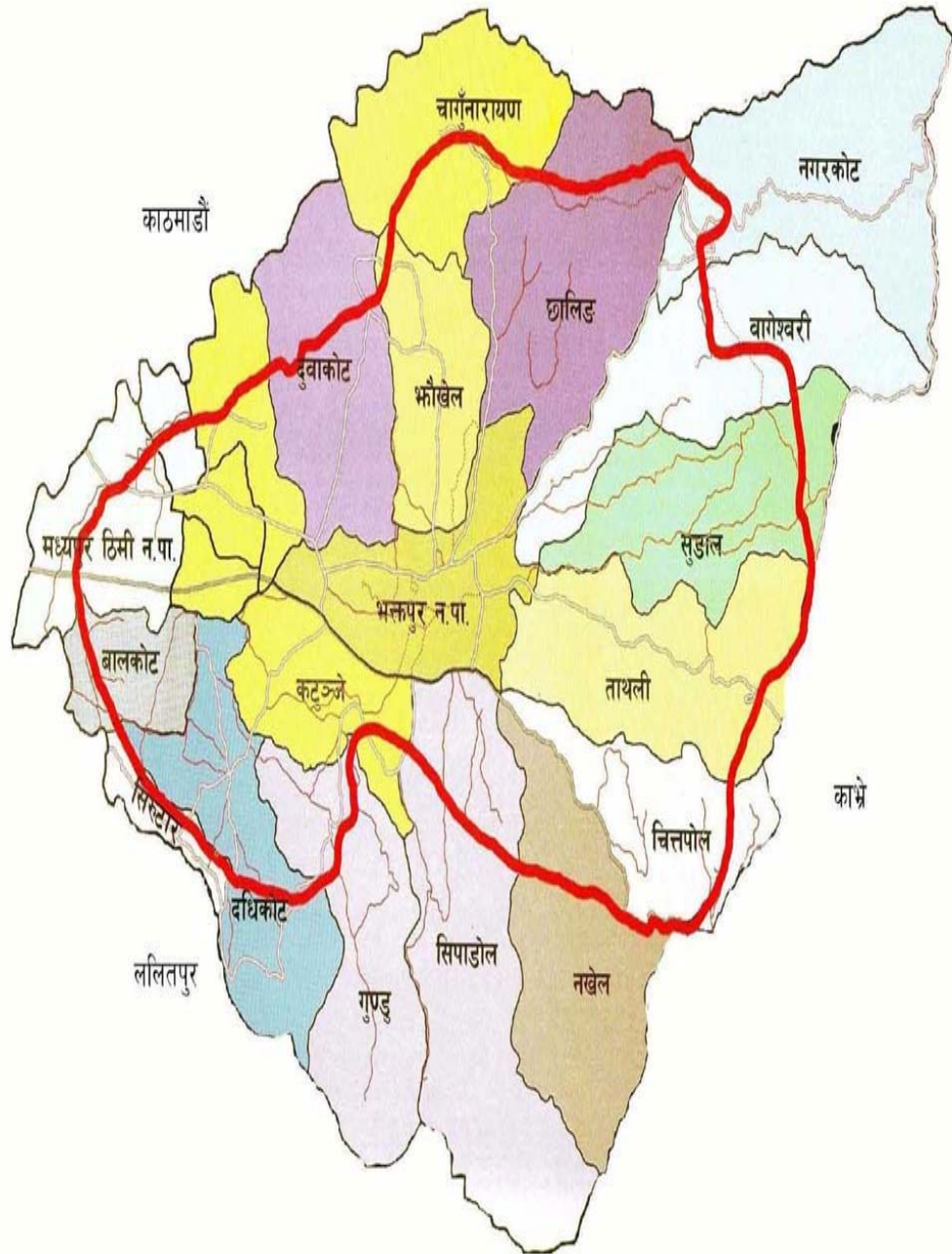
क्र.सं.	गैससको नाम	ठेगाना
१३७.	नेपाल स्वास्थ्य शिक्षण प्रतिष्ठान	भौखेल
१३८.	आदर्श युवा क्लव	मथिनपा
१३९.	सारथी	दुवाकोट
१४०.	सामाजिक विकास तथा वातावरण संरक्षण	लोकन्थली
१४१.	पकाण्डोल युवा संघ	दधिकोट
१४२.	समुदायको सहयोगी समुह	लोकन्थली
१४३.	नेपाल बृद्धाश्रम	भनपा १६
१४४.	स्टुडेन्ट लाइब्रेरी	भनपा
१४५.	नेपाल साहित्य मन्दिर	भनपा
१४६.	नयाँ आवास सहयोग समाज	बालकोट २
१४७.	सुनगाभा युवा क्लव	सुडाल ९
१४८.	भक्तपुर सिर्जनशील समाज	बालकोट
१४९.	भक्तपुर निर्माण व्यवसायी संघ	भनपा १७
१५०.	मस्कुलर डिस्ट्रोफि बालबालिका सं.स.	भनपा ८
१५१.	श्री महामञ्जुश्री गुठि संस्था	भनपा ६
१५२.	भक्तपुर बौद्ध सम्पदा संघ	भनपा ६
१५३.	वातावरण संरक्षण मञ्च	भौखेल
१५४.	चारखण्डी तीर्थस्थल क्षेत्र विकास संरक्षण संस्था	दधिकोट
१५५.	ओजस्वी महिला समाज	मथिनपा १५
१५६.	सुविधाविहिन बालबालिकाहरु एवं महिलाहरुको सीप विकास कार्यक्रम	मथिनपा १३
१५७.	श्री रामायण भजनमण्डल तथा माणीकालिकाघाट सु.संघ	सुडाल ५
१५८.	बौद्धिक समाज	बालकोट
१५९.	श्री सुन्दरनगर सुधार समिति	मथिनपा १५
१६०.	शान्तिकृञ्ज सामाजिक सेवा समिति	मथिनपा १५
१६१.	युद्धप्रसाद मिश्र स्मृति प्रतिष्ठान	सिरुटार
१६२.	गोलाल मातृत्व प्रवर्द्धन समिति	भौखेल
१६३.	ल्यायम्ह पुच: थिमी	मथिनपा ११
१६४.	ब्रम्हनगर समाज सुधार समिति	बालकोट
१६५.	हनुमानघाट सामाजिक सेवा समिति	भनपा ६
१६६.	मानदेव युवा क्लव	चाँगु ३
१६७.	पुलाँ डाफा भजन	भनपा ११
१६८.	युनेस्को समाज भक्तपुर	कटुन्जे
१६९.	थिमी कला परिषद	मथिनपा
१७०.	अखण्डज्योति बाबा स्वामी श्री जी च्यारिटेबल ट्रस्ट	छालिङ्ग
१७१.	कुलमाया भगवति आध्यात्मिक परिषद	दधिकोट
१७२.	भक्तपुर हस्तकला संघ	भनपा १
१७३.	राष्ट्रिय विभूति शंखधर साख्वा प्रतिष्ठान	मथिनपा १४

क्र.सं.	गैससको नाम	ठेगाना
१७४.	श्री महिला विकास सीप विकास केन्द्र	भनपा १२
१७५.	स्वास्थ्य जनचेतना समाज	दुवाकोट
१७६.	सघन विकास अध्ययन मंच	भनपा १२
१७७.	श्री बालिकेश्वर रामायण भजन तथा घाट सु. संघ	बागेश्वरी
१७८.	कमलविनायक आवास क्षेत्र सुधार समिति	भनपा ४
१७९.	बाल क्षेत्र नेपाल	दुवाकोट
१८०.	जनहित समाज नेपाल	मथिनपा १६
१८१.	श्रीमति सुशिला सुवेदी छात्रवृत्ति कोष	मथिनपा,
१८२.	शारदा भूतपूर्व विद्यार्थी समाज	भनपा १०
१८३.	श्रीराम असहाय कल्याण केन्द्र नेपाल	दधिकोट
१८४.	बालकोटहाइट ढलवाटो तथा खानेपानी उ.स.	बालकोट
१८५.	सामुदायिक विकास समाज	भनपा ६
१८६.	सिद्धिस्मृति प्रतिष्ठान	भनपा ७
१८७.	सत्यशक्ति सेवा समिति	कटुन्जे
१८८.	नवदुर्गा यातायात मजदुर संगठन	भनपा ४
१८९.	महिला जागरण मञ्च	भनपा ४
१९०.	गणेश समन्वय संस्था	मथिनपा १
१९१.	श्यामाश्याम धाम सहयोग समिति	मथिनपा ३
१९२.	आधारशिला नेपाल	कौशलटार
१९३.	भक्तपुर टुक व्यवसायी संघ	सुर्यविनायक
१९४.	होलिओ नेपाल का	मथिनपा १५
१९५.	भक्तपुर इट्टा उद्योग व्यवसायी संघ	भनपा
१९६.	संयुक्त महिला उत्थान समूह	वोडे
१९७.	शिवनगर टोल सुधार समिति	मथिनपा १६
१९८.	पञ्चकन्या बालविकास संघ	कटुन्जे १
१९९.	भक्तपुर उद्योग वाणिज्य संघ	भनपा
२००.	आज्ञा सोसियल कर्न्सन नेपाल	भनपा
२०१.	भक्तपुर ताथली नाला सडक मर्मत सु.स.	ताथली ९
२०२.	महिला सीप विकास संघ	भनपा
२०३.	फुलचोकी भवानी नवधारा गुठी	बालकोट
२०४.	चपाचो सामुदायिक विकास समाज	मथिनपा ८
२०५.	प्रतिभा विकास क्लव	सुर्यविनायक
२०६.	सुर्योदय सुधार समिति	नखेल
२०७.	सी.वि.आर. राष्ट्रिय नेटवर्क	मथिनपा
२०८.	सामुदायिक सेवा केन्द्र	मथिनपा १५
२०९.	बालबालिकाका लागि मानवतावादी टष्ट नेपाल	
२१०.	च्याउ प्रविधि केन्द्र	दधिकोट
२११.	शहरीय बाल केन्द्र	भनपा ७

क्र.सं.	गैससको नाम	ठेगाना
२१२.	वासुदेवप्रसाद स्मृति प्रतिष्ठान	भनपा
२१३.	समग्र भेटघाट मन्च	सिपाडोल १
२१४.	युवा क्रियाकलाप समाज	भनपा
२१५.	चम्पक युवा क्लव	चागुँ
२१६.	नमुना बस्ती समाज	मथिनपा १७
२१७.	नेपाल साथी प्रतिष्ठान	मथिनपा ५
२१८.	पूर्व थापा क्षेत्री कल्याण समिति	भौखेल
२१९.	श्री कृष्ण उच्च मा.वि. विद्यार्थी समाज	वागेश्वरी १
२२०.	छत्रपाल युवा समाज परिवार	कटुन्जे ७
२२१.	अवतदिगेश्वर महादेव मन्दिर क्षेत्र सु. तथा वि. स.	दधिकोट
२२२.	त्वा	भनपा
२२३.	समाज कल्याण युवा क्लव	बालकोट
२२४.	आनन्दवस्ती सुधार समाज	मथिनपा १६
२२५.	भक्तपुर बहिरा संघ	भनपा १५
२२६.	दिदी बहिनी	दधिकोट
२२७.	दोलखाली समाज	दधिकोट
२२८.	भक्तपुर वन पैदावार उपभोक्त व्यवसायी संघ	

श्रोत : जिल्ला गैर सरकारी संस्था प्रोफाइल, भक्तपुर, २०६७

क्र.सं.	गैससको नाम	ठेगाना
२२९.	अधिकारी देवाली समिति	कटुन्जे
२३०.	नपली श्रृजनानगर टोल सुधार समिति	भनपा १७
२३१.	मध्यपुर थिमी व्यवसायीक महिला समुह	मथिनपा
२३२.	सहकार्य समाज नेपाल	भनपा
२३३.	कुमारी चोछेँ विकास समिति	भनपा ८
२३४.	उन्नति फाउन्डेसन	भनपा १३
२३५.	नगरकोट नाल्दुम पर्यटन विकास समिति	नगरकोट ८
२३६.	स्वास्थ्य वातावरण तथा कृषि विकास संस्था	भनपा
२३७.	छयाला आदिवासी तामाङ समाज	कटुन्जे ८
२३८.	खप बालगृह	भनपा ४
२३९.	नाघा विज्ञान प्रतिष्ठान तथा अनुसन्धान केन्द्र	भनपा
२४०.	पिछडिङका वर्गका लागि शिक्षा	मथिनपा ५
२४१.	मिलन समाज सेवा समिति	छालिङ्गा
२४२.	अजमस ठिमी	मथिनपा ९

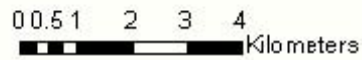

भक्तपुर जिल्ला

जनसंख्या वितरण

One dot represents 50 inhabitants

शब्द संक्षेप

जिविस	:	जिल्ला विकास समिति
केतवि	:	केन्द्रीय तथ्यांक विभाग
राजग	:	राष्ट्रिय जनगणना
गाविस	:	गांउ विकास समिति
रायोआ	:	राष्ट्रिय योजना आयोग
स्वाचौ	:	स्वास्थ्य चौकी
स्थाविम	:	स्थानीय विकास मन्त्रालय
आप्राशिका	:	आधारभूत प्राथमिक शिक्षा कार्यक्रम
अगैसस	:	अन्तर्राष्ट्रिय गैसरकारी संस्था
गैसस	:	गैर सरकारी संस्था
मवासक मन्त्रालय:		महिला, बालबालिका तथा समाज कल्याण मन्त्रालय
मापोका	:	मालपोत कार्यालय
मविशा/मविशाखा:		महिला विकास शाखा
मथिनपा	:	मध्यपुर थिमी नगरपालिका
भनपा	:	भक्तपुर नगरपालिका
भपविस	:	भक्तपुर पर्यटन विकास समिति
भउवासं	:	भक्तपुर उद्योग वाणिज्य संघ
नेविप्रा	:	नेपाल विद्युत प्रधिकरण
नपा	:	नगरपालिका
क्षेकृनि	:	क्षेत्रीय कृषि निर्देशनालय
प्रास्वाके	:	प्राथमिक स्वास्थ्य केन्द्र
जिस्वाका	:	जिल्ला स्वास्थ्य कार्यालय
जिभूसका/जिभूसका:		जिल्ला भूसंरक्षण कार्यालय, काठमाडौं
जिजस्वाका	:	जिल्ला जनस्वास्थ्य कार्यालय
जिवका	:	जिल्ला वन कार्यालय
जिपसेका	:	जिल्ला पशु सेवा कार्यालय
जिप्रशाका	:	जिल्ला प्रशासन कार्यालय
जिसिंका	:	जिल्ला सिंचाइ कार्यालय
जिशिका	:	जिल्ला शिक्षा कार्यालय
जिकृविका	:	जिल्ला कृषि विकास कार्यालय
जिखापाका	:	जिल्ला खानेपानी कार्यालय
उवासं	:	उद्योग वाणिज्य संघ
कृसेके	:	कृषि सेवा केन्द्र
कृसासं	:	कृषि सामग्री संस्थान

सन्दर्भ सामग्री

- राजग, २०४८, राष्ट्रिय जनगणना, २०५८
- आजिवियो, २०५९, आवधिक जिल्ला विकास योजना
- स्थास्वाशाए, २०५५, *स्थानीय स्वायत्त शासन ऐन, २०५५* ।
- जिगैसस, २०६७, जिल्ला गैर सरकारी संस्था प्रोफायल भक्तपुर, २०६७
- सिविआर २०६७, अपांगता सर्वेक्षण २०६७
- Accommodation Inventory Report, CEST Nepal/NTB, 2010
- घसाउका, २०५८, *घरेलु तथा साना उद्योग कार्यालयबाट प्राप्त विवरणहरू* ।
- CBS, 1993, *Statistical Year Book of Nepal*, Central Bureau of Statistics, Kathmandu.
- मापोका, २०६७, *मालपोत कार्यालयबाट प्राप्त विवरणहरू* ।

- मथिनपा, २०६७, मध्यपुर थिमी नगरपालिकाबाट प्राप्त विवरणहरू ।
- DTMP, 2002, *District Transport Master Plan, 2010*, जिल्ला प्राविधिके कार्यालय, भक्तपुर ।
- LRMP/GIS, 1999
- भपविस, २०५८, भक्तपुर पर्यटन विकास समितिबाट प्राप्त विवरणहरू, भक्तपुर पर्यटन विकास समिति, भक्तपुर ।
- भपविस, २०५८, भक्तपुर पर्यटन विकास समितिबाट प्राप्त विवरणहरू ।
- भनपा, २०५८, अनुमानित आयव्यय विवरण (बजेट), नवौं नगरपरिषद्, २०५८/५९, भक्तपुर नगरपालिका ।
- भनपा, २०५८, भक्तपुर नगरपालिकाबाट प्राप्त विवरणहरू ।
- JICA, 1990, *Japan International Cooperation Agency* बाट प्राप्त विवरणहरू ।
- जि. प्रशासन का, २०६७, जिल्ला प्रशासन कार्यालय, भक्तपुरबाट प्राप्त विवरणहरू
- जिशिका, २०५८, जिल्ला शिक्षा कार्यालयबाट प्राप्त विवरणहरू, जिल्ला शिक्षा कार्यालय, भक्तपुर ।
- जिक्विका, २०५७, वार्षिक प्रगति प्रतिवेदन : आ.व. ०५६/५७, जिल्ला कृषि विकास कार्यालय, भक्तपुर ।
- जिक्विका, २०५८, वार्षिक प्रगति प्रतिवेदन : आ.व. ०५७/५८, जिल्ला कृषि विकास कार्यालय, भक्तपुर ।
- जिखापाका, २०५८, जिल्ला खानेपानी कार्यालय, भक्तपुरबाट प्राप्त विवरणहरू ।
- जिस्वाका, २०५८, जिल्ला स्वास्थ्य कार्यालय, भक्तपुरबाट प्राप्त विवरणहरू ।
- जिहुका, २०५८, जिल्ला हुलाक कार्यालय, भक्तपुरबाट प्राप्त विवरणहरू ।
- LTFB, २०५८, *Local Trust Fund Board*, भक्तपुर ।
- MoAC, 2000, *Statistical Information on Nepalese Agriculture, 1999/2000*, Ministry of Agriculture and Cooperatives.
- MOPE, 1999, *Environmental Planning and Management of the Kathmandu Valley*, Ministry of Population and Environment, Singhdurbar, Kathmandu.
- कृसासं, २०५८, कृषि सामग्री संस्थानबाट प्राप्त विवरणहरू, कृषि सामग्री संस्थान, भक्तपुर ।
- केतवि, १९९५, *Statistical Pocket Book, Nepal 2000*, केन्द्रीय तथ्यांक विभाग, काठमाडौं ।
- कोलेनिका, २०५८, कोष तथा लेखा नियन्त्रक कार्यालय, भक्तपुरबाट प्राप्त विवरणहरू ।
- काउनवियोजका, २०५९, काठमाडौं उपत्यका नगर विकास योजना कार्यान्वयन समिति, भक्तपुर ।
- काउदीवियो, २०५८, काठमाडौं उपत्यका दीर्घकालीन विकास योजनाबाट प्राप्त विवरणहरू ।
- SOE, 2001, *State of the Environment, Nepal*.
- SOS, 2059, एसओएस बालग्रामबाट प्राप्त विवरणहरू, एसओएस बालग्राम, सानो ठिमी, भक्तपुर ।
- गाविसगत अभिलेख, २०५८, भक्तपुर जिविसका १६ गाविसबाट प्राप्त विवरणहरू ।
- दूसका, २०५८, दूर सञ्चार कार्यालयबाट प्राप्त विवरणहरू, दूर सञ्चार कार्यालय, भक्तपुर ।
- नेविप्रा, २०५८, नेपाल विद्युत प्राधिकरणबाट प्राप्त विवरण तथा अभिलेखहरू, नेपाल विद्युत प्राधिकरण, भक्तपुर र ठिमी ।।